

1984/85:23

Torsdagen den 8 november

Kl. 12.00

1 § Svar på fråga 1984/85:146 om innebörden av vissa uttalanden av departementstjänsteman

Anf. 1 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! I anledning av att statssekreteraren Ulf Larsson dementerat uppgifter i massmedia att säkerhetspolisen skulle ha verifierat påståenden i en bok rörande spionage av tjänstemän vid en ambassad har Anders Björck frågat mig *dels* om jag delar statssekreterarens uppfattning, *dels* om jag anser att uttalanden av detta slag innebär att Sverige visar den fasthet och integritet i relationerna med främmande makt som är nödvändigt.

Vi skall självfallet visa fasthet, integritet och saklighet i våra relationer med främmande makt.

I en bok utgiven av ett förlag ägt av bl. a. Svenska arbetsgivareföreningen utpekas ett stort antal tjänstemän vid den sovjetiska ambassaden som anställda och verksamma underrättelseofficerare. Detta är naturligtvis en allvarlig anklagelse som blir särskilt allvarlig när det skapas intryck av att den svenska säkerhetspolisen bekräftar påståendena. Kan det visas att uppgifterna är riktiga, måste regeringen vidta åtgärder. I detta läge tog statssekreterare Ulf Larsson, som är ansvarig för säkerhetsfrågorna i regeringskansliet, omedelbart kontakt med chefen för säkerhetspolisen för att utröna de faktiska förhållandena. Det klarlades att påståendena om personalen vid den sovjetiska ambassaden icke kan bekräftas av säkerhetspolisen. Detta redovisades offentligt av såväl statssekreterare Larsson som chefen för säkerhetspolisen. Det var nödvändigt och riktigt.

Svenska arbetsgivareföreningens förlag och andra får självfallet publicera vilka uppgifter de vill. Tryckfrihetsförordningen kan emellertid inte anses förhindra företrädare för statsförvaltningen att inför allmänheten klarlägga förhållandena av betydelse för landets säkerhet och förhållandet till främmande makt.

Torsdagen den
8 november 1984

*Om innebörden av
vissa uttalanden av
departementstjänsteman*

Anf. 2 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret på min fråga. Det är dock enligt min mening ett otillfredsställande svar som har lämnats. Den oro som många känner inför statsrådsberedningens handlande i olika sammanhang har snarare stärkts. Jag kan säga att vi i dag i konstitutionsutskottet har diskuterat frågan om en granskning av statsrådsberedningens olika aktiviteter och ställning under senare tid.

Det har, herr talman, kommit ut många böcker under årens lopp och skrivits många artiklar om att t. ex. den sovjetiska ambassaden sysslat med olovlig underrättelseverksamhet. Det har emellertid varit en bestämd princip från regeringens sida att inte kommentera innehållet i sådana böcker och tidningsartiklar. I och med att Charlie Nordbloms bok Industrispionage har kommit ut bryter regeringen mot denna praxis. På regeringens vägnar går statssekreterare Ulf Larsson ut och säger bl. a. "att det är allvarligt att det riktas anklagelser mot praktiskt taget en hel ambassad". Det här, herr talman, är något nytt för svensk debatt.

På sovjetiska ambassaden i Stockholm är man mycket belåten över Ulf Larssons hjälp. Pressattachén Kogojenko förklarar att han är nöjd med att den svenska regeringens representant klargjort "att boken bygger på lögn".

Ulf Larssons uttalande kommer, oavsett vad syftet har varit, att uppfattas som en varning till författare och journalister som bedriver undersökande journalistik vad avser den sovjetiska ambassaden. Den svenska regeringen är uppenbarligen numera beredd att granska, inte ambassadens i första hand, utan dessa journalisters verksamhet. Risken är att en tystnadens konformism sprider sig över Sverige i fråga om underrättelseverksamhet som bedrivs av vissa ambassader.

Herr talman! Jag sade inledningsvis att jag tyckte statsministerns svar var otillfredsställande. Han går förbi en del av frågeställningarna. Jag vill därför för klarhets vinnande ställa tre kompletterande frågor.

1. Avser regeringen i fortsättningen att gå ut och kommentera böcker om sovjetisk underrättelseverksamhet i Sverige?
2. Om så är fallet, får då en eventuell tystnad från regeringens sida om vissa böcker tolkas så att uppgifter som där förs fram är korrekta?
3. Anser statsministern att Larssons uttalande ökar riskerna för framtida sovjetiska krav på regeringsuttalanden mot misshagliga svenska författare?

Herr talman! Det är mycket viktigt att få ett fullständigt svar på dessa frågor med tanke på den fortsatta debatten om sådana här viktiga ting i vårt land.

Anf. 3 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Det är visserligen sant att vi inte brukar uttala oss om alla böcker, men i det här fallet var det anklagelser om brottslig verksamhet, som enligt massmedia bekräftades av säkerhetspolisen, som ledde till en rad krav på och frågor till regeringen. I det läget måste man självfallet ge besked – kan påståendena om brottslig verksamhet bekräftas eller ej?

Ulf Larsson har sagt sanningen. Jag frågar mig: Är det fel att säga sanningen? Vill moderaterna förbjuda tjänstemän i regeringskansliet att säga sanningen när de får frågor från allmänhet och massmedia? Moderaternas kampanj i denna fråga är beklämmande.

Anders Björck påstår i radion att Ulf Larsson har gjort gällande att SAF-boken är olämplig. Det är såvitt jag kunnat utröna en ren lögn. Något sådant har Larsson icke sagt.

De moderata tidningarna går till orsonliga personangrepp på Ulf Larsson: "krypande, servil, undfallen", "blidka Sovjet".

En moderat tidning säger: "Statssekreterare Larsson löper stor risk att bli behandlad som en svensk Arne Treholt i fortsättningen. Så långt som att påstå att Larsson är köpt av ryssarna vill vi självfallet inte gå. Vi vill inte ens tro att han är det. Men nog måste Larsson förstå om folk börjar undra.

Larssons handlande faller väl in i bilden av en åsiktsspion."

På moderatstämman blir angreppet på Ulf Larsson en av huvudpunkterna i föredragningen om säkerhetsfrågor. Vid föredragningen görs jämförelser med förhållandena under andra världskriget som förmodligen skall ge intrycket att Larsson är en anpassling, en medlöpare.

Vilken är Ulf Larssons uppgift? Han är ansvarig för säkerhetsfrågor i regeringskansliet.

Vilket är hans brott? Han har på förfrågan redovisat sanningen.

Moderaternas kampanj är otillständig. Den visar det totalt förgiftade klimat som råder i den säkerhetspolitiska debatten inom moderata samlingspartiet. Moderaterna har grävt en djup förtroendeklyfta i dessa frågor. Det är tveksamt om den över huvud taget kan överbryggas.

Anf. 4 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Om det råder en förgiftad debatt i Sverige i säkerhetspolitiska frågor, så är skulden framför allt Olof Palmes. Hans vildsinta anklagelser, hans oförsiktighet med orden, hans benägenhet att sätta etiketter på folk – det är där orsaken ligger till att vi har fått en förgiftad debatt i Sverige, som jag tror alla ansvarskännande politiker och medborgare beklagar. Skulden är framför allt Olof Palmes.

Sedan är det riktigt att man skall säga sanningen – men gör det då konsekvent, Olof Palme! Varför uttalar man sig plötsligt om den här boken, när man inte har gjort så tidigare? Det är den frågan jag försöker få ett svar på. Vad är det i just denna bok som gör att statssekreterare Larsson måste gå ut och uttala sig? Den här typen av anklagelser har ju kommit ganska många gånger tidigare, och då har regeringen konsekvent undvikit att kommentera. Vad Olof Palme nu gör, genom Ulf Larsson, är att ge dem som inte vill ha någon debatt utan vill lägga locket på en hjälpare hand. Förnöjelsen på den sovjetiska ambassaden är också stor över Ulf Larssons uttalande. Det framgår av tidningsklippen. Dessutom har faktiskt ett antal socialdemokratiska tidningar sagt att Charlie Nordbloms bok är utomordentligt värdefull. Det gäller t. ex. Sydöstra Sveriges Dagblad och Dala-Demokraten. Det finns även ytterligare tidningar som har sagt detsamma. Jag skall inte ta upp tiden

Torsdagen den
8 november 1984

*Om innebörden av
vissa uttalanden av
departementstjänsteman*

med att här citera vad de har skrivit.

Det är typiskt för Olof Palme att han i sitt svar säger att det är en bok av Arbetsgivareföreningen. Jag kan upplysa Olof Palme om att det socialdemokratiska Tidens förlag i Norge har beslutat ge ut precis samma bok. Skall herr Palme nu ta avstånd också från partivännerna i Norge?

Anf. 5 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! I massmedia uppgavs: Den svenska säkerhetspolisen säger att uppgifterna är i stort sett korrekta. I det läget ställdes frågorna till regeringen. I det läget måste man svara. Det är den enkla förklaringen.

Jag konstaterar: Moderaternas främste konstitutionelle företrädare, som väl herr Björck skall vara, lämnar rent lögnaktiga uppgifter för att komma åt Larsson. Den moderata pressen överöser honom med smädelser. En av dessa moderata tidningar jämför Larsson med Arne Treholt och en åsiktsspion. Moderaternas säkerhetspolitiske expert antyder att Larsson nog är något av en medlöpare och anpassling.

Mina frågor är två:

Varför talar icke Anders Björck sanning i radion när han skall angripa Ulf Larsson?

Den andra, och i och för sig intressantare frågan, lyder: Varför får Ulf Larsson icke tala sanning? Han har inte gjort något annat än redovisat sanningen – att påståendena om brottslig gärning icke kan bevisas. Får icke en statstjänsteman tala sanning?

Anf. 6 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det vore bra om statsministern svarade på de tre frågor som jag har ställt, i stället för att rikta en mängd frågor till mig. Vi vet från herr Palmes tidigare agerande att han vill kontrollera riksdagen, konstitutionsutskottets kansli och mycket annat. Men det är riksdagens kontrollmakt som det handlar om. Herr statsministern kontrollerar inte riksdagen. Glöm inte bort det! Det är viktigt.

Jag har inte sagt några felaktigheter i Sveriges Radio, som herr Palme påstår. Jag har en utskrift från vad som sades, eftersom jag visste att detta skulle komma upp. Vi vet ju hur statsrådsberedningen agerar i sådana här sammanhang. Herr Palme är slarvig med citatkonsten. Enligt den utskrift som jag här har frågade jag i Ekot – ordagrant – om statsministern delade Ulf Larssons uppfattning att Charlie Nordbloms bok är olämplig.

Det minsta man kan säga är väl att herr Larsson har påstått att boken är olämplig. Han har ju fällt en rad förklenande omdömen om den.

Svara nu herr Palme på mina tre frågor, som jag ställde i mitt första inlägg! Det vore faktiskt bra för debatten.

Anf. 7 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Jag har också en utskrift av herr Björcks uttalande i radio. Där säger han att Ulf Larsson har uppfattningen att Charlie Nordbloms bok är olämplig. Ulf Larsson har över huvud taget inte yttrat sig om huruvida

boken är lämplig eller inte. Han har sagt att det är allvarligt om ambassadtjänstemän beskylls för en brottslig gärning. Självfallet är det så, för om beskyllningen är riktig skall ambassadtjänstemännen utvisas.

Min fråga kvarstår: Varför talar icke herr Björck själv sanning? Han företräder ändå konstitutionsutskottet. Några sanningskrav bör man väl ställa på sig själv.

Anders Björcks frågor har jag redan besvarat. Mina frågor är: Får icke en svensk statstjänsteman tala sanning, även om det skulle beröra förhållandet till Sovjetunionen? Av vilket skäl utsätter ni Ulf Larsson för dessa oförsämdheter och denna kampanj, när han endast – på förfrågan – har talat sanning?

Anf. 8 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag börjar med att upprepa mina frågor till herr Palme, så får jag kanske svar på dem.

För det första: Avser regeringen att i fortsättningen gå ut och kommentera kommande böcker om sovjetisk underrättelseverksamhet?

För det andra: Om så är fallet, får då en eventuell tystnad från regeringens sida i fråga om *vissa* böcker tolkas så, att uppgifter som förs fram i dem är korrekta?

För det tredje: Anser statsministern att Ulf Larssons uttalande ökar riskerna för framtida sovjetiska krav på regeringsuttalanden mot misshagliga svenska författare?

Låt mig också fråga: Vad har sagts i TV om sanningshalten i de uppgifter som lämnas i boken?

Jag har en utskrift också av det. Säpos representant sade ordagrant följande i TV den 22 oktober: Ja, i princip kan man säga att det är riktigt. Den företeelse som beskrivs där är den verklighet som vi har att arbeta med.

Är inte det, om något, ett klart besked?

Anf. 9 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Det redovisade uttalandet dementerades av säpos chef, liksom uttalandet i Dagens Eko samma dag. Däri ligger också svaret på herr Björcks frågor. Skälet till statssekreterare Larssons uttalande var ju att säkerhetspolisen uppgavs bekräfta anklagelserna i boken. Vi uttalar oss inte om böcker, men i det här fallet var det nödvändigt.

När det gäller förhållandet till Sovjetunionen vill jag säga att saklighet är det som gagnar Sverige.

Mina två frågor till herr Björck kvarstår. De är ganska allvarliga och börjar bli allt allvarligare.

Herr Björck har deltagit i kampanjen mot statssekreterare Larsson. Jag har i kammarens talarstol belagt att herr Björck icke har förmåtts tala sanning. Han har pådyvlat Ulf Larsson en uppfattning om boken som denne absolut icke har gett uttryck för. Jag frågar: Skall man inte tala sanning själv, innan man uppträder med stora later?

Så till min andra fråga. Vi har nu konstaterat att Ulf Larsson har sagt att

*Om innebörden av
vissa uttalanden av
departementstjänsteman*

anklagelserna mot dessa ambassadtjänstemän för brottslig gärning icke kan bekräftas av säkerhetspolisen. Detta är alltså sanningen. Får icke en svensk statstjänsteman tala sanning, om detta inte passar moderaternas propaganda?

Anf. 10 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Svenska statstjänstemän inte bara får, utan *skall* tala sanning. Problemet är emellertid att man vägrar att kommentera och uttala sig om vissa företeelser, medan det i andra fall tydligen anses mycket viktigt att gå ut och säga s. k. sanningar. Det är detta manipulerande med sanningen som många reagerar mot.

Åter till vad jag har sagt. Jag sade ordagrant: Ja, jag har frågat statsministern om han delar statssekreterare Ulf Larssons uppfattning att Charlie Nordbloms bok är olämplig och att man där riktar alltför generella anklagelser mot en hel ambassad.

Det minsta man kan säga är väl att Ulf Larsson har hävdad detta. Han säger att anklagelserna är allvarliga, att de får stå för författarens egen räkning, att det är påståenden som regeringen inte kan låta stå oundersökta etc. Visar icke detta, om någonting, herr talman, att man kan konstatera att Ulf Larsson har menat att boken är olämplig?

Statsministern har icke svarat på min sista fråga, nämligen om detta kommer att få konsekvenser för våra möjligheter att stå emot krav från sovjetiska ambassaden i fortsättningen.

Anf. 11 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Våra möjligheter att stå emot krav ökar, om vi är sakliga och håller oss till sanningen.

Det är nu konstaterat att herr Björck har farit med osanning om Ulf Larsson. Detta är klart och entydigt konstaterat. Herr Björck påstår att Ulf Larsson kanske hade något slags mening. Det är nu konstaterat – och det är bra att detta blir inskrivet i riksdagens protokoll – vad det är fråga om.

Det andra är följande: Vi fick frågor i regeringskansliet. De ställdes efter säkerhetspolisens uttalande i TV, i Upsala Nya Tidning, i Västernorrlands Allehanda och här i riksdagen av herr Wikström etc. Då gick man ut och redovisade de faktiska förhållandena. Det som så att säga tände intresset var att polisen ansågs bekräfta uppgifterna.

Detta är sanningen, och herr Björck saknar uppenbarligen moralisk förmåga att klara ut det – han kallar det för manipulationer. Därför kvarstår min fråga: Är det således icke möjligt för en svensk statstjänsteman att uttala en sanning som händelsevis inte stämmer med moderaternas propaganda?

Anf. 12 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag vet inte för vilken gång i ordningen jag försöker förklara för herr Palme att visst skall statstjänstemän tala sanning. Men frågan är ju, herr Palme: Om det i morgon eller övermorgon kommer en ny bok eller tidningsartikel som innehåller uppgifter som säkerhetspolisen inte kan

bekräfta, tänker herr Palme skicka ut Ulf Larsson då också? Om herr Palme inte gör det, vad blir då resultatet av vad som har hänt? Ja, då måste ju varje tänkande människa konstatera att uppgifterna är riktiga, eftersom herr Larsson inte går ut och uttalar sig i frågan. Det är detta som är så orimligt. Herr Palme förstår inte eller vill inte erkänna vad Ulf Larsson har ställt till med. Detta leder till en orimlig situation i framtiden.

Vi har redan kunnat se vad som har hänt. På sovjetiska ambassaden är man mycket nöjd, går ut i massmedia och säger: Vi tackar herr Larsson och den svenska regeringen för att de konstaterat att vi sannerligen inte bedriver någon sådan här olovlig verksamhet.

Anf. 13 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Svaret på frågan varför den här kommentaren gjordes har nu getts minst tio gånger: Det var på grund av säkerhetspolisens uttalande i massmedia.

Men – och det är därför jag driver denna debatt vidare – jag konstaterar att herr Björck far med osanning. Jag konstaterar att när en svensk statstjänsteman bara redovisar fakta som svar på frågor i tidningar, i riksdagen och till alla departementen, då jämför den moderata pressen honom med en åsiktsspion och kallar det för kryperi. Ni gör det till ett huvudnummer på er stämma. Ni förmenar honom att tala denna sanning. Det är utomordentligt viktigt att denna ytterligt otillständiga och oförsämda kampanj på detta sätt avslöjas, för det gäller att slå vakt om en rejäl och tillförlitlig statstjänsteman, och det gäller att slå vakt om fastheten och sakligheten i svensk säkerhetspolitik.

Anf. 14 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag är ledsen om jag gör både herr Palme och Ulf Larsson besvikna. Ingen av er var någon sorts huvudnummer på moderata samlingspartiets stämma – det kan jag försäkra. Även om ni kanske tror att ni spelar en sådan roll på våra partistämmor, så gör ni det faktiskt inte. Ni berördes mera en passant, som sig bör.

Nu är det emellertid på det sättet, herr Palme, att ni inte svarat på min fråga. Ni har inte svarat på frågan: Vad händer när det kommer en ny bok? Och det kommer att skrivas många böcker om det här, för verksamheten fortsätter. Kommer då herr Palme själv eller någon annan att gå ut och bekräfta eller dementera? Svara, herr Palme, så att vi vet vad som gäller.

Sedan försöker herr Palme påstå att jag har farit med osanning. Trams! Jag har sagt i ett Eko-inslag att jag undrar om herr Palme delar uppfattningen att Ulf Larsson har sagt att boken är olämplig. Det är väl det minsta man kan konstatera att herr Larsson har hävdat med alla de okvädningsord som han har spritt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den
8 november 1984

*Om värderingen av
fastigheter och ak-
tief vid beräkning
av arvsskatt*

2 § Svar på fråga 1984/85:74 om värderingen av fastigheter och aktier vid beräkning av arvsskatt

Anf. 15 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Rune Torwald har frågat justitieministern om regeringen inom en nära framtid avser att framlägga förslag, som innebär ett slopande av kravet att på visst sätt styrka värdet på fastighet resp. börsnoterade aktier och obligationer m. m. vid arvs- och gåvobeskattningen.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

För att värdera tillgångar vid arvs- och gåvobeskattningen behövs ett tillförlitligt underlag. Avskaffas nuvarande ordning för att ta fram sådant underlag måste uppgifterna i stället tas in av tingsrätter och länsstyrelser. En avvägning måste således ske mellan det besvär som uppgiftslämnandet f. n. medför för de enskilda och den ökade arbetsbelastning för myndigheterna som skulle följa av en omläggning. Frågeställningen kommer att behandlas vid den översyn av lagstiftningsområdet som pågår i arvs- och gåvoskattkommittén (Fi 1984:02).

Mot den angivna bakgrunden blir mitt svar till Rune Torwald att regeringen inte avser att nu föreslå sådana ändringar som han efterlyser.

Anf. 16 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag ber först att få tacka finansministern för svaret på min fråga.

Låt mig ge en liten bakgrund till frågan. I lagen om arvs- och gåvoskatt föreskrivs i 26 § att till upplysning om värde av fast egendom skall företes taxeringsbevis. Till ledning för värdering av aktier och obligationer skall företes intyg av bank, mäklare, etc. Dessa bestämmelser är mycket gamla. Man kan förstå att det under en tid då det inte var så lätt att skaffa in sådana här uppgifter kanske var naturligt att man skulle bifoga dem vid arvskiften och gåvohandlingar. Innehav av framför allt obligationer var inte så vanligt, det var ganska få dödsbon som hade sådana.

Men i dag är situationen en helt annan, och den är egentligen helt orimlig. Den som upprättar en bouppteckning skall först införskaffa ett taxeringsbevis från den lokala skattemyndigheten som sedan skall bifogas bouppteckningen. När det gäller obligationer och börsnoterade aktier måste man ge sig i väg till en bank eller en mäklare och skaffa ett liknande intyg. Jag kan förstå att situationen är litet annorlunda när det gäller icke börsnoterade aktier – då kan man vara tvungen att gå till länsstyrelsen för att skaffa fram ett dagsvärde på dessa aktier. Men jag tänker närmast på de börsnoterade aktierna, för vilka det varje dag ges ut börsnoteringar. Som dessa bestämmelser nu fungerar har de egentligen bara två effekter – de sysselsätter en rad tjänstemän och även privatpersoner, och de ger bankerna en hel del inkomster, inkomster som jag inte anser är motiverade. Dessutom blir den totala arbetsvolymen onödigt stor.

Visserligen är svaret negativt, men eftersom finansministern hänvisar till

den översyn av lagstiftningsområdet som pågår i arvs- och gåvoskattekommittén, ser jag ändå en viss öppning.

Herr talman! Jag försäkrar att jag skall återkomma under den allmänna motionstiden med denna fråga, eftersom det finns all anledning att snabbt och effektivt söka eliminera onödig byråkrati som dessutom vållar medborgarna både tidsspillan och kostnader.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 23

Torsdagen den
8 november 1984

Om prismärkningen på varor

3 § Svar på fråga 1984/85:100 om prismärkningen på varor

Anf. 17 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Nils Berndtson har frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta i syfte att hävda konsumenternas intressen inom dagligvaruhandeln. Bakgrunden till frågan är den förändring i prismärkningen på varor som kan förutses i anslutning till datorisering inom handeln.

Det är konsumentverkets uppgift att ta till vara konsumenternas intressen och stärka deras ställning på marknaden. Verket arbetar med stöd av bl. a. marknadsföringslagen (1975:1418) enligt vilken näringsidkaren kan åläggas att lämna information som har särskild betydelse från konsumentsynpunkt.

Konsumentverket och handelns organisationer har sedan år 1977 förhandlat om prisinformation i dagligvarubutikerna. Anledningen har främst varit införandet av s. k. datakassor. År 1979 enades man om grundläggande regler för prisinformation i butik och på kassakvitto. Utgångspunkten för parterna var att konsumenterna skulle tillförsäkras en tydlig och otvetydig prisinformation. Under senare tid har det från flera håll påpekats att prisinformationen är bristfällig.

Konsumentverket har f. n. diskussioner med handeln och andra berörda parter om den mer detaljerade utformningen av prisinformationen i butikerna. Frågan behandlas f. n. i verkets styrelse.

Utredningsarbete och förhandlingar pågår således. Jag vill dessutom framhålla att – om konsumentverket skulle finna att konsumenterna inte får fullgod prisinformation – ärendet kan föras vidare till marknadsdomstolen.

Jag har f. n. inte anledning att tro annat än att frågan kommer att lösas på ett för konsumenterna väl avvägt sätt. Det är därför inte aktuellt för regeringen att vidta åtgärder.

Anf. 18 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Dagligvaruhandeln har genomgått och genomgår stora förändringar. Butiker i glesbygden har lagts ned, men inte bara i glesbygderna utan också i stadsdelarna. Stora livsmedelshallar växer upp i städernas centrala delar. Avståndet till livsmedelsbutiken ökar. Trängsel och jäkt sätter sin prägel på handeln.

I butikerna sker ständiga förändringar. Den manuella betjäningen ersätts av varudiskar och montrar med färdigpaketerade varor.

Om begränsningarna i handel m. m. på färjorna mellan Skåne och Själland

Nu skall också prislapparna på varorna ersättas med datamärkning. Från det att kunden har tagit varan från hyllan och till dess kunden passerat kassan, där priset avläses elektroniskt, går det inte att se vad varan kostar.

Jag har läst många hyllningsartiklar för detta system i branschens tidskrifter. Det blir rationellt, tillförlitligt, ekonomiskt lönsamt osv.

Men en sak verkar man blunda för: kundens situation – särskilt om kunden råkar vara äldre och ha svårigheter att anpassa sig till nymodigheterna.

Prismärkningen på hyllkanten kommer inte att vara så lätt att avläsa som det påstås. Det går inte att kontrollera hur mycket det man plockat i kundvagnen kostar.

Ett system med tydligare kassakvitton, som utlovas, behövs även med nuvarande prismärkningssystem.

Det föreslagna prismärkningssystemet kommer att göra det svårare att överblicka inköpen i butiken. Allmänhetens prismedvetande motverkas. Arbetstillfällen i handeln försvinner, och i takt därmed försämras kundservicen.

Jag har frågat finansministern vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta i syfte att hävda konsumenternas intressen inom dagligvaruhandeln.

Jag tackar finansministern för svaret. Tyvärr begränsar det sig dock till att hänvisa till pågående utredningsarbete och förhandlingar. Finansministerns tro att "frågan kommer att lösas på ett för konsumenterna väl avvägt sätt" motsägs av branschens iver att tillbakavisa all kritik mot förslaget.

Naturligtvis finns det parter som förhandlar. Men när nu hela frågan om dagligvaruhandelns prismärkningssystem är uppe till debatt, vore det bra med ett uttalande från en regeringsföreträdare om att man vill värna om konsumenternas intressen. Har inte finansministern något att säga om detta?

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1984/85:103 om begränsningarna i handel m. m. på färjorna mellan Skåne och Själland

Anf. 19 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Riksdagen avtog i våras en motion av Per Stenmarck m. fl. om en liberalisering av "Lex Öresund" men uttalade samtidigt att det kan vara motiverat att i lämpligt sammanhang ta upp även de frågor motionärerna aktualiserat på det nordiska planet för att åstadkomma regler som bättre överensstämmer med dem som gäller i fråga om annan nordisk färjetrafik. Mot denna bakgrund har Per Stenmarck frågat mig i vilket nordiskt sammanhang frågorna tagits upp och vilka resultat jag hoppas kunna uppnå.

Som jag tidigare framhållit i debatten om dessa frågor anser jag det principiellt felaktigt att stödja viss trafikverksamhet genom ökade möjligheter till skattefria inköp. Huvudsyftet med verksamheten bör även i fortsättningen vara att upprätthålla trafik i egentlig mening. Detta hindrar inte att det enligt min mening kan finnas utrymme för en viss uppmjukning av

reglerna om underhållning och försäljning ombord. Inledande kontakter har därför tagits med Danmark i denna fråga, och jag räknar med att den kommer att ytterligare diskuteras i höst.

Anf. 20 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga. Den sista delen av svaret är ett steg i rätt riktning.

Lex Öresund är sedan början av 1960-talet en speciallag som reglerar handeln ombord på båtarna i Öresundstrafiken och som samtidigt i praktiken förhindrar underhållning ombord på färjorna.

Lagen är, som namnet anger, enbart tillämplig i just Öresundstrafiken. Tekniskt sett är den införd som ett bihang till generaltullstyrelsens kungörelse om nordisk provianteringsöverenskommelse. Kungörelsen reglerar proviantering mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Lex Öresund innebär snävare ramar och ytterligare begränsningar för just den trafik som går i Öresundsregionen.

Sannolikt är Lex Öresund ett av de främsta skälen till en långvarigt dålig lönsamhet hos färjerederierna i trafik över Öresund. Alla gjorda undersökningar tyder på detta. De kalkyler som gjordes i vintras visar att enbart mindre förändringar av Lex Öresund skulle innebära betydande intäktsökningar. Ett av de större rederierna i Öresundsregionen skulle kunna öka sina intäkter med mellan 25 och 30 milj. kr. om året, och ett av de mindre rederierna talar om en ökning med ca 700 000 kr.

Detta skulle innebära möjligheter att investera i nytt tonnage. Oavsett om färjetrafiken är den slutgiltiga lösningen på Öresundsproblematiken eller om den bedrivs enbart i avvaktan på en fast förbindelse av något slag blir det snart nödvändigt med investeringar i nya båtar. Detta kan förmodligen möjliggöras enbart med en förändring av Lex Öresund.

Vid frågans behandling i kammaren i vintras ansåg skatteutskottet att det var motiverat att i lämpligt sammanhang ta upp dessa frågor på det nordiska planet. Avsikten skulle vara att få regler som överensstämmer med annan nordisk färjetrafik.

Jag vill ställa ett par korta kompletterande frågor till finansministern: På vilket sätt bör det, för att citera svaret, skapas "utrymme för en viss uppmjukning av reglerna om underhållning och försäljning ombord"? När kan förslag till förändringar föreligga?

Anf. 21 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Per Stenmarck är väl medveten om att Lex Öresund vilar på en överenskommelse mellan Danmark och Sverige, och det gör att förändringar i lagstiftningen måste ske efter det att vi har kommit överens med den danska regeringen om hur förändringarna bör se ut. Jag tror att det vore dumt av mig att nu förutskicka något resultat av de kontakter som jag har tagit och specificera vad vi kan uppnå. Jag vill att frågan skall lösas så fort som möjligt, med tanke just på planeringen av färjetrafiken över Öresund och de investeringar som kan vara aktuella.

Nr 23

Torsdagen den
8 november 1984

Om begränsningarna i handel m. m. på färjorna mellan Skåne och Själland

Jag kan säga, som min högst personliga uppfattning, att det borde vara möjligt att ha roligt – i "svenskt lagom" utsträckning – ombord på dessa fartyg och kanske också att proviantera något mera av skattebelagda varor än man får göra i dag. Det är alltså i den riktningen som jag strävar.

Anf. 22 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag har tidigare efterlyst just det som finansministern här talar om, nämligen kontakter med danskarna i denna fråga. Finansministern har då inte varit intresserad av sådana kontakter, och jag är väldigt glad och tacksam över att han nu ändå har etablerat sådana. Förhoppningsvis kommer det att leda fram till någon form av resultat. Jag är också tacksam för att finansministern säger att man skall försöka nå resultat så snart som möjligt.

Låt mig vidare bara som en kommentar till finansministerns besked att det skall få vara roligt ombord säga, att jag tycker att man skall få ha roligt inte bara i den danska betydelsen av ordet "rolig" utan också i ordets svenska betydelse.

Anf. 23 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag vill lämna den upplysningen att den första kontakten med den danska regeringen förekom redan vid Nordiska rådets möte här i Stockholm i vintras.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1984/85:109 om en balansräkning för staten

Anf. 24 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Hugo Hegeland har frågat mig om jag anser det motiverat att göra upp en årlig balansräkning för staten och presentera den i samband med budgetförslagets avlämnande.

Inledningsvis vill jag redogöra för den redovisning som finns redan i dag.

Genom 1980 års budgetmodernisering avskaffades kapitalfondssystemet, och förmögenhetsredovisningen görs i stället i resp. kapitalförvaltande myndighets balansräkning. Enligt gällande bokföringsförordning skall i myndigheternas årsbokslut ingå en balansräkning som i sammandrag redovisar tillgångar, skulder och kapital. Den balansräkning som myndigheterna skall upprätta följer ett traditionellt schema med tillgångsslagen sorterade under rubrikerna omsättningstillgångar och anläggningstillgångar. Skuldsidan följer samma princip med indelningen kortfristiga skulder, långfristiga skulder och kapital.

Det är i och för sig tekniskt möjligt att summera dessa balansräkningar till en enda balansräkning för statsverksamheten i dess helhet. En sådan summering är dock förknippad med en rad problem. För det första kan det vara betänkligt att betrakta statsverksamheten som en företagskoncern. Verksamheten har förvisso ett samhällsekoniskt värde. En stor del av

statens tillgångar är emellertid inte förräntningsbara eller har inte något alternativvärde i företagsekonomisk mening. Vidare finns det betydande svårigheter att värdera statens tillgångar och skulder utifrån deras gällande marknadsvärde. En stor del av tillgångarna, som t. ex. vägar och försvarsanläggningar, kan knappast värderas annat än efter bokföringsmässiga schabloner. Vad gäller en del fordringar måste man göra mer eller mindre skönmässiga bedömningar för att redovisningen skall bli meningsfull. Samma typ av problem finns också på skuldsidan. En redovisning av statens tillgångar och skulder på riksnivå måste alltså omgärdas med betydande reservationer.

Den tidigare kapitalredovisningen var bristfällig som mätare på utvecklingen av statens förmögenhet, men sedan den slopades saknas i än högre grad en översikt över hur statens samlade tillgångar och skulder utvecklar sig. En redovisning på riksnivå kan, om den utformas på rätt sätt, bidra till en ökad kunskap på detta område. Jag anser det därför vara värt ett försök att åstadkomma någon form av sådan redovisning, trots de svårigheter jag antytt. Sedan en tid tillbaka arbetar finansdepartementet resp. riksrevisionsverket med dessa frågor. Ambitionen är att i nästa års långtidsbudget försöksvis presentera vad som kan betecknas som en balansräkning för staten. Denna skulle kunna utgöra ett komplement till den redovisning av statsbudgeten i verksamhetstermer som sedan några år tillbaka redovisas i långtidsbudgeterna. Riksdagen får därigenom tillfälle att ta del av denna information.

Anf. 25 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för detta utomordentligt fylliga och tillfredsställande svar. Det är i dessa avseenden nästan unikt som svar på en fråga till ett statsråd.

De påpekanden som görs är alldeles riktiga. Det möter tekniskt stora svårigheter att åstadkomma en balansräkning men är inte desto mindre möjligt. Självfallet bör man i detta sammanhang skilja mellan olika slags kapital – å ena sidan s. k. förvaltningskapital, å andra sidan finanskapital.

Det är intressant att notera att finansministerns uppgift inte bara är att sköta rikets finanser. Det är egentligen en mindre uppgift än den som är hans verkliga uppgift, nämligen att vara rikets hushållare – i god tradition ända från Gustav Vasa, som enligt vår världsberömde professor i ekonomisk historia Eli Filip Heckscher var vår förste rikshushållare.

Som rikshushållare har man när budgetåret är slut att visa hur man hushållat med rikets resurser. Budgeten kan ju, mer eller mindre, betraktas som en vinst- och förlustredovisning. Då får man ett mått på hur våra tillgångar har förändrats, och man ser om det har skett en ökning eller en minskning av den totala förmögenheten.

Det verkligen intressanta i detta sammanhang är en passus i regeringens proposition om riktlinjer för den ekonomiska politiken på medellång sikt, som publicerades den 18 oktober. På s. 12 säger finansministern:

”Jag vill också erinra om den princip, som formulerades av Ernst Wigforss

*Meddelande om in-
terpellationssvar*

*Om bistånd till
Afghanistans folk*

och Gunnar Myrdal redan på 1930-talet, att budgetpolitiken bör utformas så att statens förmögenhet på längre sikt ökar. På kort sikt och i stabiliseringspolitiskt syfte kunde driftbudgetens saldo varieras, men på längre sikt borde ett överskott eftersträvas. Det finns skäl att återknyta till denna princip.”

Jag tycker att det är utomordentligt intressant, men det är givetvis mycket viktigt att man får en riktig redovisning av denna förmögenhetsökning. Finansministern ställde exempelvis frågan hur man skall värdera vägar. Det är intressant att avkastningen när det gäller vägar, sett ur statens synpunkt, förmodligen kommer att öka när vi höjer skatten på bensin och fordonskatten. Då stiger således vägarnas avkastningsvärde – denna tillgång ökar i värde ur statens synpunkt.

Det finns många invecklade problem när det gäller sättet att presentera statens förmögenhetsförändringar. Om man skall ha målsättningen, herr finansminister, att statens förmögenhet skall ökas på längre sikt är det av synnerligen stor vikt att vi får en redovisning av statens förmögenhetsutveckling.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Meddelande om svar på interpellationerna 1984/85:2, 9, 14, 27 och 48

Anf. 26 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § vill jag meddela att jag på grund av utlandsresor ej kommer att besvara följande interpellationer inom den angivna tiden fyra veckor:

Anders Björcks interpellation om BPA:s affärer i Algeriet, Margaretha af Ugglas interpellation om utvecklingsbiståndet till Vietnam, m. m., Jan-Erik Wikströms interpellation om hemligstämplandet av allmänna handlingar hos UD, Tore Nilssons interpellation om användning av utvecklingsbiståndet till sjukvård i Sverige samt Hans Göran Francks interpellation om den politiska utvecklingen i Turkiet.

Jag har för avsikt att besvara Anders Björcks, Jan-Erik Wikströms samt Hans Göran Francks interpellationer fredagen den 16 november kl. 9 samt Margaretha af Ugglas och Tore Nilssons interpellationer måndagen den 26 november kl. 12.

7 § Svar på fråga 1984/85:39 om bistånd till Afghanistans folk

Anf. 27 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Karin Ahrland har frågat mig om regeringen har några planer på konkreta åtgärder från svensk sida för att bistå Afghanistans folk i dess kamp för självständighet.

Den sovjetiska ockupationen och kriget i Afghanistan har inneburit

mycket lidande för det afghanska folket. Sverige har lämnat omfattande humanitärt bistånd till afghanska flyktingar i Pakistan samt i viss utsträckning till den nödlidande befolkningen i Afghanistan.

För flyktinghjälpen i Pakistan har FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) tillsammans med pakistanska myndigheter det samordnande ansvaret. Flyktingarna i Pakistan får svensk hjälp genom vårt reguljära bidrag till UNHCR, genom extra bidrag till UNHCR och genom bidrag till den pakistanska regeringen. Därtill kommer enskilda organisationers hjälpverksamhet, som stöds med biståndsmedel. De särskilda bidrag som Sverige sedan mitten av förra året lämnat till flyktinghjälpen i Pakistan uppgår till sammanlagt 15,5 milj. kr.

Sverige har under det gångna året fortsatt ansträngningarna att genom enskilda hjälporganisationer, däribland Svenska Afghanistankommittén, nå de nödlidande människorna inne i Afghanistan. Sammanlagt har bidrag om mer än 10 milj. kr. utgått för detta ändamål. Det är angeläget att de mest sårbara grupperna av den utsatta afghanska civilbefolkningen får tillgång till humanitär hjälp för att klara sin överlevnad.

Jag vill framhålla att även fortsättningsvis är regeringen inställd på att lämna humanitärt stöd till nödlidande afghaner i Pakistan och Afghanistan.

Anf. 28 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Jag har som rätt ofta förr fått vänta länge, men när jag nu fått svaret är jag tacksam. Jag tycker att den sista meningen i svaret är mycket lovande. Jag noterar alltså att regeringen vill vara med och försöka slussa mera pengar till de lidande människorna inne i Afghanistan.

Herr talman! Jag var i Pakistan för ungefär en månad sedan och träffade många företrädare för flyktingarna från Afghanistan. Jag träffade ledare för motståndsrörelsen. De hade alla enstämmiga uppgifter om de svårigheter som människorna, flyktingarna, inne i Afghanistan har att vänta sig under vintern.

Nu driver ryssen hungerpolitik, sade en av de ledande företrädarna för motståndsrörelsen och hänvisade till att kriget som förs inne i landet nu också har jagat människorna i civilbefolkningen från deras gårdar, att man har förstört och skadat åkerbruk och skördar. Det betyder fara för svält och hunger. Han fortsatte: Vi hoppas att ni informerar den fria världen om situationen.

Jag tycker att hans vädjan är värd allt stöd. Slutsatsen blir då att det krävs stora humanitära hjälpinsatser. Jag räknar med att Sveriges regering kommer att hjälpa till när det finns möjligheter att göra det – gerillaledarna uppmanar också civilbefolkningen att stanna för att göra motstånd.

Men, herr talman, konkreta åtgärder kan också vara annat än pengar – det kan vara moraliskt stöd. I våras hade utrikesministern och jag under en frågestund en diskussion om detta, och då lovade utrikesministern inte bara att han skulle tala i *generalförsamlingen* i FN – vilket han har gjort och vilket föranledde min fråga – utan att han också vid tillfällen till diskussioner i

*Om regeringsob-
servatörer till valen
i Nicaragua*

utrikespolitiska frågor med Sovjetunionen direkt till ockupationsmakten, som jag kallar den, skulle framföra den svenska regeringens protester. Jag skulle gärna vilja veta om utrikesministern har haft möjlighet att göra det sedan vi sist debatterade det här.

Anf. 29 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Regeringens ståndpunkter i Afghanistanfrågan är väl kända. De har upprepade gånger framförts till representanter för Sovjetunionen.

Jag har som bekant inte varit på något officiellt besök i Sovjetunionen och därför inte på plats kunnat framföra våra åsikter. Det har däremot andra företrädare för utrikesdepartementet – bl. a. chefen för den politiska avdelningen, som i förra månaden besökte det sovjetiska utrikesministeriet och där klargjorde de uppfattningar som är den svenska regeringens.

Anf. 30 KARIN AHR LAND (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är bra. Jag vill bara skicka med Lennart Bodström det budskapet att jag hoppas att man gör det vid varje tillfälle även i fortsättningen. Jag är nämligen rädd för att det kommer att behövas många gånger till innan Afghanistanfrågan fått sin lösning.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1984/85:66 om regeringsobservatörer till valen i Nicaragua

Anf. 31 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig om regeringen är beredd att ompröva sitt beslut och sända observatörer till valen i Nicaragua.

I juli i år erhöll den svenska regeringen en inbjudan från Nicaraguas valmyndighet att sända en representant till detta land för att övervara de val som ägde rum där den 4 november.

Den svenska regeringen brukar av principiella skäl inte sända observatörer till val i andra länder. Regeringen avböjde därför Nicaraguas inbjudan.

Den svenska regeringen har vid ett flertal tillfällen understrukit att den ser valen i Nicaragua som ett viktigt steg på vägen mot en vidareutveckling av demokratin i landet. Delegationer från Nicaragua har vid ett par tillfällen besökt Sverige för att studera organisatoriska och tekniska frågor kring arrangerandet av val. Sverige har också givit tekniskt och materiellt bistånd till valen i form av dels tjänster av tre valtekniska experter, dels en pappersgåva för tryckning av valmaterial.

Mot denna bakgrund hade den svenska regeringen ett stort intresse av att följa genomförandet av valprocessen i Nicaragua. Sveriges ambassad i Managua förstärktes därför tillfälligt med en tjänsteman, som hade i uppdrag att hjälpa den ordinarie ambassadpersonalen med bevakningen av valen.

Slutligen kan nämnas att ett antal privatpersoner samt representanter för

svenska politiska partier och organisationer, vilka också inbjudits av Nicaraguas valmyndighet att övervara valen, befann sig i Nicaragua i samband med dessa.

Anf. 32 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min fråga. Det var ju ett tag sedan den ställdes. Anledningen till den var det enkla faktum att den svenska regeringen trots Nicaraguas vädjan inte ville skicka svenska observatörer av, som utrikesministern förklarar i sitt svar, principiella skäl. Det framhöll även Olof Palme i en DN-artikel. Detta trots att andra västeuropeiska länder skickat observatörer.

Jag vidhåller, herr talman, att det hade varit en styrka för den nicaraguaniska demokratins fortbestånd och överlevnad, om Sverige såsom ett litet alliansfritt land men med ett stort internationellt anseende hade skickat officiella observatörer. Nu fanns där, som också sägs i svaret, privatpersoner och representanter från ett stort antal länder, vilka kontrollerade valens genomförande. Över lag har betygen varit positiva, för att inte säga översvallande. Nicaragua har trots Contras ständiga försök att sabotera och trots USA:s intensifierade ansträngningar att störa och förstöra genomfört ett val, som kan betecknas som unikt i latinamerikansk historia till skillnad från t. ex. valen i El Salvador och Guatemala.

Nu har Reagan redan förklarat att "valen är en fars". Samtidigt har han hävdat att han kommer att fortsätta att verka för ett stöd till Contras. Detta föranleder mig att tycka att den svenska regeringen än skarpare bör säga ifrån.

I detta svar, som är väldigt magert, finns inga omdömen från utrikesministern. Jag skulle därför vilja fråga: Hur ser utrikesminister Bodström på valgenomförandet? Instämmer han i de mycket positiva rapporter som har kommit från en rad skilda länder och även från de svenska representanterna från ambassaden och privatpersonerna? Hur ser utrikesminister Bodström på valet i USA och vad det kan föranleda för Nicaraguas del? Kan utrikesminister Bodström utlova ytterligare stöd, när Reagan nu förklarar att han kommer att fortsätta att stödja Contras?

Anf. 33 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Eftersom frågan ställs varför svaret har dröjt, vill jag gärna upplysa om att det var riksdagens ledamöter och inte jag som var lediga i förra veckan och att ett svar således hade kunnat lämnas före valen, om riksdagen bara hade sammanträtt.

Jag vill därutöver säga att den svenska ambassaden är att betrakta som regeringens representant i Nicaragua och den var förstärkt vid valtillfället på ett tillräckligt sätt. Andra länder, som hade sänt en särskild representation dit, var Nederländerna, Irland och Zimbabwe.

Jag är långt ifrån säker på om det finns något annat land som har ägnat valen i Nicaragua större intresse än Sverige. Som jag framhållit tidigare, har vid flera tillfällen delegationer besökt Sverige för att studera hur valförfaran-

Torsdagen den
8 november 1984

*Om åtgärder för att
förhindra explo-
atering av minder-
årig arbetskraft i
bl. a. Sydostasien*

det bör gå till vid ett modernt val. Vi har också lämnat direkt bistånd för att valet skulle kunna organiseras.

Mitt omdöme om valet är nu att det innebar ett betydande steg mot uppfyllande av målet i Nicaragua, att gå vidare mot demokrati.

Valet har genomförts med deltagande av åtskilliga partier, mitt under det att landet utsatts för en utifrån stödd väpnad aggression. Den svenska regeringens inställning är som bekant också att vi fullt ut stöder Contadora-gruppens deklaration, enligt vilken alla främmande trupper och allt hot riktat mot de centralamerikanska staterna skall avvärjas.

Anf. 34 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för de senaste klarläggandena. Jag tolkar dem så att den svenska regeringen ställer sig bakom de positiva omdömen som har kommit från de flesta representanter som har övervakat valen.

Också Nicaragua stöder Contadora-gruppens strävanden efter fred. Men jag har ännu inte fått ett svar på min fråga hur utrikesministern ser på president Reagans uttalanden, i synnerhet nu efter hans valseger, om att valet i Nicaragua var en fars. Det var ju inte bara Sverige som var representerat i Nicaragua under valen. Inte minst USA skickade dit folk.

Uttalandena är allvarliga och ses av sandinistregeringen och presidenten som ett hot mot Nicaraguas demokratiska strävanden. Jag skulle gärna vilja ha ett omdöme av utrikesministern på just den här punkten, för jag tycker att uttalandet kräver att Sverige internationellt tar bestämt avstånd, mycket bestämdare än hittills, från USA:s agerande i området.

Anf. 35 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag har redogjort för den svenska regeringens inställning till det genomförda valet i Nicaragua. Eva Hjelmström har redovisat vad president Reagan har uttalat. Om Eva Hjelmström ser någon skillnad i dessa båda uttalanden, går det ju bra att dra egna slutsatser.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1984/85:90 om åtgärder för att förhindra exploatering av minderårig arbetskraft i bl. a. Sydostasien

Anf. 36 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Bertil Måbrink har frågat mig vilka initiativ regeringen avser vidtaga för att påtala det grova utnyttjandet av minderåriga i hårt arbete såsom nu sker i ett stort antal länder.

Framför allt inom ILO (Internationella arbetsorganisationen) pågår det ett arbete för att komma till rätta med exploateringen av barn i arbetslivet. Barnarbete förekommer främst i länder med stor fattigdom, hög arbetslöshet och inga eller svaga fackliga organisationer. Skyddslagstiftningen på arbets-

marknaden är ofta begränsad eller åsidosätts av företagen. ILO gör stora insatser för att bekämpa arbetslöshet och fattigdom samt för att få den minimilagstiftning för arbetsmarknaden som finns utarbetad i ILO:s konventioner och rekommendationer accepterad och tillämpad i så många länder som möjligt. En viktig del i denna verksamhet är ILO:s stöd för facklig verksamhet i utvecklingsländerna.

Vidare har en arbetsgrupp under FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna i Genève i uppgift att utarbeta en konvention om barnets rättigheter, ett arbete som Sverige deltar aktivt i. Enligt ett förslag som redan föreligger skall denna konvention i en särskild artikel behandla barnarbete. Sverige kommer att stödja detta förslag och verka för att konventionen om barnets rättigheter skall innehålla en bestämmelse av innebörd att barn ej skall användas i hårt arbete.

Livshotande arbetsmiljöer, barnarbete och andra missförhållanden i arbetslivet förekommer på många håll. De fackliga organisationerna har pekat på att dessa förhållanden snedvrider konkurrensförutsättningarna i det internationella varuutbytet och innebär ett hot mot frihandeln. Både i Sverige och utomlands har fackliga organisationer fört fram tanken att genom en s. k. socialklausul knuten till multilaterala handelsöverenskommelser komma till rätta med de grövsta missförhållandena. Inom utrikesdepartementets handelsavdelning pågår f. n. ett utredningsarbete som syftar till att pröva förutsättningarna för en socialklausul eller att på annat sätt komma till rätta med de allvarliga missförhållanden som förekommer i arbetslivet i vissa länder, som exempelvis användningen av barn i hårt arbete. Det är ännu för tidigt att uttala sig om utredningens resultat. Jag kan dock försäkra att regeringen följer det problem Bertil Måbrink aktualiserat med stor uppmärksamhet.

Anf. 37 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Jag skall kanske först säga att jag med barnarbete inte menar att barn en eller två timmar om dagen deltar hemma i familjejordbruket eller utför något arbete för att få ihop fickpengar. Det förekommer ju också här, men det är inte den saken min fråga handlar om.

Vad den handlar om är att minderåriga barn utnyttjas 10-15 timmar om dagen i mycket hårt arbete, i gruvor, textilindustri, restauranger osv.

Hur många barn i tioårsåldern och därunder utnyttjas i sådant arbete i världen i dag? Det finns en siffra på 100 miljoner. Det är som utrikesministern säger främst i vissa u-länder, som saknar lagstiftning när det gäller arbetsmarknaden osv., som detta förekommer. Men det förekommer också inte så långt ifrån våra gränser, nämligen i Italien. Och i den stora demokratin i världen – som det ofta framhålls, nämligen USA – utnyttjas mellan en halv och en miljon mexikanska minderåriga i textilarbete och inom jordbruksnäringen.

Vi får därför vara litet försiktiga att tro att detta bara begränsas till u-länderna, även om man där har den stora exploateringen av barn i hårt arbete.

*Om åtgärder för att
förhindra explo-
atering av minder-
årig arbetskraft i
bl. a. Sydostasien*

Detta problem är allvarligt, eftersom det är världens framtid som på detta grava sätt exploateras och förstörs.

Jag är överens med utrikesministern om den svenska regeringens åtgärder, men jag vill ställa en fråga. Vi har ju fördelen att kunna exportera till bl. a. Sydostasien. Detta gör det möjligt för svenska företag att expandera i dessa länder. För vi fram till dessa länders regeringar vår syn på den grava exploateringen av barn i arbete? För de svenska statsråden, representanter för den svenska regeringen som besöker dessa länders regeringar, också fram detta och påtalar att det är oacceptabelt ur svensk synpunkt när det gäller de mänskliga fri- och rättigheterna?

Anf. 38 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Det är naturligtvis för barnens egen skull som skyddsåtgärder måste vidtas, så att barn inte används i hårt arbete vid låg ålder. Men därtill kommer att barnarbetet spelar en roll också för handelsförbindelserna mellan länderna, som Bertil Måbrink gick in på.

Det är inte så enkelt som att bara fastställa en klausul, där man säger att det inte är fri konkurrens mellan två länder om det ena landet använder minderårig arbetskraft, som trots hårt arbete knappast får någon betalning. De här synpunkterna har nämligen framförts både från regeringar och från europeiska fackliga organisationer, och då har svaret från länder i tredje världen blivit: Ni framför era synpunkter bara för att hindra oss från att få möjligheter att exportera till er.

Så är naturligtvis inte fallet. Vi bör fortsätta att verka för att barn inte utnyttjas i hårt arbete och på oskäliga villkor, och det bör gälla i alla länder. Men nöden är, helt påtagligt, störst i utvecklingsländerna, kanske särskilt i Sydostasien, även om jag förstår att brott mot redan ingångna konventioner kan förekomma även på närmare håll.

Anf. 39 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag är medveten om att det inte är så enkelt att få till stånd en sådan här socialklausul. Men det betyder inte att man skall upphöra med ansträngningarna – därvidlag är utrikesministern och jag överens.

Sveriges policy just nu är ju att nå ut till nya marknader, att kunna sälja mera. Den svenska regeringens politik i dag är att satsa på exportföretagen, inte bara för att sälja utan också för att göra det möjligt för svenska företag att etablera sig i ett antal länder. Det gäller inte minst Sydostasien – Indonesien, Thailand, Filippinerna, för att nämna några länder, där man använder barn i hårt arbete.

Det må så vara att detta är regeringens politik. Vi accepterar inte den. Svenska statsråd reser till dessa länder och tar kontakt med ländernas regeringar för att få kontrakt och vad det nu är för någonting i syfte att kunna exportera. Jag undrar om man då till ländernas regeringar säger: Vi vet att ni använder minderåriga i hårt arbete. Detta är oacceptabelt enligt svensk uppfattning – med utgångspunkt i svensk lagstiftning och vår syn på de mänskliga fri- och rättigheterna.

Det har mycket stor betydelse att man framför detta till ländernas regeringar.

Nordiska beklädnadsarbetareunionen hade ett möte i slutet av maj i år. Då gjordes ett uttalande om barnarbetet, där det bl. a. heter: "Nordiska beklädnadsarbetareunionen kräver nu att de enskilda ländernas myndigheter" – det gällde alltså de nordiska länderna – "omedelbart tar initiativ till att väcka en bred internationell opinion mot dessa förhållanden."

Jag vill fråga utrikesministern om det har förekommit några sonderingar om att de nordiska länderna gemensamt skulle göra ett bredare utspel i denna fråga – utöver det arbete som naturligtvis görs i FN-organen. Det går att göra mer.

Anf. 40 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag tror inte att man kan nå ett större antal stater än man gör genom att arbeta i Internationella arbetsorganisationen, ILO, där nästan alla FN:s medlemsstater är verksamma, både i-länder och u-länder. Sverige hör till de pådrivande när det gäller att förbättra arbetsvillkoren genom olika konventioner och rekommendationer från ILO.

Då det är fråga om svenska företagares och svenska offentliga representanters resor exempelvis till Sydostasien för att marknadsföra svenska produkter, är ju frågan om barnarbete inte aktuell, eftersom sådant arbete inte förekommer i Sverige.

I fråga om svenska företag som etablerar sig i Sydostasien eller någon annanstans vågar jag förutsätta att de inte använder sig av minderårig arbetskraft på det sätt som vi hört talas om och fått så många negativa exempel på.

Anf. 41 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Vad utrikesministern nu sade om svenska varor som skall till de nämnda länderna låter ju trovärdigt. Det är klart att kläderna i största utsträckning tillverkas i Sverige. Men det förekommer vid försäljning av svenska varor att varorna på ett eller annat sätt måste tillverkas i dessa länder. Oavsett hur det nu är med detta är det viktigt att vi framför protester till dessa länder och talar om att exploatering av barnarbete, som förekommer i dessa länder i mycket stor utsträckning och som dessutom – det är ju ett faktum – ökar för varje år, är oacceptabel ur mänskliga fri- och rättighetssynpunkter. Oavsett var kläderna tillverkas är det viktigt att vi i Sverige gör klart för dessa länder att vi vet vad de håller på med och att vi inte kan acceptera det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den
8 november 1984

*Om stöd åt fängslade
i Uruguay,
m. m.*

10 § Svar på fråga 1984/85:112 om stöd åt fängslade i Uruguay, m. m.

Anf. 42 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig om den svenska regeringen kommer att tillmötesgå kravet på en parlamentarisk kommission och på vilket sätt den svenska regeringen kommer att särskilt stödja kampen för ett demokratiskt Uruguay.

Uruguay har alltsedan militären tog makten 1973 genomlidit en svår ekonomisk och politisk kris. Förföljelser, fängslanden och tortyr av oppositionella har under de gångna åren förekommit i stor omfattning. Den grymma och rättslösa behandlingen av de politiska fångarna har väckt stor uppmärksamhet i omvärlden. Från svensk sida har vi noga följt situationen i landet, och vi har flera gånger sedan 1973 framfört vår stora oro över situationen för de mänskliga rättigheterna i landet. Vi har agerat genom olika diplomatiska kanaler till förmån för politiska fångars situation och fört en generös flyktingpolitik gentemot förföljda från landet. Vi har vidare gett och fortsätter att ge humanitärt bistånd till de politiska fångarna och deras anhöriga. Inom ramen för vårt allmänna stöd för mänskliga rättigheter har vi verkat för att de politiska fångarna i landet frigges.

De politiska partierna och militären har överenskommit om en process mot återupprättande av demokratin med tillträde av en civil regering den 1 mars nästa år. Val skall hållas den 25 denna månad. En central fråga i de fortsatta förhandlingarna mellan militären och de politiska partierna är just de politiska fångarna och bl. a. frågan om i vilken omfattning amnesti skall ges åt dessa efter den demokratiska regeringens tillträde. Närvaron av en utländsk parlamentarisk kommission i detta känsliga läge är såvitt det går att bedöma inte påkallad.

I de kommande valen har inte samtliga politiska partier eller enskilda fått rätt att ställa upp. Uteslutna från valen är vissa vänsterpartier samt i sin personliga egenskap två politiska ledare, Wilson Ferreira från Nationalpartiet samt Liber Seregni från vänsterkoalitionen "den breda fronten". Deras partier deltar dock i valen. Även om valen alltså inte helt fyller det krav man ställer på demokratiska val, är det den svenska regeringens förhoppning att en fullständig och verklig demokrati upprättas i landet. Vi har länge stött demokratiseringssträvandena i landet och kommer att fortsätta att göra så även framdeles.

Anf. 43 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Utrikesministern tar i inledningen av sitt svar upp frågan om förtrycket i Uruguay, den hänsynslösa förföljelsen av alla motståndare till regimen. Situationen i fängelserna har dokumenterats inte bara av de fackliga organisationerna utan också av Röda korset och andra humanitära organisationer. De har också pekat på det som jag särskilt tar upp i min fråga, nämligen vad som händer med kvinnorna och barnen.

Just nu pågår, som väl utrikesministern känner till, ett seminarium i Malmö, anordnat av Asociación de Mujeres Uruguayas "Lourdes Pintos".

uppkallat efter en sockerarbeterska som dog under en protestmarsch, med inbjudna gäster från kvinnoorganisationer runt om i Latinamerika. Vad som kommit fram där är att var fjärde invånare i Uruguay sitter eller har suttit i fängelse. Andelen politiska fångar är den största i Latinamerika, och fängelserna är bland de mest ökända. De är rena koncentrationslägren och ser också ut som sådana.

I början av sitt svar säger utrikesministern att de politiska partierna och militären "har överenskommit om en process mot återupprättande av demokratin". Senare förklarar han att i de kommande valen har inte samtliga politiska partier eller enskilda fått rätt att ställa upp.

Jag tycker detta är ett understatement. Det är ju ett faktum att vänstern, Frente Amplio, över huvud taget inte kommer att få möjlighet att verka. Skulle man vilja kalla något val för en fars, är det den här typen av val, där, liksom i El Salvador och Guatemala, som vi var inne på tidigare i debatten, regeringen kommer att se till att alla oppositionella slås ned.

Jag tycker det är ett illusionstrick från regeringens sida att hänvisa till denna överenskommelse mellan ett fåtal partier och militären.

Jag har i min hand en vädjan från bl. a. CNT – som motsvarar LO och TCO – och Frente Amplio om att vi skall upprätta en parlamentarisk kommission som kan inte bara se till de politiska fångarnas situation utan också övervaka valet. Jag vidhåller att detta behövs. Jag skulle gärna vilja ha ett klarläggande från utrikesministern varför han å ena sidan är så vag beträffande Nicaragua men å andra sidan påstår att man skall stödja demokratiseringssträvandena i Uruguay utan att på något sätt bidra enligt de vädjanden som har inkommit från de demokratiska krafterna.

Anf. 44 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag har ingalunda försökt göra gällande att demokratin har återinförts i Uruguay. Jag har däremot sagt att det sker en process i riktning mot demokrati. Det är uppenbart att det förhåller sig så, i och med att militären överlämnar makten till de politiska partierna. Jag har dock understrukit att inte alla partier har lika möjlighet att delta i valen och att det sålunda inte är fullständig demokrati.

Till de mest beklämande dragen i Uruguay hör den fortsatt dåliga behandlingen av de politiska fångarna som visserligen kraftigt har sjunkit i antal men som ändå finns i landet och som kommer att finnas i åtminstone ett visst antal fram till dess att en civil regering har bildats i början av nästa år och då övertar ansvaret.

När det sedan kommer till frågan om att sända ut en parlamentarisk kommission eller att medverka i en sådan, är det ju inte regeringens sak att avgöra om riksdagsmän, utsedda i grupp, av sina partier eller på annat sätt, skall göra en sådan resa. Det är heller inte regeringens sak att avgöra om enskilda organisationer skall sända dit sina representanter.

Vi kommer att följa det här valet genom den diplomatiska representation som kontinuerligt rapporterar till regeringen.

Torsdagen den
8 november 1984

*Om kostnaderna
för arkeologiska
utgrävningar på
byggnadsplatser*

Anf. 45 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Till det sista: Regeringen kan trots allt verka för att en parlamentarisk kommission kommer till stånd. I detta fall betraktar jag det som mer eller mindre nödvändigt. Som jag framhöll tidigare är det en illusion att tro att det kommer att vara ett demokratiskt val. Man kan t. o. m. ifrågasätta om det är "en process mot återupprättande av demokratin", som utrikesministern menar, eftersom de verkligt breda, demokratiska och progressiva krafterna kommer att utestängas från valen.

Vi kan däremot vänta oss att från Uruguay få höra precis samma budskap som vi tidigare fått från El Salvador: Nu har man upprättat demokrati i landet. Det är inte sant. Det blir en skenmanöver, för att dölja det verkliga förtrycket. Frente amplio kommer att utestängas, liksom andra stora grupper.

Vi kan också befara – vilket är ytterligare en anledning till att denna parlamentariska kommission behövs – att förtrycket och förföljelserna under valprocessen kommer att bli än hårdare. Så har det varit i motsvarande fall i andra latinamerikanska länder. Då har fackliga ledare slängts i fängelse, torterats och tystats under valprocessen.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1984/85:142 om kostnaderna för arkeologiska utgrävningar på byggnadsplatser

Anf. 46 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Sten Svensson har frågat mig för det första om regeringen är beredd att vidta åtgärder i syfte att påskynda arbetet i utredningen om formerna för statens stöd till arkeologiska undersökningar m. m., för det andra om det är regeringens uppfattning att fornminneslagen bör ändras så att enskilda fastighetsägare befrias från ett kostnadsansvar för utgrävningar som ålagts dem av statliga myndigheter och, för det tredje, vilka åtgärder regeringen överväger för att åstadkomma besparingar och begränsa de samhällsekonomiska kostnaderna till följd av de arkeologiska utgrävningarna.

Utredningen om formerna för statens stöd till arkeologiska undersökningar m. m., den s. k. arkeologikutredningen, tillkallades av förre utbildningsministern Jan-Erik Wikström i juni 1982. Enligt direktiven skall utredaren bl. a. ta upp frågan om fornminneslagens bestämmelser. Utgångspunkten för utredningsarbetet skall vara att fornminneslagens huvudprincip för kostnadsansvar vid arkeologiska undersökningar bibehålls. Genom att exploatören ges ett kostnadsansvar skapas förutsättningar för att exploatering av mark med fornlämningar begränsas. Särskilda hänsyn kan dock behöva tas i vissa fall. Därför innehåller fornminneslagen bestämmelser som gör det möjligt för staten att i vissa fall överta undersökningskostnaderna. Utredaren bör redovisa hur lagens bestämmelser vid beslut om bidragsgiv-

*Om kostnaderna
för arkeologiska
utgrävningar på
byggnadsplatser*

ning i praktiken har tillämpats, lämna förslag till riktlinjer för skälighetsprövning enligt fornminneslagen samt föreslå de ändringar av lagen som kan följa härav.

Jag har som svar på en tidigare fråga av Sten Svensson i oktober 1982 meddelat att jag ansluter mig till de riktlinjer som har angivits för utredningsarbetet och följaktligen inte ansett det befogat att ändra utredningens direktiv. De synpunkter som framförts i frågan i en av riksrevisionsverket utförd förvaltningsrevision av den statliga kulturminnesvården har inte heller föranlett mig att ändra uppfattning på denna punkt. Först när resultatet av arkeologiutredningens uppdrag föreligger kommer regeringen att ha ett fullgott underlag för ställningstaganden till eventuella åtgärder. Utredningen väntas redovisa sina förslag i mars 1985.

Tidpunkten för redovisning av utredningens förslag kan kräva en kommentar. Vid tillsättandet av utredningen angavs att arbetet skulle vara slutfört senast vid utgången av februari 1984. Genom tilläggsdirektiv i mars 1984 gavs emellertid utredningen i uppdrag att med förtur se över vissa frågor om bruket av metalldetektorer vid s. k. skattletning. Förslag i denna fråga har avgivits och beräknas ligga till grund för en proposition till riksdagen i början av nästa år. Detta är alltså den huvudsakliga förklaringen till förseningen av arkeologiutredningens huvudförslag. Utredningsarbetet befinner sig f. n. i ett slutskede, och jag kan inte se det som meningsfullt att nu vidta åtgärder för att ytterligare påskynda arbetet.

Anf. 47 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret på min fråga.

Min utgångspunkt är att arkeologiska utgrävningar har stor betydelse för den vetenskapliga forskningen. Som förhållandena nu är nödgas vi emellertid konstatera att praktiskt taget all utgrävning i medeltida stadskärnor initieras från exploateringsynpunkt och icke från forskningssynpunkt.

Jag skall belysa detta med exempel från min egen hemkommun. Arkeologerna har länge väntat på att två kvarter i centrum skall kunna bli föremål för utgrävning, emedan en av tomterna kunnat lämpa sig för ett nytt kommunalt bibliotek och den andra för en kontors- och bostadsfastighet. Utgrävningens objekt bedöms ha riksintresse från forskningssynpunkt. Med nuvarande fördelning av kostnadsansvaret har arkeologernas förhoppningar grusats. Såväl kommunen som det enskilda byggnadsföretaget har valt att bygga på annan plats, där utgrävningens kostnader blir lägre. En av de tidigare aktuella tomterna har förvandlats till kommunal park, och man bedömer nu att någon utgrävning på de båda tomterna inte kommer att bli aktuell i vår tid, vilket naturligtvis är till förfång för forskningen. De utgrävningar som blir aktuella på de nya tomterna har ingalunda samma intresse från forskningssynpunkt.

Arkeologerna får alltså ta det som bjuds, och de högintressanta objekten – de som verkligen kan föra forskningen framåt – kommer man inte åt. Man får gräva där byggnadskalkylen visar på de lägsta exploateringskostnaderna, inte på de platser där utgrävningen ur forskningssynpunkt kan anses mest

Torsdagen den
8 november 1984

*Om kostnaderna
för arkeologiska
utgrävningar på
byggnadsplatser*

motiverad. Vad drar statsrådet Göransson för slutsatser av detta?

Riksrevisionsverket har i den granskningsrapport som statsrådet nämnde efterlyst åtgärder för att åstadkomma ett bättre resursutnyttjande. När vi förra gången diskuterade denna fråga, i maj 1983, lovade statsrådet att överväga om det förelåg behov av åtgärder som krävde regeringens ställningstagande. Det har, som framgår av en promemoria från RRV som utgavs i somras, uppstått oenighet mellan riksrevisionsverket och riksantikvarieämbetet i bedömningen av kostnadseffekterna av fornminneslagen. Hur ser regeringen på detta? Riksrevisionsverket har bl. a. föreslagit en starkare målinriktning för de arkeologiska undersökningarna samt en bättre uppföljning – såväl kvalitativt som kostnadsmässigt – och erfarenhetsåterföring. Med hänsyn till problemen på byggarbetsmarknaden och mot bakgrund av det statsfinansiella läget borde enligt min mening regeringen ha skyndat på arbetet.

Jag vidhåller, herr talman, den uppfattning som jag tidigare vid olika tillfällen redovisat, nämligen att direktiven borde ha ändrats eftersom de enligt min mening har givit utredningsarbetet en felaktig utgångspunkt.

Anf. 48 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Sten Svensson har naturligtvis rätt när han påpekar att det i många sammanhang blir så att man gör utgrävningar där man är i färd med att exploatera och att detta kan komma i konflikt med forskningsintressena, som kan göra en annan bedömning av var man skall gräva. Låt mig till detta bara säga, att om man mot bakgrund av vad som framförs i Sten Svenssons fråga skulle låta forskningsintressena prioriteras, skulle detta egentligen innebära att man bedömer att mark där det råkar finnas fornminnen i sig skulle ha ett exploateringsvärde för ägaren på grund av att forskningen har ett intresse av dem. Jag är inte beredd att säga att detta i sig skall ge tomtmark ett sådant värde att den skall kunna "kursas" till forskare, vilket måste bli konsekvensen om man kopplar ihop detta med kostnadsansvaret.

Beträffande riksrevisionsverkets förvaltningsrevision ser jag det naturligt att bedöma de synpunkter och problem som sammanhänger med den i samband med att vi ser på utredningsförslaget.

Anf. 49 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för dessa synpunkter.

Jag är ute efter samordning och avvägning mellan motstridiga intressen, inte efter att det ena intresset ensidigt skall styra.

Utän tvivel måste man satsa mer på objekt av klart riksintresse. Vi måste också precisera detta riksintresse bättre och åstadkomma en mer rimlig och rättvis kostnadsfördelning. Det behöver inte nödvändigtvis vara så att man till varje pris skall gräva i vartenda kvarter i en intressant stadskärna. Man borde satsa mer på objekt som bättre kan gagna den vetenskapliga forskningen och få en bättre balans mellan de insatta resurserna och utfallet av utgrävningarna.

Enligt min mening bör förslagen från riksrevisionsverket kunna utgöra en

bra utgångspunkt för ett angeläget reformarbete på detta område, som skulle kunna leda till en välbehövlig begränsning av de totala samhällsekonomiska kostnaderna på samma gång som forskningen skulle kunna föras framåt i snabbare takt. En sådan samordning mellan dessa mål – som faktiskt är möjlig – är mycket angelägen. Det kan inte vara rimligt att enbart exploateringsintressen skall styra vid bedömningen av vad som skall bli tillgängligt för forskningsändamål.

Arkeologiska undersökningar är vetenskaplig forskning, och den skall som all annan sådan betalas av staten. Fornlämningar angår alla medborgare i samhället. Fornminneslagen bör därför enligt min mening ändras så att enskilda fastighetsägare befrias från ett kostnadsansvar när staten vill hävda ett riksintresse.

Anf. 50 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Just de bedömningarna förutsätter jag att vi kommer att kunna göra när vi har utredningsmaterialet på bordet.

Anf. 51 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för det senaste svaret, för det betyder en utfästelse från statsrådet Göranssons sida som betyder ett fall framåt i den här debatten. Det tycker jag är utmärkt, och jag tackar för det positiva beskedet.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1984/85:65 om åtgärder för att trygga Immigrant-Institutets verksamhet

Anf. 52 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Alexander Chrisopoulos har frågat mig om regeringen är beredd att snabbt vidta åtgärder för att ekonomiskt trygga Immigrant-Institutets fortsatta verksamhet i avvaktan på en förutsättningslös utredning om dess nuvarande och möjliga framtida roll i invandrapolitiken.

Jag besvarar frågan efter samråd med statsrådet Gradin.

Regeringen har den 27 september i år beslutat att avslå en ansökan från Immigrant-Institutet om bidrag till verksamheten. Detta beslut har av mig och invandrarminister Anita Gradin i ett pressmeddelande samma dag kommenterats på följande sätt.

”Regeringen har när det gäller institutet i dess nuvarande form funnit att de ekonomiska förutsättningarna är så pass undergrävda att det som är institutets uppgift knappast på sikt kan säkras genom anslag till institutet.

Regeringen ser emellertid delar av institutets verksamhet som värdefulla och ett visst stöd från staten skulle kunna vara motiverat för sådan verksamhet. Ett sådant stöd skulle eventuellt kunna utgå efter samråd med invandrarorganisationerna. Detta bör prövas i senare sammanhang. Det

*Om åtgärder för att
trygga Immigrant-
Institutets verksam-
het*

särskilda värde som verksamheten tillförs genom den lokala anknytningen till invandrargrupper i Borås bör också tas till vara.”

Regeringsbeslutet den 27 september föregicks av en mycket grundlig prövning av såväl institutets aktuella som framtida ekonomiska situation. Därvid framkom att den ekonomiska planeringen var behäftad med sådana svagheter att ett statsbidrag i den storleksordning som begärts – omkring en halv miljon kronor – inte kunde te sig försvarbart.

Styrelsen för institutet måste nu dra de nödvändiga konsekvenserna av den uppkomna situationen, både ekonomiskt och vad gäller verksamhetens inriktning, former och omfattning. En sådan omstrukturering lär redan ha inletts. Dessutom har det framgått av massmedia att det tydligen träffats vissa uppgörelser med fordringsägarna. Vidare har jag inhämtat att en insamling startat för att sanera ekonomin.

Immigrant-Institutet har i mitten av oktober månad kommit in till regeringen med en ny ansökan om bidrag, vilken f.n. bereds inom regeringkansliet.

Anf. 53 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Göransson för svaret.

Min fråga gäller huruvida regeringen är beredd att snabbt vidta åtgärder för att ekonomiskt trygga Immigrant-Institutets fortsatta verksamhet i avvaktan på en utredning om dess nuvarande och möjliga framtida roll i invandrapolitiken. Det är utan tvivel så att Immigrant-Institutet med den verksamhet det bedriver i dag, och framför allt med de utvecklingsmöjligheter som institutet har, kan spela en mycket betydelsefull roll på invandrapolitikens område.

Institutets främsta insatser utgörs av en omfattande bokutgivning med billiga upplagor av romaner, dikter, essäer och barnböcker på olika språk som ur svensk synpunkt kan kallas för udda. Institutets bokutgivning har av invandrarverkets chef betecknats som mycket värdefull och av mycket stor invandrapolitisk betydelse.

Institutets informationsverksamhet fungerar enligt Thord Palmlund vad Västsverige beträffar på ungefär samma sätt som invandrarverkets egen informationsverksamhet för östra Sverige. Immigrant-Institutet bedriver dessutom biblioteksverksamhet och har en omfattande dokumentationssamling. Det finns visserligen ett stort och värdefullt bibliotek med dokumentationssamling som handhas av statens invandrarverk och Stockholms universitet. Men i vårt parti anser vi att det är ytterst värdefullt med en verksamhet som är fristående och oberoende och som bedrivs utan myndigheternas kontroll eller styrning.

Vi anser att en biblioteksverksamhet och dokumentationssamling och också förlagsverksamhet kan spela en mycket viktig roll för invandrapolitiken, särskilt om den kan utvecklas till ett instrument för att tillvarata den samlade invandrarörelsens intresse. Detta kan gärna ske under ledning av invandrarorganisationerna.

Det var glädjande att statsrådet delar vår uppfattning om att delar av

institutets verksamhet är värdefulla och att statliga bidrag kan utgå för att bevara den här verksamheten. Det är också glädjande att det finns möjligheter att utveckla ett samarbete med invandrarorganisationerna på detta område. Vi anser det därför värdefullt om den ansökan som i dag beretts i regeringen kunde resultera i att verksamheten kan bestå även i framtiden. Motsatsen skulle innebära en mycket stor förlust för invandrarrörelsen.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1984/85:81 om en byggnadshytta på Gotland

Anf. 54 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Gunhild Bolander har frågat utbildningsministern om regeringen har för avsikt att i proposition till riksdagen möjliggöra förverkligandet av en byggnadshytta på Gotland och när detta förslag i så fall kan förväntas komma.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Riksantikvarieämbetet har överlämnat ett förslag till skapande av en byggnadshytta på Gotland till regeringen. Förslaget förutsätter att staten till den föreslagna stiftelsen överlåter de tillgångar i form av anläggningen vid Djupkvior utanför Visby med där befintlig utrustning och material, som arbetsmarknadsstyrelsen f. n. driver i egen regi.

Frågan om AMS i fortsättningen skall bedriva beredskapsarbeten i egen regi eller ej är förmål för överväganden i en statlig utredning, den s. k. AMS-kommittén. Utredningen avser att under våren 1985 till regeringen överlämna sina förslag för regeringens prövning. Dessa förslag bör avvaktas innan slutlig ställning tas till förslaget om byggnadshytta på Gotland.

Frågan kommer inom regeringskansliet att beredas vidare av en arbetsgrupp med representanter från berörda departement.

Anf. 55 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Orsaken till att jag har aktualiserat ärendet på det här sättet är att tiden håller på att rusa ifrån både regeringen och de gotländska medeltida kyrkorna i väntan på ett förslag som skulle möjliggöra förverkligandet av en byggnadshytta på Gotland. För ungefär tio år sedan, alltså något år efter det att statsbidragen till restaureringar av de gotländska kyrkorna skurits ned från 100 % till 40 % av kostnaderna, konstaterade riksdagens revisorer att det fanns uppenbara risker att församlingarna inte skulle kunna klara underhållet av sina kyrkor. Det krävdes utöver pengar också kunnande. Därför igångsattes ett utredningsarbete för att finna lämpliga former för bevarandet av sådana här kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

1982 var utredningen färdig. Den remissbehandlades i vanlig ordning och

*Om en byggnads-
hytta på Gotland*

överlämnades till regeringen i oktober samma år. Regeringens krav då på de gotländska församlingarna var att de skulle gå samman i en partiell samfällighet. Det kravet har uppfyllts i och med att samfälligheten bildats från den 1 januari 1984.

Jag studerade propositionsförteckningen noggrant under den gångna våren och ställde min fråga redan i slutet av förra sessionen för att på så sätt möjliggöra för regeringen att under sommaren utarbeta förslag och ta nödvändiga kontakter.

När vi fick propositionsförteckningen inför höstsessionen kunde jag se att det fortfarande inte finns med något förslag i den här frågan. Därför har jag aktualiserat den igen på detta sätt.

Jag anser att ansvaret vilar mycket tungt på samfällighetens styrelse.

Alla formella kriterier är uppfyllda, och det är viktigt att något händer.

Jag vet att arbetsmarknadsverkets platskontor i Visby vill avveckla den byggverksamhet som man har i dag – jag förstår att den frågan tas upp i den utredning som statsrådet talar om.

Vi vet samtidigt att det sker en snabb utglesning inom hantverkarkåren, och det är nödvändigt med ett specialkunnande i detta fall. Vi vet att de bägge nyckelpersoner som är kunskapsbärare vad gäller kyrkorestaureringar är på väg bort från arbetet, den ena på grund av ålder och den andra därför att bildandet av byggnadshytta har dröjt så länge.

Jag menar att det speciella projekt som tillkomsten av en byggnadshytta innebär kunde ha förverkligats utanför den prövning som skall göras av AMS-kommittén. Jag undrar om statsrådet är medveten om vad man riskerar att förlora under väntetiden, som verkar bli ganska lång.

Anf. 56 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag har inte bedömt det lämpligt att vidta några åtgärder utan att avvakta AMS-kommitténs arbete – jag tror tvärtom att det är en förutsättning.

Låt mig bara i anslutning till detta understryka att riksdagen på förslag av regeringen i föregående års budgetproposition ändå har anvisat 2,5 miljoner mer för att kunna klara den här typen av verksamhet.

Anf. 57 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Vi har konstaterat att det inte är en fråga om pengar. Vi har nogsamt noterat att resurser i form av pengar finns, att det finns förståelse i det avseendet.

Men det kunnande som möjliggör att använda pengarna på rätt sätt riskerar att gå förlorad i och med denna väntan på att få förverkliga förslaget.

Om vi skall avvakta AMS-kommitténs betänkande och remissbehandlingen av det och frågan sedan skall beredas i regeringskansliet på nytt, kommer det att gå ytterligare något år. Under den tiden är det ett orimligt ansvar som läggs på samfällighetens styrelse.

14 § Svar på fråga 1984/85:82 om skälen för och emot nedläggning av skola i glesbygd

Nr 23

Torsdagen den
8 november 1984

*Om skälen för och
emot nedläggning
av skola i glesbygd*

Anf. 58 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Per Unckel har frågat mig om regeringen vill medverka till att man inte med hänvisning till skolsociala skäl motsätter sig en av föräldrar och barn önskad skolorganisation.

Beslut om nedläggning av en skola fattas av skolstyrelse och länskolnämnd. Jag begränsar mig därför till att redovisa vissa allmänna synpunkter och tar inte upp det enskilda fall som berörs i Per Unckels fråga.

Vid bedömning av om en skola skall läggas ned eller inte måste ett stort antal faktorer vägas mot varandra. Hänsyn bör därvid tas till dels pedagogiska förhållanden, dvs. vad som bäst gagnar undervisningen, dels möjligheterna att rationellt utnyttja skolväsendets resurser. I bedömningen bör också ingå hänsyn till elevernas restider.

Om "skolsociala" skäl påverkar bedömningen skall det således vara som en faktor bland flera andra. Skolsociala bedömningar kan enligt min mening knappast ensamma motivera nedläggning av en skola.

Anf. 59 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret på min fråga, även om jag måste medge att svaret gjorde mig besviken.

Att det är diskussionen kring Drevdagens skola i norra Dalarna som har aktualiserat frågan är ingen hemlighet. Jag skulle till statsrådets svar vilja lämna tre kommentarer och i anslutning till kommentarerna ställa tre följdfrågor.

Den första kommentaren är att en skola som känner sig tvingad att jaga vanliga, hyggliga elever och föräldrar med hjälp av skyhöga viten har misslyckats med sin uppgift.

Vad gör statsrådet Göransson när sådant här inträffar? Lutar han sig tillbaka och säger att detta problem är länskolnämndens eller skolstyrelsens huvudvärk? Drar han några slutsatser? Funderar Bengt Göransson på vad det möjligen är i den nuvarande skoluppbyggnaden som tvingar fram denna typ av handlande?

Den andra kommentaren är följande: Skolor behöver naturligtvis från tid till annan läggas ned. Men skolor kan enligt min mening aldrig få läggas ned på grund av s. k. skolsociala skäl, varken som isolerade skäl eller som ett skäl av andra.

När den socialdemokratiske skolstyrelseordföranden i Älvdalens kommun apropå nedläggningen av Drevdagens skola säger att "vi gör det här för barnens bästa", är det – statsrådet får förlåta mig – varken mer eller mindre än en skymf gentemot de föräldrar som tycker precis tvärtom.

"Jag tycker att jag som förälder känner mina barn bättre än skolstyrelsen. När de anser att barnen mår bäst av att pendla till Idre varje skoldag istället för att gå kvar i Drevdagen, då känner jag mig omyndigförklarad som förälder." Detta säger en av föräldrarna, Marit Mosshäll, i ett tidningsutta-

Torsdagen den
8 november 1984

*Om skälen för och
emot nedläggning
av skola i glesbygd*

lande för ett år sedan.

Min fråga till statsrådet är: Anser statsrådet att när skolans uppfattning ställs mot föräldrarnas är det skolan som har rätt? Eller skall man anta att det är föräldrarna som vet bättre än skolan vad som är bäst för föräldrarnas barn?

Min tredje kommentar är att även om en skola måste läggas ned är det inte detsamma som att undervisningen på orten måste läggas ned. Om det offentliga stödet till skolan får följa eleven skapas nya undervisningsmöjligheter. Det statliga och kommunala stödet – om vi begränsar den kommunala delen bara till den som är rörlig med eleven – uppgår i runda tal till 15 000 kr. per år och elev. Tas denna summa gånger sju, dvs. antalet barn i Drevdagen, blir det mer än 100 000 kr. som skulle kunna ställas till en annan utbildningsanordnares förfogande för att erbjuda ny undervisning.

God ekonomi går alltså att förena med föräldraintressena. Varför säger statsrådet Göransson nej till att erbjuda en sådan flexibel möjlighet att tillgodose elevers och föräldrars intressen?

Anf. 60 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag redovisade redan i mitt svar att jag självfallet inte har möjlighet att diskutera det enskilda fall som Per Unckel refererar. Jag kan inte göra det, av flera skäl. Det viktigaste skälet är naturligtvis att frågan om skolors nedläggning är en fråga som skolstyrelse och länskolnämnd har att avgöra – det är inte regeringen som tar ställning till det. I den tid vi nu lever i, när vi så starkt betonar vikten av att politiska beslut som rör en kommun skall kunna fattas av kommunen, är det viktigt att inte frångå denna princip. Det finns i och för sig besvärsmöjligheter, i den mån någon anser att fullmäktigeförsamlingar grovt överträder de befogenheter de har. Det är riktigt att det kan uppstå konflikter, och det är mycket tragiskt när de drabbar barn som går i skolan.

Svaret på den fråga som Per Unckel ställer, om skolmyndighetens uppfattning alltid är den riktiga gentemot föräldrarnas, är att det naturligtvis inte alltid är så. Men det kan inte heller vara så att varje enskild förälder alltid kan anses ha rätt i fråga om sitt barn gentemot skolmyndigheten. Vi vet att det i dag finns ett antal barn som är utsatta för ganska orimliga bedömningar av sina föräldrar, och det är inte möjligt att i varje läge förutsätta att skolan, som har ett undervisningsansvar, är den som har fel uppfattning definitionsmässigt om hur undervisningen skall ordnas för varje enskilt barn. Den principen kan rimligen inte heller gälla.

Låt mig till sist bara notera att när det gäller kostnader som framtvingar skolnedläggningar, skulle med den ekonomiska politik som Per Unckels parti företräder ytterligare ett mycket stort antal skolor ha försatts i den situation som den av honom refererade skolan nu har försatts i.

Anf. 61 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag låter den sista kommentaren från statsrådet bara passera revy, med hänvisning till att det nu återstår bara tio månader till nästa val. Man har fått lära sig att i ett sådant läge kommer sådana kommentarer som

ett brev på posten.

Statsrådet säger nu att man inte i alla lägen kan låta föräldrarnas uppfattning om vad som är bra för deras barn äga företräde. Nej, jag är naturligtvis beredd att acceptera att det finns föräldrar som inte har förmågan att bedöma sina barns bästa. För sådana fall finns det lagstiftning, som också vi moderater anser vara skälig. Men vill statsrådet med det svar han nu har givit insinuera att de berörda föräldrarna i Drevdagens by i norra Dalarna tillhör den kategori föräldrar som ligger på gränsen till att falla under den typen av lagstiftning?

Finns det någonting i det som föräldrarna gjort eller gjort gällande i fråga om det nu aktuella fallet – för vi tvingas väl ändå att exemplifiera med detta, även om vi diskuterar principfrågan – som låter antyda att föräldrarna inte förstår barnens eget bästa? Om detta är statsrådets mening, tror jag att han får avvika från tanken att bara diskutera principer och ge detta besked direkt till de föräldrar som slåss för sina barns rätt att slippa pendla den långa sträckan till centralorten.

Den andra frågan, varför statsrådet har sådana bekymmer med att ställa sig bakom föräldrarnas krav och att acceptera att det allmännas stöd till undervisning skall få följa eleverna, har han inte kommenterat. Medger ändå inte statsrådet att ett sådant system skulle öka möjligheterna att arrangera god undervisning på sätt som är billigare och mera elev- och föräldraanpassat än det stelbenta statsbidragssystem som vi f. n. har? Det är enligt alla undersökningar uppenbart att s. k. fristående skolor erbjuder sin undervisning billigare och effektivare än det offentliga skolväsendet. Varför inte ge föräldrarna eller någon annan utbildningsanordnare i de kommuner där nedläggningar nu är aktuella möjligheten att söka tillgodose kunskapsörsten hos elever i andra former än bara de stereotypa som det offentliga skolväsendet kan erbjuda?

Anf. 62 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Låt mig när det gäller fördelning av resurser bara påminna Per Unckel om att de tankar på en elevpeng vilka han vid olika tillfällen har fört fram om något skulle innebära en katastrof för de små skolorna i glesbygd, vilka sannerligen inte skulle klara sig på några genomsnittliga elevpengar.

När det så gäller min kommentar om huruvida föräldrarna eller skolmyndigheten bedömer bäst sade jag i mitt svar, att man inte så entydigt och kategoriskt som Per Unckel vill göra gällande kan hävda att föräldrarna alltid har rätt. Jag talar här inte bara om föräldrar som missköter sina barn. Jag utgår från att i det aktuella fall som Per Unckel talar om är föräldrarna mycket måna om sina barn och vet mycket väl vad de vill göra för dem. Men det som jag talar om är det som gäller det samlade intresset i en kommun. Det kan innebära att man i en kommun som ställs i en sådan situation som vi nu diskuterar, för att tillgodose önskemålen från sju eller åtta föräldrar på den lilla orten måste inrätta en kombinerad klass för årskurserna 1, 2 och 3 med

Nr 23

Torsdagen den
8 november 1984

*Om skälen för och
emot nedläggning
av skola i glesbygd*

*Om skälen för och
emot nedläggning
av skola i glesbygd*

20–25 barn på centralorten. Det är kanske inte bra med hänsyn till önskemålen från föräldrarna till de andra barnen i den klassen.

Anf. 63 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Självfallet har skolstyrelserna att se till helheten. Problemet i det fall som vi nu diskuterar var emellertid att skolstyrelsen uttryckligen har sagt att det för barnen i Drevdagens by är bättre att pendla in till centralorten. Det var hänsynen till just de sju barn som kommer från Drevdagen som föranledde skolstyrelsen att besluta om nedläggning av skolan. Föräldrarna säger: Nej, vi anser att våra barn socialt mår bättre av att få gå kvar hemma i vår egen by.

Min andra kommentar handlar om elevpengen, herr talman. Om vi kunde komma överens om att föräldrarna till barnen i Drevdagens by skall erbjudas de litet drygt 100 000 kr. som de här barnen får i statsbidrag genom den offentliga skolan, skulle Bengt Göransson förmodligen bli förvånad över vad som skulle kunna åstadkommas i form av nya utbildningsmöjligheter. Men Bengt Göransson vågar inte ens låta föräldrar eller andra utbildningsanordnare försöka. Han säger, att detta kommer att misslyckas – trots att all erfarenhet tyder på att de fristående skolorna är långt mycket mer flexibla och långt mer effektiva än det offentliga skolväsendet kan vara i ett fall som detta.

Anf. 64 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Låt mig till det senast anförda bara intyga att jag högt uppskattar det arbete som man utför i fristående skolor. Men jag tycker inte för den skull att man behöver undervärdera det mycket förtjänstfulla arbete som utförs i det offentliga skolväsendet.

Jag noterar att Per Unckel tar varje chans att nedvärdera det arbete som den svenska lärarkåren bedriver i de svenska skolorna – och det tycker jag är litet opassande.

Anf. 65 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Det ligger inget nedvärderande gentemot den offentliga skolan i konstaterandet att de fristående skolorna bedriver sin undervisning till en lägre kostnad än de offentliga uppenbarligen har möjlighet att göra. Det är ett faktum, och det kan Bengt Göransson, lika väl som jag har gjort, läsa sig till i de undersökningar och de utvärderingar som har gjorts.

Men om det, Bengt Göransson, funnits en möjlighet att erbjuda fristående alternativ med ett nytt statsbidragssystem för de elever som riskerar att förlora sin skola – inte bara i Drevdagen utan i många andra orter runt om i landet – varför inte låta dem försöka? Varför dogmatiskt gräva ned sig i en ståndpunkt som säger: Fristående skolor är nog bra, några stycken, som kuriosa i motvikt till det offentliga skolsystemet, men något väsentligt inslag i skolsystemet skall de inte få bli. Tillåt dem, Bengt Göransson. Släpp fram dem! Låt den offentliga skolan tävla med de fristående om att tillgodose elevernas önskemål om en mångfasetterad utbildning – i Drevdagen och på andra ställen i landet.

Anf. 66 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Den fråga som Per Unckel utgick från gällde om man, med hänvisning till skolsociala skäl, skulle besluta om nedläggning av skolan. Jag konstaterade i det sammanhanget, att skolsociala skäl inte ensamma får avgöra om en skola skall läggas ned. Jag vill också påminna om att i det fall som här har diskuterats har motiven varit ekonomiska. De uttalanden av annan innebörd som har åberopats är lösryckta tidningsuttalanden.

När det sedan gäller de fristående skolorna, drar jag slutsatsen att Per Unckel menade att man, för att klara glesbygdsskolor, skall dela ut slantar till de föräldrar som råkar finnas där – och sedan får de ordna skolor bäst de vill. Jag är inte övertygad om att de som bor i glesbygd gillar den lösningen heller.

Anf. 67 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Vad jag föreslår är att de föräldrar eller andra utbildningsanordnare i glesbygd eller på andra ställen i landet som vill arrangera en skola som ett alternativ till den offentliga skall ha möjlighet att göra det. Fristående skolor skall aldrig, Bengt Göransson, reserveras för elever och föräldrar som har tjocka plånböcker. Alla skall ha möjlighet att dra nytta av den mångfald som konkurrens inom skolsystemet alltid har inneburit.

När det gäller det aktuella fallet, som Bengt Göransson i sin senaste replik började med att hänvisa till, är det alldeles uppenbart att Bengt Göranssons partikamrater i Älvdalens kommun uttryckligen har anfört att det är de skolsociala motiven som har varit utgångspunkten för deras bedömning om Drevdagens skolas framtid.

Jag tolkar det som Bengt Göransson senast sade så, att han uppenbarligen inte tycker som sina partikamrater. Om det förhåller sig så, anser jag också att Bengt Göransson skulle tala om direkt för partikamraterna vad de skulle kunna göra för att vara mer hänsynfulla gentemot de föräldrar och de elever som har drabbats mycket hårt av deras beslut.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på fråga 1984/85:106 om det privata stödet till kulturarrangemang**Anf. 68** Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ingrid Sundberg har frågat mig om jag vill verka för att stöd från svensk industri åt kulturinstitutioner och kulturarrangemang inte påverkar utformningen och storleken av utgående statligt stöd utan betraktas som ett värdefullt komplement.

Det går aldrig att eliminera risken för att företagsstöd till kulturverksamhet får till resultat att den statliga eller kommunala huvudmannen i en ekonomiskt brydsam situation minskar sitt ansvarstagande. Formen för företagsstödet kan i sammanhanget ha stor betydelse. Ett bidrag till ett enskilda arrangemang eller avgränsade projekt inverkar på annat sätt än ett

Torsdagen den
8 november 1984

*Om det privata
stödet till kultur-
arrangemang*

driftbidrag. Dessa frågor berörs tämligen utförligt i årets budgetproposition. där jag bl. a. anförde att det kan vara naturligt att näringslivet eller andra sponsorer går in i och medverkar i olika projekt, men det är viktigt att staten och kommunerna behåller ansvaret för kulturens "basresurser" så att institutionerna kan agera självständigt gentemot intressen utifrån (prop. 1983/84:100, bil. 10, s. 10). Med detta anser jag att den fråga som Ingrid Sundberg har ställt är besvarad.

Anf. 69 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag tackar kulturministern för svaret, som var betydligt mindre positivt än jag hade väntat mig. Jag kan inte se svaret annat än som ett hot riktat mot de kulturinstitutioner som nu allt oftare söker finansieringskällor utanför det allmänna. "Det går aldrig att eliminera risken för att företagsstöd till kulturverksamhet får till resultat att den statliga eller kommunala huvudmannen i en ekonomiskt brydsam situation minskar sitt ansvarstagande", säger kulturministern. Den kommunala huvudmannen kan vi här lämna därhän.

Bakgrunden till min fråga är helt enkelt att jag ville få ett uttalande från kulturministern i den här frågan. Det pågår en något yrväken debatt i vårt land, både på institutioner och kulturarbetare emellan. Alla vet att kulturen med alla dess inriktningar i samband med en försämrad ekonomi kan komma i strykklasse och kanske betraktas som det strössel på kakan som visserligen gör den mera smaklig men som inte ökar mättnaden.

Min fråga gällde inte kulturens ställning mot bakgrund av det allmänna ekonomiska läget. Frågan gällde hur kulturministern ser på en situation där stöd utgår från enskilda källor och vilken inverkan detta kan ha på statligt stöd. Socialdemokraterna har under den något förvirrade debatt som under de senaste åren förts om stöd från andra källor än det allmänna kommit med olika typer av hotelser och talat om de hemska följderna av ett sådant ökat stöd. Kulturlivet skulle bli företagsstyrt, och friheten skulle begränsas. Endast den etablerade kulturverksamheten skulle kunna fortleva. Starka finansintressen skulle få makt över konstnärerna osv. Dessutom skulle statens vilja att stödja den fria och oberoende kulturverksamheten minska.

När man är ute och talar med konstnärer, med skådespelare och med folk i kulturlivet är det just detta sista argument som gör att de ställer sig skeptiska till inflödet av ett stöd som skulle kunna berika deras verksamhet och kulturlivet i dess helhet. Ofta är de självfallet socialdemokrater.

Jag undrar då: Har man så litet förtroende för kulturministern att man tror att han inte kan stå pall inför finansministern, när kulturinstitutioner ibland tacksamt tar emot stöd från andra än stat och kommun. Jag hade hoppats att kulturministern i det här avseendet skulle kunna ta ansvaret för det statliga stödet och klart uttala att det stöd som kommer från andra håll är ett värdefullt komplement. Vad kulturministern gör är emellertid bara att hänvisa till att det är "naturligt", som det stod i budgetpropositionen. Det tycker jag är ytterligt magert.

Anf. 70 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Nej, Ingrid Sundberg, jag uttalar inga hot. Jag har tvärtom i mitt svar sagt att det är naturligt och viktigt att stat och kommun svarar för basresurserna. Jag har i ett antal sammanhang – bl. a. i en diskussion med Ingrid Sundberg vid ett tidigare tillfälle – tagit upp frågan om det som kallas sponsring. Jag har också mycket bestämt klargjort att jag tror att det är bra om man använder företagsstöd till sådant som kultur på den egna arbetsplatsen, kultur inom branschen – exempelvis medverkan till att etablera ett branschmuseum – och till sådant som är evenemang.

Jag tycker snarare att det är Ingrid Sundberg som är litet yrvaken. Förra gången vi diskuterade fördes diskussionen med utgångspunkten att företagen skulle ersätta det som staten inte skulle behöva ge. Under sommaren har den här sponsordebatten klarnat på en väsentlig punkt. Man har upptäckt att det faktiskt handlar om marginella insatser.

Om ett stort skandinaviskt flygbolag till en konstnärlig institution i Stockholm under två år ger fribiljetter till ett sammanlagt värde av 250 000 kr. per år, avlönar man därigenom faktiskt inga av institutionens artister. Om institutionen såsom helhet behöver 78 milj. kr. om året, är beloppet 250 000 kr. naturligtvis en något marginell insats. Den är betydelsefull, men den är trots allt marginell. I detta läge har jag förklarat att man inte skall tro att någon kan överta ansvaret. Men om det företagsstöd kommer som Ingrid Sundberg i den föregående diskussionen förutskickade, skulle det rimligen kunna få konsekvenser, t. ex. om flygbolaget ville stå för hälften av de 78 milj. kr. som institutionen behöver.

Anf. 71 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! I de fall där driftstöd till kulturinstitutioner förekommer, är det hela tiden tänkt såsom ett marginellt stöd. Det finns alltså ingen skillnad mellan den debatt som Bengt Göransson och jag då förde och den debatt som vi för i dag. Skillnaden är i stället att det hot som den gången framfördes av Bengt Göransson nu har blivit allmänt anammat. Socialdemokrater i kulturnämnder och på andra håll för fram detta såsom en verklighet. Vad är då basresurser? Säg till våra institutioner att staten och kommunerna alltid kommer att stå för basresurserna, medan de övriga anslag, som institutionerna redan i dag har möjlighet att få genom utformningen av kulturbudgeten i budgetpropositionen, kan reduceras om andra intressenter anmäler sig.

Det finns också en annan viktig fråga. Bengt Göransson har många gånger förklarat att ett sådant här stöd kommer att gå enbart till den populära och allmänt omhuldade kulturen och att den smala kulturen kommer att bli lidande. Men jag vill höra Bengt Göransson säga att det ligger ett värde i detta komplement, ett ord som också jag använde och som har samma betydelse som ordet marginell. Om Bengt Göransson tror att jag vill att näringslivet och enskilda skall överta hela kulturen i vårt land, tror han fel. I och för sig skulle jag tycka att det vore bra om det funnes ett så brinnande kulturintresse. Det skulle nog också Bengt Göransson göra. Men den tiden torde ligga långt framför oss.

Nr 23

Torsdagen den
8 november 1984

*Om det privata
stödet till kultur-
arrangemang*

Torsdagen den
8 november 1984

Om det kommunala stödet till kulturarrangemang

Anf. 72 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Skillnaden mellan denna och föregående debatt är i själva verket att Ingrid Sundberg då trodde att företagsstödet skulle betyda mer än de mycket marginella effekter som det nu faktiskt har. Debatten i dag har klargjort att Ingrid Sundberg inte längre tror så, och det tycker jag är glädjande.

Anf. 73 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Utvecklingen inom kulturlivet i vårt land visar inte att det är fråga om "mycket marginella effekter". Se på Matisseutställningen på Moderna museet. Orphei Drängar har varit på resa i Japan. Scandinavian Today öppnade dörrarna för svensk konst och musik också i andra länder än USA och gav möjlighet till turnéer samt skapade ett ökat intresse för svenska kulturaktiviteter.

Det är inte "mycket marginella effekter". Med "marginell" menar jag att detta stöd ligger ovanpå det stöd som samhället ger. Bengt Göransson har gjort mig besviken genom att vidhålla ett hot, som sprider sig ute bland våra kulturarbetare.

Anf. 74 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ingrid Sundberg vet mycket väl att jag inte har hotat med att den socialdemokratiska regeringen skall dra in några anslag. Jag har konstaterat att företagsstödet är marginellt också när det gäller ett så spektakulärt evenemang som Matisseutställningen på Moderna museet. Om Moderna museet under ett år får disponera flygbiljetter för 250 000 kr. och om American Express ger ett anslag som ligger därunder, möjliggör det faktiskt inte hela utställningen. Det är ett statligt ansvarstagande som ligger i botten. Jag tycker ändå att det finns skäl att påminna om detta. Dessutom får det företag som bidrar ett visst utbyte. Dess medarbetare slipper betala entré till utställningen. Det är en ganska hygglig affärsuppgörelse som man skall välkomna. Men man skall inte tro att den möjliggör verksamheten. Detta faktum måste ändå påpekas.

Anf. 75 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag vill bara uttrycka glädje över att Bengt Göransson här använde ett positivt ord och sade att man skall välkomna sådan medverkan. Jag kan likställa det med "värdefullt komplement".

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1984/85:107 om det kommunala stödet till kulturarrangemang

Anf. 76 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ingrid Sundberg har frågat mig om jag vill medverka till ett

klarläggande av att kommunalt stöd kan utgå till kulturarrangemang som anordnas av ett privatägt bolag.

Jag besvarar frågan efter samråd med statsrådet Holmberg.

Kommuner får, inom ramen för sina befogenheter enligt allmänna kommunalrättsliga principer, ge stöd åt kulturverksamhet som anordnas av enskilda. Varken privatägda bolag eller enskilda av någon annan kategori är uteslutna.

Självfallet ankommer det på kommunerna själva att fatta beslut om omfattningen, inriktningen och utformningen av det kommunala stödet åt kulturevenemang.

Anf. 77 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag tackar kulturministern för svaret. Frågan hänger naturligtvis indirekt ihop med den förra. Den är möjligtvis omvänd så till vida att man kan säga att det råder osäkerhet också ute i kommunerna och deras kulturnämnder om hur de skall agera när det gäller ansökan om bidrag till kulturaktiviteter som anordnas av företag eller enskilda.

Låt mig först slå fast – och däri instämmer jag helt med kulturministern – att kommunerna har oväldig rätt att själva bestämma hur de skall agera i de enskilda fallen. Därför skall vi inte diskutera något enskilt fall, men jag förbehåller mig rätten att ta upp ett som exempel.

Regeringen kan föra fram sina ståndpunkter på olika sätt. Man kan stifta lagar, och man kan ge konkreta svar i riksdagen. I den mån det blir publicitet kring det, kan ett svar bli ledande för de partikamrater eller den majoritet man har i olika kommuner. Men man kan också bedriva någon form av smygarbete och inte säga ifrån klart och tydligt vad man tycker, och här råder en stor osäkerhet bland de socialdemokratiska kulturnämndsledamöterna i vårt land.

Jag tar självklart upp som exempel den stora musiksatsningen i somras på Salsta. Två personer fick idén att göra en musikfestival, som blev lyckad. Entusiasmen bland åhörarna var stor. Det var långa köer innan dörrarna till konsertsalarna öppnade, och det var extranummer av alla de förnämliga musiker som ställde upp.

Man skulle naturligtvis tycka att de kulturansvariga i Uppsala tacksamt borde ha tagit emot den här satsningen och behandlat den med omtanke och välvilja. Sturigheten tycks emellertid ha varit total hos s-vpk-majoriteten över det famösa tilltaget att två privatpersoner – och i det här fallet utan stöd av folkrörelserna – anordnade konserter för allmänheten.

Kulturnämnden kunde av "kulturpolitiska skäl" inte stödja verksamheten. Vilken kultur företräder man, om man inte kan och vill medverka till att allmänheten får tillfälle att lyssna till musik framförd av vår tids förnämsta tonkonstnärer? Nämnden ville inte stödja evenemangen med en garantisumma, inte subventionera bussar till konserterna eller bidra till en flygel. Man svarade: "Med anledning av att festspelen anordnats av ett privatägt bolag beslutar kulturnämnden i enlighet med kulturprogramnämndens förslag att avslå ansökan om bidrag."

Torsdagen den
8 november 1984

Om utställningsersättning till konstnärer

Jag begär alltså inte att kulturministern skall yttra sig i det enskilda fallet. I motsats till föregående gång tycker jag ändå att svaret här var klargörande. Jag hoppas bara att det sprids till ansvariga ute i kommunerna, så att en kulturnämnd som vill medverka i enskilda satsningar inte skall känna sig förhindrad av någon okänd socialdemokratisk partiinställning.

Om kulturministern ville beröra sin egen syn på värdet av sådant samarbete vore det bra.

Anf. 78 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag tycker bara att det vore naturligt att Ingrid Sundberg, som har ett aktuellt fall, som har tillgång till protokoll från kulturnämnden osv., talar med den kommunen och den kulturnämnden om vilka skäl de hade. Det vore det enklaste sättet att få besked om deras synpunkter.

Anf. 79 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Det har också gjorts, om än inte av mig personligen. Resultatet av detta har blivit att man från kulturnämndens sida i efterhand försökt negligera den negativa inställning man tidigare haft.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1984/85:119 om utställningsersättning till konstnärer

Anf. 80 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig vad regeringen avser att göra för att snarast få till stånd en lösning vad gäller utställningsersättningen till konstnärerna.

Inledningsvis vill jag erinra om att staten år 1978 träffade ett huvudavtal med konstnärernas organisationer om utställningsersättning vid utställningar som anordnas av statliga institutioner och de statsfinansierade stiftelserna Riksutställningar och Svenska institutet. Detta avtal har därefter kompletterats tre gånger med avtal om höjda grundbelopp för utställningsersättningen.

Enligt vad jag erfarit betalar f. n. ett tjugotal kommuner utställningsersättning medan sådan ersättning förekommer mer sporadiskt vid utställningar anordnade av föreningar och andra enskilda arrangörer.

Frågan i vad mån och i vilka former staten skall medverka till att principen om utställningsersättning tillämpas mer generellt i vårt land har, som Eva Hjelmström mycket riktigt påpekar, utretts och diskuterats under lång tid.

Statens kulturråd lämnade redan år 1979 förslag till utformning av ett statligt stöd med detta syfte. Alternativa förslag har sedermera presenterats av Sveriges konstföreningars riksförbund och Konstnärernas riksorganisation. Överläggningar om utställningskostnaderna har även ägt rum mellan dessa organisationer och Svenska kommunförbundet.

Svårigheterna med den föreslagna utställningsersättningen har varit att

finna en finansierings- och fördelningsform som alla berörda parter accepterar. Något väl förankrat förslag om utställningsersättning föreligger inte i dag, men diskussioner pågår inom kulturrådet.

Anf. 81 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar Bengt Göransson för svaret på min fråga. Vi är uppenbarligen överens om att detta med utställningsersättningen är en följetong och en dålig sådan.

Vid ett flertal tillfällen sedan jag kom in i riksdagen har jag personligen aktualiserat utställningsersättningen under såväl borgerliga som socialdemokratiska regeringar. Visst har det gjorts framsteg, som också nämns i svaret. Staten har gjort vissa insatser, men de är små i förhållande till behoven.

Jag tror att Bengt Göransson och jag också är överens om att bildkonsten – för det är den som ytterst drabbas i dag – är otroligt utsatt och att detta inte bara är en kulturpolitisk fråga utan också har dimensioner utanför kulturpolitiken. Jag menar att bildkonsten är en väsentlig del av vår vardag och vår totala livsmiljö. Bildkonstnärerna kan bidra till att bostadsområdena blir bra utformade, att barnen och ungdomarna får en förankring och känner sig hemma i sin omgivning. De ger oss kort sagt oersättliga värden.

Vi kommer senare att ta upp frågan om enprocentsmålet, men just i dag diskuterar vi olika former av utställningsersättning. Vi har ju sedan starten lagt fram åtminstone fyra förslag till olika former – Bengt Göransson nämner bara ett. Han säger i sitt svar: "Svårigheterna med den föreslagna utställningsersättningen har varit att finna en finansierings- och fördelningsform som alla berörda parter accepterar. Något väl förankrat förslag om utställningsersättning föreligger inte i dag."

Jag tycker att Bengt Göransson här gömmer sig bakom samma motiveringar som man fått höra år efter år, nämligen att något väl förankrat förslag inte föreligger.

Det finns flera förslag. Det finns t. o. m. förslag som de flesta inblandade parter nu är överens om. Det är inte kulturrådet som skall komma till skott i det här fallet, utan det är departementet och kulturministern.

Jag talade så sent som i går med representanter för kulturrådet och de berörda konstnärsorganisationerna, och de hade faktiskt väntat sig ett mera positivt besked. Flera kommuner ligger och avvaktar och vill gå in och göra någonting. Det senaste förslaget som lagts fram skulle kosta staten väldigt litet att genomföra, men innebära oerhört mycket för konstnärerna och deras organisationer.

Anf. 82 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Eva Hjelmström nämner bildkonstens betydelse bl. a. när det gäller att skapa goda offentliga miljöer. Jag vill då erinra om att vi genom riksdagsbeslut på grundval av årets budgetproposition faktiskt möjliggjort att den statliga konstinköpsverksamheten kan tillgodose det i detta sammanhang klassiska enprocentsmålet.

Beträffande utställningsersättningen till konstnärer finns det alltså en

Torsdagen den
8 november 1984

Om utställningsersättning till konstnärer

överenskommelse som reglerar ersättningen för sådana utställningar som statliga organ arrangerar. Vad det är fråga om är ersättning för kommunala utställningar. Det är riktigt att det i fjol lades fram ett förslag där konstnärsorganisationerna och Sveriges konsthöjningsriksförbund hade träffat en överenskommelse med Svenska kommunförbundet som gällde under vilka förutsättningar staten borde bidra till att betala utställningsersättningar. Men detta är faktiskt inte helt okomplicerat, eftersom en anslagsgivning från staten för ett sådant här ändamål i realiteten, enligt det presenterade förslaget, skulle innebära att staten – regering och riksdag – ytterst bestämde den kommunala utställningsvolymen.

Om det är så att många kommuner har detta intresse att lämna ersättning, så är de faktiskt oförhindrade att ersätta konstnärerna för deras utställningar. Den möjligheten har kommunerna alltså i dag. Det man diskuterar och vill finna en formel för är hur staten skall ersätta utställningar som anordnas av konsthöjningsriksförbundet och andra i kommunala lokaler. Detta är faktiskt ganska komplicerat. Vi diskuterar saken med konstnärsorganisationerna, med kulturrådet och med andra berörda.

Anf. 83 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag är medveten om att det har träffats ett avtal, och det nämnde jag också inledningsvis. Men den stora frågan kvarstår fortfarande. Där finns ju nu ett kompromissförslag som man i stort sett är överens om och som inte skulle kosta särskilt mycket att genomföra. Jag medger att även det förslaget har sina brister, men det innebär åtminstone ett första steg på vägen för att man skall komma till skott, som jag sade tidigare. Det skulle kosta staten väldigt litet, men det skulle innebära oerhört mycket för de konstnärer det gäller.

Jag skulle vilja ställa den fråga till Bengt Göransson som jag en gång – jag tror det var 1978 – ställde till Jan-Erik Wikström: *När* kommer ett förslag att läggas? Hur länge skall konstnärerna behöva vänta? Jag noterar att Bengt Göransson nu inte skyller ifrån sig och hänvisar till kulturrådet utan medger att också departementet kan komma att göra någonting inom en snar framtid – förhoppningsvis.

Anf. 84 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Kulturrådet är ju det statliga organet för åtgärder och utredningar på kulturområdet. Det är alltså kulturrådet som är det naturliga organet för att bereda den här frågan.

Kostnadskonsekvensen är inte så marginell som Eva Hjelmström tycks tro. Skulle man för utställningsersättning i kommunala lokaler följa normerna för den statliga ersättningen, så skulle ersättningsbeloppet ligga mellan 15 och 16 milj. kr., och det är i detta sammanhang faktiskt en mycket betydande kostnad.

Anf. 85 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tycker det är litet av undanflykter från kulturministern. Kulturrådet har ju berett frågan. Det finns en rad olika förslag. Men har icke regeringen ett visst ansvar, och bör icke regeringen ta ställning till frågan om utställningsersättning?

Det är klart att kulturrådet kan sitta och bereda frågan – förutom nu de fyra förslag som lagts fram – ytterligare ett antal år. Men, som det skrivs i KRO:s tidning, kanske det inte finns några bildkonstnärer kvar och någonting att utreda.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 23

Torsdagen den
8 november 1984

*Om de statliga på-
lagorna inom kul-
turområdet*

18 § Svar på fråga 1984/85:120 om de statliga pålagorna inom kulturområdet

Anf. 86 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att det ekonomiskt mycket känsliga kulturområdet skall skyddas från pålagor av olika slag som kan medföra att meningen med de kulturpolitiska målen urholkas.

Det finns en rad exempel på särregler för kulturområdet i olika statliga regelsystem. Ett sådant är de särskilda posttaxorna för böcker och tidskrifter, ett annat är möjligheten att ge tullfrihet för filmer som används av kulturella sammanslutningar i deras kulturverksamhet. Också i fråga om mervärdeskatten finns undantag i fråga om filmvisning och försäljning av bildkonst.

Det är emellertid inte möjligt att genom särregler av detta slag helt undvika att statliga regleringar utanför kulturområdet påverkar kultursektorn kostnadsmissigt. Detta är ett bland flera motiv för att ge kulturlivet ett direkt stöd över statsbudgeten.

Anf. 87 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar Bengt Göransson för svaret på min fråga, men jag tycker att svaret är synnerligen tunt. Dessutom tycker jag att Bengt Göransson undviker de aktualiserade frågeställningarna, som Bengt Göransson ändå inte kan vara omedveten om.

Det är ju så att staten, i det här fallet på kulturområdet, ger med den ena handen och tar tillbaka med den andra. Bengt Göransson räknade upp i sitt svar de särskilda posttaxorna för böcker och tidskrifter. Där är det ju ett faktum att portohöjningarna har drabbat inte minst de mindre tidskriftsförlagen. Att ta detta som ett exempel är litet väl magstarkt. Och än värre är det i fråga om tullfrihet för filmer som används av kulturella sammanslutningar. Det var just detta som föranledde min fråga. Det var nämligen så att det anordnades tillfälliga kulturfilmfestivaler med Fassbinderfilmer och latinamerikanska filmer. Då slog alltså tullen i Malmö till och ålade dessa både moms, tull och litet annat, vilket gjorde att hela det bidrag som man fatt för

*Om de statliga på-
lagorna inom kul-
turområdet*

arrangemangen åts upp. Uppenbarligen finns det ingen generell paragraf som kulturarbetarna i det här fallet kan lita sig till. Därför har t. ex. Göteborgs kommun överklagat till generaltullstyrelsen. Men det är bara ett kortsiktigt arrangemang. Vi behöver bestämda regler för den här typen av kulturella evenemang.

Sedan talar kulturministern om bildkonsten. Efter det att jag ställt denna fråga gjordes jag i konstnärshuset i förra veckan uppmärksam på vad tullen i Töcksfors gjort. Jag vet inte om kulturministern har sett utställningen av Franz Widerberg, en av Norges mest kända konstnärer. Han ställde ut på konstnärshuset. Men tullen slog till och beslagtog alla de böcker han hade med sig i anslutning till vernissagen. Han riskerar nu t. o. m. åtal för smuggling.

Jag vill med anledning härav fråga Bengt Göransson om han är beredd att gå in och verka för att det inte blir ett lapptäcke av små åtgärder där man pytsar ut när det väl hänt någonting, utan ser till att kulturen får de pengar den förtjänar utan att drabbas av den här typen av åtgärder.

Anf. 88 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag är medveten om att mitt svar föredrogs hastigt – vi har många frågor denna eftermiddag. Jag beklagar om Eva Hjelmström inte noterade vad jag faktiskt sade i mitt svar om de kulturella sammanslutningarna som kunde få tullfrihet för filmer som används i deras kulturverksamhet. Detta är i själva verket den fasta regel som gäller, och tillämplig borde den ge kulturella sammanslutningar tullfrihet. Regeln är faktiskt sådan.

Det som inträffade i det aktuella fallet var att den organisation som anordnade det hela av tullen inte bedömdes som kulturell eller tillräckligt kulturell. Jag är övertygad om att en prövning i högre instans kommer att återställa denna organisations kulturella status.

Sedan har jag tyvärr ingen möjlighet att diskutera vad tullen i Töcksfors har gjort. Jag har inte haft möjlighet att granska detta under förberedelserna inom detta frågesvar. Jag utgår emellertid från att man på vanligt sätt har tillämpat regeln efter en tolkning. Vi har faktiskt en säkerhetsventil i det att tolkningen kan överklagas.

Anf. 89 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! En säkerhetsventil i att tolkningen kan överklagas gör inte den här typen av kulturarrangörer lyckligare. När man arrangerar någon kulturverksamhet, som t. ex. en vernissage med en av Norges mest kända konstnärer, vill man snarare ha en säkerhet i att denne verkligen får passera tullen. Man vill inte behöva jobba i dagar på att överklaga och försöka få loss hans vernissageböcker osv. Detsamma gäller faktiskt filmfestivalerna.

Det sitter kanske en byråkrat någonstans och bedömer, och det är inte tillräckligt. Vi måste ha fasta regler och bestämmelser här.

Den norske konstnären i det senaste fallet har turnerat över hela Europa utan att någonsin drabbas av några bekymmer. Men när han kommer till Sverige finns inga fasta regler, utan då gäller säkerhetsventilen att man kan

*Om innebörden av
avgiftsfri skolun-
dervisning i vissa
fall*

överklaga. Man kan fråga sig vart det nordiska samarbetet tar vägen om det skall vara på det här sättet – ja, inte bara det nordiska utan kultursamarbete över huvud taget.

Til syvende og sidst kvarstår faktiskt frågan: Är det rimligt att kulturen på detta sätt drabbas av andra bestämmelser än dem som gäller på kulturområdet?

Anf. 90 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Eva Hjelmström är starkt indignerad över att tillämpningen av reglerna går att överklaga. Jag tycker att det är bra att man kan göra det. Jag förmodar att det samhällsskick som föresvävar Eva Hjelmström är det där man en gång för alla fastlägger regler för allting och i fortsättningen aldrig behöver fundera över hur någonting skall vara.

Jag tycker att det är bra att man kan korrigera tullens tvivelaktiga tillämpning av en regel. Jag tycker det är bra att man kan använda sunt förnuft och konstatera att Folkets Bio möjligen sysslar med filmkulturell verksamhet.

Jag är beredd att på min kant medverka till att tullbestämmelserna i fortsättningen inte tillämpas på detta sätt. Men för den skull tycker jag inte att man skall utgå från att tullen från början alltid måste ha den slutliga lagregeln. Det vore faktiskt inte så bra om vi aldrig kunde korrigera våra misstag.

Anf. 91 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag är inte starkt indignerad över att regler kan överklagas. Vad jag är starkt indignerad över är att reglerna är som de är, att de är så luddiga att Folkets Bio, Göteborgs kommun, Konsthuset och liknande skall behöva drabbas av något sådant här. Vore det inte enklare att ha bestämda regler från början?

Jag är tacksam för att Bengt Göransson ger beskedet att han skall medverka till att sådant här inte skall behöva ske i fortsättningen. Även om beslut kan överklagas, föreligger det oklarheter. Det är kanske många som inte vågar sig på sådana här arrangemang därför att de inte vet om ärendet kommer att malas genom byråkratikvarnen i en lång process, som tar tid och kostar pengar.

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på fråga 1984/85:127 om innebörden av avgiftsfri skolundervisning i vissa fall**Anf. 92** Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Per Unckel har ställt frågor till utbildningsministern om möjligheterna att i skolan anordna vissa aktiviteter som inte är helt kostnadsfria för eleverna. Frågorna får antas gälla både grundskolan och

*Om innebörden av
avgiftsfri skolun-
dervisning i vissa
fall*

gymnasieskolan. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall besvara dem.

Frågor om elevers kostnader för skolans undervisning ses f. n. över inom utbildningsdepartementet inom ramen för en översyn av skollagen. Jag räknar med att kunna återkomma till de frågor som Per Unckel tagit upp i samband med förslag till riksdagen om en ny skollag. Jag vill dock redan nu allmänt framhålla följande.

I skollagen och anslutande författningar finns bestämmelser om att undervisning i grundskolan och gymnasieskolan skall vara kostnadsfri för eleverna. Detta bör enligt min mening inte utesluta att skolan anordnar någon enstaka för eleverna *frivillig* aktivitet, som innebär att eleverna (eller deras föräldrar) får betala ett mindre belopp eller göra en arbetsinsats i en basar eller motsvarande. Man måste dock ta hänsyn till att elever och föräldrar kan känna ett tryck att ställa upp, även om aktiviteten är frivillig. Skolan måste därför vara återhållsam med sådana aktiviteter, i synnerhet om någon ställer sig negativ eller tveksam.

Anf. 93 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret på mina frågor. Som framgår av den text som föregår frågorna är det två fall som har aktualiserat den, nämligen ett i Växjö och ett i Västerås.

I Växjöfallet handlar det om en skolresa till England för elever som hade jobbat ihop ungefär två tredjedelar av kostnaden genom basarer och annan dylik verksamhet. Föräldrarna hade ställt upp med den resterande tredjedelen. Då hamnade plötsligt dessa elever, som hade jobbat i årtal för att förverkliga denna idé, i den situationen att skolstyrelsen sade nej, med hänvisning till gällande lagstiftning. Senare lyckades skolstyrelsen likväl gå runt gällande lagstiftning, och Englandsresan kommer nu till stånd. Men situationen som sådan är barock. Elever som har jobbat och slitit för att förverkliga en dröm ställs plötsligt inför den överhängande risken att de har jobbat förgäves.

Min fråga till statsrådet Göransson blir efter hans svar: Kan vi förvänta oss att, inom ramen för den översyn som statsrådet nu aviserade, den typ av lägerskolor som Växjöfallet är exempel på kommer att bli tillåtna i framtiden? Jag tror att skolan, elever och föräldrar skulle välkomna ett positivt besked.

Det andra fallet handlar om situationen i Västerås. Där har man tolkat gällande bestämmelser så, att eleverna under t. ex. friluftsdagar inte får erbjudas avgiftsbelagda aktiviteter, även om skolan samtidigt erbjuder avgiftsfria alternativ för dem som så önskar. När detta beslut, efter stor debatt, togs i kommunfullmäktige i Västerås utropade en av Bengt Göranssons partikamrater att hon var glad för det kloka beslutet. Det innebar visserligen mindre valfrihet, men i gengäld mer jämlikhet. Äntligen skulle nu också idrotten bli jämlik.

Som jag tolkar det svar statsrådet här har givit är han beredd att säga: På friluftsdagar skall faktiskt få erbjudas t. ex. alternativet ridning eller slalom-

*Om innebörden av
avgiftsfri skolun-
dervisning i vissa
fall*

åkning, även om eleven får lägga en slant emellan för liftkortet eller ridlektionen, under förutsättning att något annat alternativ samtidigt erbjuds. Jag vore tacksam om statsrådet kunde bekräfta denna tolkning av hans svar.

Jag undrar också om statsrådets svar innebär om den lärare från Västerås som av gällande författningar ansåg sig förhindrad att be eleverna betala 17:50 för en frukost i riksdagshuset som inledning till ett besök här i huset under en dag har statsrådets fulla välsignelse att uttaxera denna frukostkostnad av sina elever, som samfällt har sagt att de tycker att det är en rimlig kostnad för att få börja riksdagsbesöket på ett förnuftigt sätt.

Anf. 94 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Per Unckel frågar om resultatet av en översyn och beredning i regeringen kan bli ett förslag som innebär att viss typ av lägerskolor – noga preciserat när det gäller utsträckning i tiden, förmodar jag – skall kunna tillåtas framöver. Vitsen med varje översyn är naturligtvis att man skall pröva frågorna, och jag har ingen anledning att på förhand ta ställning till vilket resultat en översyn kan komma fram till. Jag tycker bara att det är viktigt att man i sådana här frågor – det må gälla exempel från Västerås eller från Växjö – har tillräckligt mycket spelrum för att kunna använda sunt förnuft. Man skall enligt min uppfattning våga förutsätta att folk ute i kommunerna faktiskt har det.

Anf. 95 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag begär inte av statsrådet Göransson att han skall utlova att lägerskolor under alla omständigheter kommer att bli tillåtna i framtiden. Vad jag har begärt av honom är möjligen en utförligare förklaring huruvida han anser det rimligt att överväga att faktiskt göra någonting åt den typ av barocka situationer som höll på att uppstå i Växjö.

I Västerås är bekymret att nuvarande regler uppenbarligen inte ger tillräckligt utrymme åt det sunda förnuft som också jag tycker bör få vägleda skolans arbete. Där har man kommit fram till följande:

”Slutsatsen är att det inte är tillåtet att låta eleverna välja mellan avgiftsfria och avgiftsbelagda aktiviteter under verksamhet som är obligatorisk för dem (vanlig undervisning med därtill hörande studiebesök etc, fria aktiviteter, friluftsdagar, lägerskola, syo, prao etc).”

Detta leder alltså till att man i Västerås icke anser sig kunna erbjuda eleverna möjlighet att åka slalom eller rida på friluftsdagarna. Är det sunt förnuft, Bengt Göransson, att vägra elever med sådana intressen att utöva dem, samtidigt som man ger elever med andra intressen möjlighet att utan erläggande av en enda krona fullfölja sina ambitioner?

Anf. 96 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag observerar att Per Unckel nu inte bara begär att jag skall uttala mig om och kraftfullt ingripa mot det som händer och har hänt, utan också göra någonting åt det som höll på att hända. Det var en ny variant. Den

*Om en parlamenta-
riskt sammansatt
pressutredning*

ställer nya och oväntade krav på regeringen.

Vi delar uppfattningen att man skall handha sådana här frågor med förnuft. Men jag tycker det är beklagligt att Per Unckel, som ju i många andra sammanhang säger sig förespråka individuell valfrihet, i det här sammanhanget uppträder som en rigid "regelgubbe", som kräver att man till varje pris skall ha fasta regler och göra uttalanden om varenda företeelse som kan dyka upp. Jag avstår från att uttala mig om huruvida man i den enskilda orten har handlat med sunt förnuft. Jag utgår ifrån att det finns tillräckligt mycket av omdöme och klokskap i det svenska samhället för att man på ort och ställe skall kunna föra en diskussion som leder till en god lösning.

Anf. 97 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Får jag beträffande det som höll på att hända parentetiskt meddela statsrådet att skälet till att det ändå inte hände var att en moderat skolstyrelseordförande lyckades bringa Bengt Göranssons partikamrater till någorlunda sunda vätskor.

Diskussionen apropå det som hänt i Västerås för jag därför att statsrådet uttryckligen har sagt i sitt svar att principen om avgiftsfri undervisning inte i enstaka fall skall få förhindra frivilliga aktiviteter som innebär att eleverna får betala någonting för dem. Min fråga blir då: Innebär inte detta att skolorna rimligen måste kunna medge den typ av verksamheter på friluftsdagar som socialdemokraterna i Västerås – för det är detta det handlar om – uttryckligen har förbjudit? Det kan inte vara fråga om att sunt förnuft gäller bara i denna kammare, och att osunt förnuft råder så snart man kommer utanför dörren till det här huset. Statsrådet Göransson må sprida kloka uttalanden omkring sig, men det batar föga ute i skolorna om hans partikamrater gör tvärtom.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på fråga 1984/85:132 om en parlamentariskt sammansatt pressutredning

Anf. 98 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Anders Björck har frågat mig om när regeringen avser att tillsätta den parlamentariskt sammansatta pressutredning som riksdagen uttalade sig för i våras. Han frågar också om utredningen kommer att behandla frågan om en periodisering av utbetalningarna av presstödet för att undvika att staten åsamkas förluster i samband med tidningskonkurser.

I samband med behandlingen av budgetpropositionen för 1984/85 uttalade sig konstitutionsutskottet – och sedan riksdagen – för att en parlamentariskt sammansatt pressutredning skulle tillsättas sedan femte pressutredningen och massmediekommittén fullgjort sitt arbete. Massmediekommittén överlämnade sitt betänkande i augusti i år. Femte pressutredningen har, till följd av ett annat uttalande av riksdagen vid samma tillfälle, fått tilläggsuppdrag.

Enligt direktiven skall utredningen lägga fram sitt betänkande senast den 1 april 1985. Jag inriktar mig på att lämna förslag till regeringen i fråga om den parlamentariska pressutredningen när femte pressutredningen har slutfört sitt uppdrag.

Beträffande frågan om periodisering av utbetalningarna av presstödet bör naturligtvis en parlamentarisk utredning inom ramen för en översyn av presstödet ha möjligheter att pröva även en sådan fråga. Presstödsnämnden har f. ö. tagit upp problemet i sin anslagsframställning för nästa budgetår. Frågan är därmed föremål för överväganden inom regeringskansliet, och förslag från regeringen kan komma redan i samband med budgetpropositionen för 1985/86.

Anf. 99 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret. Jag tycker att det är ett positivt svar i flera avseenden.

Den första punkten i min fråga, nämligen den om tillsättandet av en ny parlamentarisk pressutredning, är föranledd av att det nuvarande läget i många avseenden är otillfredsställande. Utvecklingen har gjort att de nuvarande presstödsreglerna inte svarar mot de behov och förutsättningar som finns i verkligheten. Detta har i sin tur, herr talman, lett till att snara förändringar är nödvändiga. Det råder inget tvivel om att det finns en hel del underligheter i det nuvarande presstödet. Jag tillhör i och för sig dem som gärna skulle se att presstödet avskaffades eller åtminstone kraftigt begränsades, men så länge vi har ett sådant här stöd är det ändå rimligt att det är utformat på ett så tillfredsställande sätt som möjligt. Skall man vänta till dess att femte pressutredningen är klar, vilket jag är medveten om var utskottets tanke, är det en viss fara för dröjsmål. Jag skulle vilja hemställa eller vördsamt be om att det finns en handlingsberedskap på departementet, så att en ny pressutredning, parlamentariskt sammansatt, kan komma i gång så fort femte pressutredningen är klar, och jag förutsätter att så blir fallet inom den tid som är angiven. Det är nämligen så, herr talman, att varje månad är värdefull.

På den andra punkten är det bara för mig att tacka för det positiva beskedet, att frågan om en periodisering av presstödet utbetalning kan ses över redan till våren. Därmed behöver jag inte argumentera om varför det är nödvändigt. På senare tid inträffade fall torde bekräfta att någonting måste ske för att staten skall hållas skadeslös.

Anf. 100 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Den handlingsberedskap som Anders Björck efterlyser i fråga om tillsättande av en ny presstödsutredning, när den femte pressutredningen framlägger sitt betänkande, försäkrar jag att vi är beredda att visa.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om åtgärder för att
förhindra utvisning
i vissa fall***21 § Svar på fråga 1984/85:124 om åtgärder för att förhindra utvisning i vissa fall****Anf. 101** Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Sten-Ove Sundström har mot bakgrund av ett i massmedia nyligen uppmärksammat fall frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder för att trygga invandrarnas rätt till uppehållstillstånd i landet vid skilsmässor från svenska medborgare.

Sedan mitten av 1970-talet tillämpas i Sverige principen om uppskjuten invandringsprövning vid s. k. snabba anknytningar. Denna innebär att en utlänning som har anknytning till riket genom äktenskap eller sammanboende, som har uppkommit i nära anslutning till ansökningen, får ett tidsbegränsat tillstånd att vistas här i sex månader. Först efter två år accepteras utlänningen som invandrare.

Jag är medveten om att detta för den enskilde utlänningen kan medföra allvarliga svårigheter i de fall då förhållandet mellan parterna försämras eller bryts före tvåårstidens utgång. Den utpressningsliknande situation som då framför allt kvinnor kan hamna i är exempel på detta. Trots detta anser jag att en ordning med uppskjuten invandringsprövning måste tillämpas även i fortsättningen. Utan en sådan möjlighet att pröva om det förhållande som åberopas som stöd för ansökningen är seriöst, skulle det bli nödvändigt att inta en betydligt mer restriktiv hållning till invandring på grund av sådan anknytning.

Samtidigt vill jag framhålla att en uppmjukning successivt har skett i praxis. I dag tas avgörande hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet, framför allt om utlänningen har misshandlats eller annars blivit illa behandlad under samboendet – om det finns barn i förhållandet, om utlänningen riskerar att bli socialt utstött vid återkomsten till hemlandet och om han eller hon har hunnit bli väl etablerad i arbetslivet. Detta framgår också av de riktlinjer för invandrings- och flyktingpolitiken (prop. 1983/84:144), som antogs av riksdagen i juni i år. Där betonas även att det finns skäl att i ännu något högre grad än tidigare låta utlänningen få stanna kvar i Sverige när förhållandet har upphört före tvåårstidens utgång. Jag är emellertid inte beredd att verka för en ytterligare uppmjukning av praxis.

Anf. 102 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Gradin för svaret på min fråga.

Bl. a. frågan om utlänningars rätt att stanna i landet efter en skilsmässa från svenska medborgare behandlas i proposition 144 – vilken riksdagen, som statsrådet nämnde, antog i juni i år. Detta innebar en rad ändringar i utlänningslagen som medförde en betydligt humanare tillämpning än tidigare. I detta sammanhang är statsrådet Gradin verkligen värd en eloge.

Det är inte möjligt att i lagar och förordningar täcka in alla uppkomna situationer som gäller hanteringen av dessa utlänningsärenden. Dessutom brukar det ju ta litet tid innan ny praxis utvecklas och tillämpas.

Den fråga som jag har ställt handlar egentligen om den s. k. tvåårsprax-

*Om reglerna för in-
tagning i gymnasie-
skolan*

isen, dvs. om en utlänning skiljer sig från en svensk medborgare före två års vistelse i landet löper han eller hon en ganska stor risk att bli utvisad. I proposition 144 skrev statsrådet bl. a. att hon delar uppfattningen att hänsyn bör tas till samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Sedan gavs också några exempel, t. ex. om den sökande riskerar att bli socialt utstött vid återkomsten till hemlandet eller om han eller hon blivit etablerad i arbetslivet.

Jag är naturligtvis medveten om hur svårt det måste vara att dra en gräns i det enskilda fallet. Men nyligen beskrevs i massmedia ett fall där den sökande hade etablerat sig väl i det svenska samhället, skaffat sig en stor vänkrets, bostad och påbörjat en yrkesutbildning. Detta ansågs emellertid inte tillräckligt för att personen i fråga skulle få uppehållstillstånd. Nu vet jag ju att statsrådet inte kan gå in i de enskilda fallen och kommentera dessa, men jag tror att det är oerhört viktigt att följa upp hur förändringarna i utlänningslagen slår igenom vid myndigheternas hantering av ärenden så att vi också kan få en förenklad praxis i överensstämmelse med proposition 144 och den inriktning som denna angav. Med vetskap om statsrådets engagemang i bl. a. dessa frågor tror jag att det skall vara möjligt att göra den här uppföljningen framöver.

Anf. 103 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Jag kan garantera Sten-Ove Sundström att uppföljningen är en av de viktiga bitarna när det gäller att se hur polismyndigheterna och andra behandlar och bemöter de människor som kanske har svårt att ta sig fram i det svenska samhället. Det kommer också till stånd speciell utbildning och information för att budskapet skall gå fram, och just när det gäller kvinnor som kan råka illa ut utför de hundratals kvinnojourer som finns över landet ett mycket gott arbete. Det sker alltså en utveckling som är positiv.

Överläggningen var härmed avslutad.

Förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

22 § Svar på fråga 1984/85:83 om reglerna för intagning i gymnasieskolan**Anf. 104** Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Per Unckel har frågat statsrådet Göransson varför regeringen anser det skäligt att behandla elever födda samma år olika vid intagningen till gymnasieskolan inom ramen för bestämmelserna om prioritering av 16- och 17-åringar. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Åldersgränsen för utbildning avser i regel krav på att ha uppnått viss ålder det kalenderår utbildningen i fråga startar. De bestämmelser Per Unckel åberopar gäller emellertid inte behörighetsvillkor utan vilka ungdomar som

*Om reglerna för in-
tagning i gymnasie-
skolan*

skall ha förtur. Bestämmelserna har utformats utifrån kommunernas lagfästa uppföljningsansvar, som ju gäller intill den dag ungdomarna fyller 18 år. Regeringen har eftersträvat en så smidig anpassning som möjligt mellan det förhållandet att intagningen till gymnasieskolan äger rum inför höstterminen och den ordning som gäller i fråga om uppföljningsansvaret. Vi har därför avgränsat de förtursberättigade till dem som är under 18 år eller som fyller 18 år det skolår (eller läsår) då utbildningen startar. Förturen omfattar därmed förutom de två årskullarna 16- och 17-åringar, som riksdagens beslut avsåg, också den halva årskull som fyller 18 år under andra halvåret. Alternativen hade varit antingen att utestänga en halv årskull som ännu inte fyllt 18 år eller också att ta med alla som fyller 18 år under kalenderåret och därmed ge ytterligare en hel årskull företräde. Båda dessa lösningar hade i praktiken inneburit att vi avlägsnat oss från riksdagens beslut att 16- och 17-åringar skall prioriteras.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om intagningsnämndernas ökade möjligheter att göra individuella bedömningar med hänsyn till särskilda skäl, även för sökande som är 18 år eller äldre.

Anf. 105 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

Jag undrade länge vilken smal springa hon skulle hitta för att smita undan, och den smala springan var att detta icke gäller formella behörighetsvillkor utan förtursregler.

Jag har aldrig, fru talman, velat insinuera att regeringen inte har följt riksdagsbeslutet. Däremot är jag beredd att inte bara insinuera utan hävda att tillämpningen blivit orimlig.

Jag skulle föreslå statsrådet att lämna över den politiska prestige till tjänstemännen som sitter vid väggen här, så att vi kan resonera om vad som borde göras för att tillämpningen skall upplevas rimlig och rättvis.

Antag att vi har två klasskamrater som går ut nian samtidigt. Antag att dessa klasskamrater dessutom råkar vara födda på var sin sida om halvårs-skiftet. Antag dessutom att dessa båda klasskompisar ger sig ut på gemensamma aktiviteter under sabbatsåret, för att sedan bestämma sig för att vända tillbaka till gymnasieskolan något senare. Då riskerar de att hamna i situationen att den ene bedöms enligt förtursreglerna medan den andre fastnar i kvarnen – då heter det nämligen: Du råkar vara född på fel sida om den 1 juli.

Detta är, Lena Hjelm-Wallén, ingen rimlig konsekvens av ett riksdagsbeslut som vi båda i och för sig tycker är bra, nämligen att ungdomssökande till gymnasieskolan skall prioriteras.

Jag menar, fru talman, att de beslut som vi fattar här i riksdagen måste, när de tillämpas, av dem de berör uppfattas som rimliga och rättvisa. Vilken uppfattning får de här båda klasskamraterna i mitt exempel om skolan, om rättvisa och om politikernas förnuft, när de upptäcker att de behandlas så uppenbart konstigt som i detta fall? Tycker verkligen statsrådet Lena

Hjelm-Wallén att en tillämpning av detta slag är någonting som bör få överleva ens denna debatt?

Till slut, fru talman! Om man upptäcker att ett riksdagsbeslut, som Lena Hjelm-Wallén antyder, inte går att tillämpa på ett riktigt strikt och bra sätt, då skall man inte tillämpa beslutet på ett tokigt sätt utan vara prestigelös nog att gå tillbaka till riksdagen och säga att man tänkte fel, att beslutet bör göras om från början så att det passar elevernas intressen bättre.

Anf. 106 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Riksdagsbeslutet avser alltså förtur för ungdomar som är under 18 år. I det fall som Per Unckel nämner har den ene men inte den andre fyllt 18 år inför den hösttermin då intagningen skall ske. Det är det som är avgörande, och jag tror att ungdomarna kan förstå det.

Det är naturligtvis möjligt att bestämma att förtursregeln inte skall gälla fram till den tidpunkt då eleven fyller 18 år utan till det kalenderår då eleven fyller 18 år. Gränsen kan också sättas vid någon annan tidpunkt. Konsekvensen blir att den som fyller 18 år på ena sidan om gränsen omfattas av reglerna medan den som fyller på den andra sidan av gränsen inte omfattas. Tyvärr kan vi aldrig undvika detta, för någonstans måste gränsen gå.

Det är inte alls fråga om någon prestige för min del i denna fråga. Denna lösning är ett praktiskt sätt att hantera reglerna på. Vi hade att ta ställning till att det uppföljningsansvar som riksdagen redan har lagt på kommunerna gäller för alla som är under 18 år. I detta beslut omfattas också alla som är under 18 år. Det stämmer inte överens med de traditionella reglerna för intagning, där det brukar vara fråga om kalenderår. Men när två principer stod mot varandra gjorde vi en kompromiss, där kalenderhalvår, dvs. skolår, var det mest väsentliga.

Anf. 107 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Det var just därför att det i detta fall inte finns någonting att vinna eller förlora för någon politiker som jag sade att Lena Hjelm-Wallén skulle strunta i prestigen så att vi kunde resonera om hur reglerna rimligtvis borde utformas för att vara förnuftiga. Jag håller med om att kommunernas uppföljningsansvar gäller för samma typ av tidsgräns som i detta fall, som Lena Hjelm-Wallén anför. Men hela skolan i övrigt bygger ju på kalenderår. Eleverna har kommit in i grundskolan genom intagning baserad på kalenderår. De har blivit klasskompisar enligt ett system baserat på kalenderår. De går ur grundskolan kalenderårsvis. Det är inte alla som berörs av det kommunala uppföljningsansvaret, utan en och annan elev har fortfarande resning nog att hitta på någonting på egen hand, utan att kommunen håller dem i hampan.

Min poäng är att de elever som har gått ut skolan tillsammans och har gjort någonting tillsammans också skall ha möjlighet att gå in i nästa steg av utbildningen tillsammans. Visst måste gränsen dras någonstans. Jag tycker att den skall dras på samma sätt som i skolsystemet i övrigt, dvs. vid kalenderår, så att kamrater inte skiljs från varandra. Det handlar, som jag

sade i mitt tidigare inlägg, om att få dessa regler att framstå som rimliga och förnuftiga för eleverna. Det är inte rimligt och förnuftigt att behandla två klasskompisar helt olika, trots att de har helt lika förutsättningar och bakgrund i övrigt.

Jag tycker att Lena Hjelm-Wallén, utan att behöva lova det just här och nu, borde gå hem och fundera på om detta ändå inte vore ett sätt att närma sig det som är verkligheten för dagens elever.

Överläggningen var härmed avslutad.

23 § Svar på fråga 1984/85:85 om studieavbrotten bland flickor

Anf. 108 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Kerstin Göthberg har frågat mig vad jag avser att göra i en situation då, enligt en rapport från skolöverstyrelsen (SÖ), flickor som kommit in på pojkdominerade yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan ibland i stor utsträckning avbryter sina studier.

Det problem som Kerstin Göthberg tar upp gäller, enligt min mening, inte bara hur man genom information, studievägledning m. m. skall förhindra sådana här studieavbrott utan också hur en könsmässigt jämnare rekrytering till olika utbildningar och yrkesområden över huvud taget skall kunna åstadkommas. Orsakssammanhangen är här komplicerade, och åtgärder inom utbildningssystemets ram kan aldrig ensamma bidra till att bryta förhärskande mönster av attityder och värderingar. Det hindrar inte att mycket måste göras, och också görs, i skola och högskola.

Jag vill här nämna att SÖ i sin anslagsframställning föreslagit särskilda teknikkurser för flickor på grundskolans högstadium. Andra förslag från SÖ av betydelse i sammanhanget gäller gymnasieskolan och ingår i redovisningen av ett regeringsuppdrag om insatser inom skolväsendet för elever som behöver särskilt stöd. SÖ:s förslag bereds i arbetet med budgetförslag för nästa budgetår.

Jag vill vidare nämna att efter förslag i 1983 års kompletteringsproposition (prop. 1982/83:150) har 10 milj. kr. avsatts för jämställdhetsåtgärder inom ramen för en informationskampanj om arbete inom industrin. Detta har resulterat i en mängd projekt, av vilka många har riktat sig till flickor i grund- och gymnasieskolor. Syftet är bl. a. att kompensera flickornas kunskaps- och erfarenhetsbrister på teknikområdet och att stärka deras kunskaper så att de kan följa med i undervisningen på för flickor otraditionella studievägar i gymnasieskolan, framför allt på sådana med teknisk inriktning. Jag har erfarit att man nu i höst på olika sätt tar till vara erfarenheterna från projektverksamheten i det fortsatta reguljära arbetet i skolor och på arbetsplatser.

Skolmyndigheternas arbete på jämställdhetsområdet måste oförtrutet gå vidare. Utrymmet för nytänkande och okonventionella uppslag är stort. Från regeringens sida följer vi dessa frågor med uppmärksamhet och är beredda

att ge myndigheterna allt det stöd som är möjligt inom ramen för tillgängliga resurser.

Anf. 109 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Fru talman! Jag vill tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

Jag vill till att börja med konstatera att antalet studieavbrott inom gymnasieskolan har minskat under de senaste åren, och det är naturligtvis mycket positivt. Minskningen beror kanske mycket på att syso-verksamheten fungerar mycket bra i våra skolor. Mot den bakgrunden är det naturligtvis mycket oroväckande att studieavbrotten bland flickor som valt s. k. pojklinjer har ökat betydligt.

Som framgår av utbildningsministerns svar görs det och har gjorts mycket för att få flickor att välja mera okonventionellt. Trots allt väljer flickor fortfarande inom bara ca 25 yrkesområden, pojkarna inom ungefär 250. Det är bra att trenden ändras, och de åtgärder som vidtagits och kommer att vidtas i dessa sammanhang redovisas i utbildningsministerns svar.

Det gäller emellertid i dag en annan fråga. Det är bra med ett okonventionellt val, men det är naturligtvis också väldigt fint om flickorna stannar kvar i utbildningen tills den är klar. Det stora problemet just nu är att lyckas med detta.

När man ser på orsakerna till studieavbrotten finner man att pojkarna ofta slutar därför att de har fått ett jobb. Så är ytterst sällan fallet bland flickor, utan de säger ofta att de har valt fel linje och borde ha valt en annan. Här uppstår ett problem, som i den förra frågedebatten diskuterades av utbildningsministern och Per Unckel, och det beror på prioriteringen av direktövergång från grundskolan till gymnasieskolan. Många flickor som avbrutit en studiegång och söker en annan kan på grund av 18-årsgränsen inte söka till en ny utbildning.

Jag skulle vilja fråga statsrådet: Upplevs detta som ett problem – ett problem som kanske så småningom kommer att vara ett av de svåra för just denna kategori? Är man villig att här ompröva prioriteringen av de yngre till förmån för dem som är något äldre?

Anf. 110 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! På samma sätt som Kerstin Göthberg konstaterar jag, att vi har lyckats få en ökad rekrytering av flickor till "pojklinjerna". Det är positivt liksom det är att vi allmänt sett har mindre avbrott nu än tidigare. Men problemet är det nya fenomenet att flickor relativt ofta avbryter sina studier när de går på otraditionella utbildningar. Senast vid en konferens i går på Tekniska högskolan inom ramen för kampanjen för fler kvinnor till industrin diskuterade vi just möjligheterna att följa upp, hjälpa och stödja flickor som är något av banbrytare. Jag tror att nästa steg – när man har kommit i gång med rekryteringsarbetet – just är att verkligen stötta och hjälpa. Såvitt jag förstår av den diskussionen är syso-konsulenterna helt på det klara med det, och det ser jag som någonting positivt.

Om ändå avbrott sker, har intagningsnämnderna nu möjlighet att beakta

*Om ADB-utbild-
ningen inom gym-
nasieskolan*

bakgrunden till att eleverna behöver välja om. På det viset kan man ta hänsyn till särskilda skäl, och det utgår jag också från att nämnderna kommer att göra.

Anf. 111 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Fru talman! Det låter gott och väl, men man talar också i rapporten om det problem som hänger samman med att riksdagen beslutat att prioritera de yngre sökande, nämligen att flickor kommer att drabbas av 18-årsgränsen i högre grad än pojkar. Det är helt klart.

Däremot delar jag helt och hållet de synpunkter som utbildningsministern anför när det gäller att man skall stödja flickorna när de har kommit in på dessa utbildningar. Jag tror att det finns en brist där – de känner sig mycket ensamma, osäkra och utlämnade. Jag tror att en inriktning på ett sådant stöd skulle kunna göra mycket, men trots allt vill jag ha svar på min fråga: Är regeringen beredd att göra en omprövning av 18-årsgränsen, om man ser att det finns en tendens till att flickorna så att säga "ramlar emellan?"

Anf. 112 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Vi har inte kommit i närheten av det problemet ännu. Vi vet ingenting, utan vi skriver dystra prognoser ett par år. Låt oss ändå se hur de nya förtursreglerna kommer att slå, innan vi diskuterar detta problem. Låt oss också se vad ett stöd till de flickor som väljer otraditionellt kommer att innebära.

Men vi måste givetvis vara mycket observanta, så att vi inte ger flickorna försämrade utbildningsmöjligheter.

Överläggningen var härmed avslutad.

24 § Svar på fråga 1984/85:105 om ADB-utbildningen inom gymnasieskolan

Anf. 113 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Ingrid Sundberg har frågat vad jag tänker göra för att öka intresset för ADB-utbildning i gymnasieskolan och om det planeras någon förändring av kursernas uppläggning. Ingrid Sundberg frågar, eftersom vårens kurser enligt en intagningsnämnd inte ens blivit halvfyllda.

De ADB-kurser Ingrid Sundberg tar upp är dels två ettåriga med inriktning mot företag resp. förvaltning, dels en enterminskurs med terminarbete. Läsåret 1984/85 finns för dessa kurser i hela landet 87 klasser med totalt 1 840 intagningsplatser. Den helt överväldigande delen av dessa lades ut till hösten 1984 och är enligt uppgifter jag fått från skolöverstyrelsen (SÖ) väl fyllda. De klasser Ingrid Sundberg talar om är fem i Storstockholm med totalt 108 platser och intagning till vårterminen. Det är riktigt att dessa klasser inte var halvfyllda den 1 oktober, då ansökningstiden gick ut. Behöriga sökande kan emellertid tas in på vakanta platser ända fram till

Om ADB-utbildningen inom gymnasieskolan

utbildningens start.

Av vad jag nu har redovisat är jag för min del inte beredd att dra den generella slutsatsen att intresset för ADB-utbildning skulle ha svalnat. Jag planerar därför inte några särskilda åtgärder med anledning av uppgifterna om just dessa kurser.

Beträffande Ingrid Sundbergs andra delfråga om kursernas uppläggning konstaterar jag att SÖ medgivit kurserna som försöksverksamhet och att en utvärdering görs. Jag räknar med att den i vanlig ordning blir underlag för de förändringar som kan komma att behövas.

Anf. 114 INGRID SUNDBERG (m):

Fru talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret.

Det är högst åtta år sedan vi över huvud taget startade ADB-utbildning i gymnasieskolan, och vi kan slå fast att den inte blivit fast organiserad ännu den dag som i dag är.

Bakgrunden till min fråga utgjordes naturligtvis av uppgifterna att endast hälften av specialkurserna i ADB inför vårterminen var fyllda efter det att ansökningstiden gått ut, men också av den uppgift som utbildningsministern lämnade i årets budgetproposition, att man nu allvarligt diskuterar överförande av den kommunala högskolelinjen, ADB-linjen, till gymnasieskolan. Jag tror att man måste åstadkomma ett mycket fastare utbildningsprogram för ADB-utbildning i hela skol- och universitetsväsendet än vad vi har i dag.

Mot de 1 840 intagningsplatser vi har på speciallinjerna kan vi ställa det faktum att det än i dag inte är mer än 3 000 elever som läser datakunskap på naturvetenskapliga linjen. Men det är de högre specialkurserna vi skall diskutera här i dag. Jag vill då fråga statsrådet: Tror statsrådet att vi kommer att kunna skapa någon popularitet för de här kurserna mot bakgrund av den utbildning som i dag ges vid universiteten? Vore det inte riktigare att satsa på att inom gymnasieskolan ge inte bara elever på den naturvetenskapliga linjen utan också elever på den ekonomiska linjen och elever över hela fältet kunskap i användning av data, medan man fick en enhetlig, ettårig, mera yrkesinriktad utbildning i ADB-kunskap – man har tydligen övervägt fram och tillbaka om den skall ligga på gymnasieskolan eller på den kommunala högskolan, eller om det – som också framförts i diskussionen – skall vara statligt huvudmannaskap.

Jag tror att den konkurrens som upplevs från en ettårig linje på universiteten och de ettåriga specialkurserna i gymnasieskolan kommer att medföra en försämrad rekrytering totalt sett. Jag skulle önska att utbildningsministern litet mera utförligt kunde anföra sina synpunkter på om det kan vara riktigt att satsa till den grad som vi gör i gymnasieskolan på yrkesutbildning inom ADB när vi samtidigt har utbildningen på universitet, eller om alltsammans kommer att läggas över på gymnasieskolan, vilket jag tror vore ytterligt olyckligt.

Torsdagen den
8 november 1984

*Om den nya tand-
läkarutbildningens
värde utomlands*

Anf. 115 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Med anledning av Ingrid Sundbergs ytterligare frågor vill jag göra klart att frågan om en mera enhetlig struktur för den specifika ADB-utbildningen är en fråga som jag kommer tillbaka till i budgetpropositionen, eftersom det finns ett förslag om detta. Men det innebär också vissa huvudmannaskapsförändringar som inte är så helt enkla att genomföra.

Som svar på den andra frågan, som handlade om datakunskap totalt sett i gymnasieskolan, vill jag meddela att det inte på något sätt är begränsat till det som på schemat heter ADB eller till det som inom t. ex. naturvetenskaplig linje på schemat heter datakunskap som ett alternativämne – det är naturligt att eleverna på ekonomisk linje, teknisk linje, naturvetenskaplig linje m. fl. linjer i sitt vanliga arbete också arbetar med datorer. Så sker redan i dag, och vi har ett ganska omfattande program för att detta ytterligare skall förstärkas.

Anf. 116 INGRID SUNDBERG (m):

Fru talman! Det är riktigt att man försöker vidga den här verksamheten, och utbildningsministern vet väl lika väl som jag att problemet där i dag är att finna lärare till den utbildning man har planerat. Men jag ser den här lilla tendensen till nedgång i antalet ansökningar till gymnasieskolans specialkurser som ett tecken på att ungdomarna i dag hellre söker denna typ av utbildning inom universiteten och inom den kommunala högskolan, där vi har en rekrytering som väl täcker antalet intagningsplatser.

Jag har blivit rädd för den här tendensen och tror att just detta lilla tecken borde utgöra ett memento för utbildningsministern i de överväganden som nu görs om ett eventuellt byte av huvudmannaskap för ADB-linjen på högskolorna. Jag tror att det vore ytterligt olyckligt om man skulle föreslå en sådan förändring. Därför hade jag hoppats att utbildningsministern litet mera kraftfullt skulle säga att man skulle vidta speciella åtgärder för att se till att rekryteringen blir fullständig och för att se till att gymnasieskolans utbildning i ADB får status. Jag tvivlar på att den kommer att få det så länge man har detta – inte delade utan dubbla huvudmannaskap: jag tänker då på högskolorna och gymnasieskolorna.

Överläggningen var härmed avslutad.

25 § Svar på fråga 1984/85:140 om den nya tandläkarutbildningens värde utomlands

Anf. 117 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Inger Koch har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att klargöra för utländska myndigheter värdet av den nya svenska tandläkarutbildningen.

Som frågeställaren anger är den nya tandläkarutbildningen, som riksdagen beslutade om 1979, mer omfattande än den tidigare. Legitimation som tandläkare erhålls efter nio terminer i högskolan och ett års allmäntjänstgö-

ring, dvs. totalt 5,5 år. Det ankommer i första hand på universitets- och högskoleämbetet, UHÄ, att informera utländska myndigheter om den nya svenska tandläkarutbildningen. Så har också skett. Med hänvisning till detta avser jag inte att vidta någon åtgärd.

Anf. 118 INGER KOCH (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga. Anledningen till frågan är denna:

Tandläkarnas arbetsmarknad är totalreglerad av de offentliga myndigheterna. Antalet utbildningsplatser styrs, arbetsmöjligheterna bestäms av folk tandvårdens huvudmän och genom etableringsbegränsningarna inom privattandvården och inkomsterna bestäms genom tandvårdstaxans nivå. Inom denna samhällssektor, där planeringen borde ha haft alla förutsättningar för att lyckas eftersom samhället förfogar över alla styrmedlen, har vi nu hamnat i en situation där arbetslösheten börjar breda ut sig bland tandläkarna.

I dagens läge kan antalet arbetslösa tandläkare uppskattas till mellan 50 och 100, men antalet kommer nu på nyåret att starkt stiga. Då kommer de första 200 tandläkare som genomgått den nya tandläkarutbildningen med AT-tjänstgöring ut på arbetsmarknaden. Endast ett litet antal av dem kan förväntas få anställning som tandläkare i Sverige. För varje halvår kommer antalet arbetslösa sedan att stiga. Mot slutet av 1980-talet kan så många som 10% av de tandläkare som skulle kunna vara yrkesverksamma vara utan arbete.

Det är förståeligt att dessa unga människor, som satsat fem och ett halvt år på sin yrkesutbildning, känner stor besvikelse mot samhället. De har till skillnad från många andra högskoleutbildade en högt specialiserad utbildning, som inte kan nyttiggöras inom något annat område än just tandvården. Genom studiernas mycket bundna karaktär är också skuldsättningen särskilt hög bland tandläkarstuderandena. Därför kan de tandläkare som vi planerat för och som vi nu utbildar i Sverige utan att kunna bereda arbete ställa krav på de svenska myndigheterna, att de åtminstone underlättar för dem att få arbeta i andra länder.

I många länder i tredje världen, såväl u-länder som mer industrialiserade, brukar det finnas förteckningar över tandläkarhögskolor, som är ackrediterade, alltså enligt deras uppfattning godkända. Tandläkare med examen från dessa skolor kan accepteras i ifrågavarande länder utan ytterligare kunskapskontroll. Det är oftast engelska och amerikanska skolor som är uppförda på dessa förteckningar, bl. a. som ett resultat av ett tidigare koloniförhållande. Svenska tandläkarhögskolor står nästan aldrig upptagna på listorna. Dessa krav på kompletterande utbildning och/eller kunskapskontroll utgör naturligtvis ett stort hinder för svenska tandläkare, som önskar arbeta utomlands. Jag kan ge några exempel:

I Abu Dabi finns en tandläkarklinik, som drivs i svensk regi och där svenska tandläkare tjänstgör. Dessa tandläkare blir inte godkända utan en omfattande test och kunskapskontroll. Svenska tandläkare är verksamma i

Torsdagen den
8 november 1984

Om sekretesskyddet för enskild persons uppehållsort

Brasilien. Dessa har fått genomgå fullständig kontroll i samtliga ämnen som ingår i tandläkarexamen.

Jag hoppas att de åtgärder som utbildningsministern aviserat nu snabbt blir genomförda så att de svenska tandläkare som genomgått den nya förbättrade tandläkarutbildningen också får denna bedömd på ett riktigt och rättvisande sätt i länder, där det kan finnas arbetsmöjligheter.

Överläggningen var härmed avslutad.

26 § Svar på fråga 1984/85:121 om sekretesskyddet för enskild persons uppehållsort

Anf. 119 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Wiggo Komstedt har frågat mig om jag har uppmärksammat vissa påstådda brister i sekretesslagen som enligt hans mening gör det alltför lätt att få uppgift om enskilda personers adresser från mantalslängder och liknande register. Han har också frågat mig om jag avser att föreslå sådana åtgärder att de påstådda bristerna undanröjs.

De adressuppgifter som finns hos folkbokföringsmyndigheterna är som regel offentliga. Sådana uppgifter kan dock hållas hemliga, om det finns någon särskild anledning att anta att en person lider men om uppgifterna röjs. En sådan särskild anledning kan vara t. ex. att en kvinna har begärt att hennes adress inte skall lämnas ut därför att hon fruktar att hennes f. d. man skall söka upp henne och misshandla henne. Folkbokföringssekretessen gäller inte bara inom den egentliga folkbokföringen, dvs. vid kyrkobokföring och mantalsskrivning. Den är tillämplig också på andra befolkningsregister som bygger på uppgifter från folkbokföringsmyndigheterna.

Wiggo Komstedt har särskilt nämnt att det är lätt att få ut integritetskänsliga adressuppgifter från mantals-, skatte- och fastighetslängderna. Jag kan då konstatera att bestämmelserna om folkbokföringssekretess bör kunna tillämpas för att hålla adressuppgifter hemliga i varje fall i mantalslängderna. Enligt min mening bör dessa bestämmelser kunna tillämpas också när det gäller adressuppgifter i skattelängderna. Men skulle rättstillämpningen visa att så inte är fallet är jag beredd att överväga förändringar.

Beträffande fastighetslängderna har jag erfarit att riksskatteverket överväger att ta bort uppgifter om fastighetsägarnas adresser.

Jag anser f. ö. att en möjlighet att hemlighålla adressuppgifter inte är den bästa metoden att skydda människor från förföljelse och övergrepp, eftersom det finns många sätt att ta reda på var en person bor. Man bör i stället söka sig fram på andra vägar. Jag vill här peka på det skydd och den hjälp som man kan få av bl. a. polisen och de sociala myndigheterna.

Anf. 120 WIGGO KOMSTEDT (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på mina frågor. Anledningen till att jag har ställt dem är att jag har erfarit från människor

som hört av sig till mig att vår nuvarande sekretesslag inte ger det skydd för vissa enskilda medborgare som lagen uppenbarligen har avsett.

Jag har i min fråga angett på vilka sätt man har möjlighet att ta fram uppgifter om uppehållsort för personer som polis eller domstol har beslutat inte skall utlämnas. Låt mig exemplifiera.

Det är i dag ganska vanligt att en svensk kvinna gifter sig med en man av utländsk härkomst och med en helt annan syn på familje- och jämställdhetsfrågor än vad vi har i Sverige. Vid en eventuell skilsmässa, där den svenska kvinnan tilldöms vårdnaden om barnen och fadern hotar att kidnappa barnen och ta dem med sig till sitt ursprungsland, kan det vara nödvändigt att inte röja barnens och kvinnans uppehållsort. Men den nuvarande sekretesslagen ger inte möjlighet att skydda människor som befinner sig i den av mig åberopade situationen. Det är mycket lätt att genom mantalslängd, skattelängd och fastighetslängd ta reda på var personer bor som polis eller domstol har ansett skall skyddas genom att man inte röjer deras bostadsort.

Nu säger statsrådet i svaret att om rättstillämpningen skulle visa sig inte vara tillräcklig, är han beredd att införa förändringar. Då vill jag säga att jag tror att det är dags att göra detta.

Jag känner till ett fall på en ort i södra Sverige, där en kvinna och hennes två barn måste flytta varje år. Hennes sydamerikanske f. d. man har nämligen i domstolen i samband med skilsmässan hotat att ta barnen med sig till sitt ursprungliga hemland. Han kan lätt, med hjälp av de register som jag har nämnt i min fråga, ta reda på var de bor, med följd att de måste flytta varje år.

Då hjälper det inte, som statsrådet säger, att det vidtas åtgärder genom polisens försorg. Det är nämligen polisen som har beslutat att deras adress inte skall röjas. Det hjälper inte, för mannen – som därtill har ett yrke som gör att han har gott om tid – kan genom att forska i registren lätt få fram var de finns någonstans. Hon har verkligen försökt på alla vägar att komma till rätta med detta problem men har misslyckats. Hon har för mig uppgett att hon t. o. m. av statsrådets egna tjänstemän fått rådet, att eftersom det nu inte finns någon möjlighet att hemlighålla hennes adress, borde hon kontakta någon politiker för att ta upp frågan och se till att få en ändring i sekretesslagen.

Mot denna bakgrund frågar jag återigen statsrådet om statsrådet är beredd att göra förändringar i sekretesslagen för att kunna åtgärda det problem jag här har tagit upp.

Anf. 121 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Jag kan bara upprepa vad jag sagt i mitt svar. När det gäller mantalssekretessen har jag sagt att det också finns andra möjligheter att komma åt adresser. Därför måste vi vara medvetna om att mantalssekretessen ger ett ganska bräckligt skydd.

Personen i fråga bör be polisen att inte bara se till att adressen hålls hemlig utan också ge henne personligt skydd ifall polisen anser det motiverat.

Anf. 122 WIGGO KOMSTEDT (m):

Fru talman! Det är väl ändå ganska onödigt att handskas med våra resurser på det sättet att man ger ständig polisbevakning i stället för att göra en förändring i sekretessen, så att det inte blir möjligt att på ett så enkelt sätt ta reda på var personen i fråga finns.

Detta är aktuellt för ganska många människor nu med tanke på att det är rätt vanligt med sådana äktenskap som jag beskrivit i mitt tidigare inlägg. Vi får kanske ett mycket stort antal personer som lever sitt liv med denna bevakning. Detta är ganska onödigt när vi genom förändring i sekretesslagen kan åtgärda detta problem.

I det av mig nämnda fallet har polisen beslutat att inte lämna ut adressen och har på sitt sätt bidragit till att försöka ge ett skydd.

Jag tycker att statsrådet i sitt svar är inne på en positiv åtgärd. Han säger att om det är så är han beredd att överväga förändringar.

Jag kan då vädja till statsrådet: Gör dessa förändringar! Det skulle faktiskt lösa problemet för många människor och skapa en större trygghet.

Överläggningen var härmed avslutad.

27 § Svar på fråga 1984/85:126 om åtgärder mot mutor inom kriminalvården

Anf. 123 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Elving Andersson har frågat mig om vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att se till att det inte är möjligt att genom mutor få lindrigare verkställighet av ådömda straff.

Jag vill först understryka att möjligheterna för en person att med otillbörliga medel lindra sin straffverkställighet utan att detta upptäcks är utomordentligt små. Det beror bl. a. på kriminalvårdens regelsystem och struktur.

Det särskilda fall som Elving Andersson syftar på i sin fråga är ännu inte utrett. Både jag själv och kriminalvårdsstyrelsen kommer att ta del av utredningen och se om den föranleder några ändringar i nuvarande rutiner.

Anf. 124 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag vill först tacka justitieministern för svaret på min fråga.

En grundförutsättning för att vårt rättssystem skall fungera är att allmänheten har ett stort förtroende för hela rättsväsendet. Om allmänhetens förtroende för rättsväsendet rubbas, rubbas också grunden för hela vårt rättssamhälle.

Av denna anledning är det av största vikt att alla händelser som inträffar vilka kan befaras skada allmänhetens förtroende för rättsväsendet möts med distinkta åtgärder från samhällets sida.

Om allmänheten bibringas den uppfattningen att det finns en möjlighet att via mutor få lindring vid verkställigheten av ett ådömt fängelsestraff, är detta

Torsdagen den
8 november 1984

*Om hanteringen av
sekretessbelagt ma-
terial i brottsutred-
ningar*

mycket allvarligt.

Likhet inför lagen är en av de hörnstenar som det svenska rättsväsendet bygger på. Denna grundtanke är redan litet naggad i kanten genom att det finns en utbredd uppfattning om att ekonomiska brottslingar många gånger kommer jämförelsevis lindrigt undan genom att de via frigång och annat utan avbräck kan sköta sitt ordinarie jobb på dagtid och bara sova på anstalten på natten.

Även om möjligheterna för en person att med otillbörliga medel lindra straffverkställighet, utan att det upptäcks, är "utomordentligt små", som justitieministern säger i sitt svar, borde kanske trots allt en översyn göras av arbetsrutinerna inom kriminalvården. Det kan exempelvis gälla det förhållandet att en enskild tjänsteman inte ensam skall ha rätt att fatta beslut i den här typen av frågor, utan att tjänstemannen skall samråda med andra tjänstemän. Kanske skall det vara två tjänstemän som fattar beslut av den här typen.

Jag tolkar emellertid justitieministerns svar så att han följer denna fråga och att han, om han efter den nu pågående utredningen, finner minsta anledning att se över det arbets- och regelsystem som finns, så är han beredd att ta initiativ till att så sker. Det tycker jag är positivt.

Anf. 125 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Jag är angelägen att säga att det enda fall som Elving Andersson syftar på, vilket inte ens är färdigutrett ännu, verkligen inte kan läggas till grund för generella bedömningar att den svenska rättsstaten är i fara. Det vore helt överdrivet.

Vidare vill jag framhålla för Elving Andersson, med anledning av att han kom in på frågan om behandlingen av vissa delar av kriminalvårdens klientel, att jag har tillsatt en arbetsgrupp som undersöker frågan. Det är möjligt att den arbetsgruppen kommer att lägga fram förslag till vissa åtgärder.

Överläggningen var härmed avslutad.

28 § Svar på fråga 1984/85:149 om hanteringen av sekretessbelagt material i brottsutredningar

Anf. 126 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Göran Ericsson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att förhindra att sekretessbelagt material i brottsutredningar röjs till skada för både utredningarna och enskilda.

I sekretesslagen finns bestämmelser som gör det möjligt att hemlighålla uppgifter i förundersökningar både av utredningsskäl och av hänsyn till enskilda personer.

Personalen hos polis och åklagare är skyldig att iaktta sekretessbestämmelserna. Den som bryter mot bestämmelserna kan dömas för brott mot tystnadsplikt.

*Om hanteringen av
sekretessbelagt ma-
terial i brottsutred-
ningar*

Enligt min mening ger de nuvarande bestämmelserna ett tillfredsställande skydd för både de allmänna och de enskilda intressena. Jag har därför inte för avsikt att vidta några åtgärder för att ändra bestämmelserna.

Anf. 127 GÖRAN ERICSSON (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Bakgrunden till min fråga är att det under ett antal år förekommit några s. k. olyckor. Det har "runnit ut" en del sekretessbelagt material ur viktiga polisutredningar.

Det här är allvarligt. Vi kan i förstone se det som olyckshändelser och säga: Låt oss försöka få en bättre ordning till stånd, låt oss organisera det hela bättre. Polismän och åklagare skall sätta sig in i sekretesslagen ordentligt, så att de sedan sekretessbelägger sitt material.

I verkligheten är det emellertid annorlunda. Man befinner sig i stora polishus, där utredningsmaterial ligger framme. Man bryr sig inte om att låsa in materialet och har kanske inte heller möjligheter att låsa in sina handlingar. Så kan i ett stort polishus, med många anställda, personer helt plötsligt bereda sig tillträde till tjänsterum på ett fullt legalt sätt. Material kommer i orätta händer – till skada för staten men i många fall också till skada för enskilda.

Jag tror att det svenska rättsväsendet inte tål särskilt många sådana här händelser till. Om den enskilde fortsättningsvis skall kunna känna sig övertygad om att uppgifter som han lämnar till polisen stannar där och icke kommer ut, måste vi tillsammans ta vissa initiativ. Möjligen kan man så att säga fysiskt skilja brottsutredningsrotlar, som ofta har viktigt material som bör sekretessläggas, från de stora polishusen och placera rotlarna i lokaler som tillhör länsstyrelserna. Eventuellt måste man ställa speciella krav på de polismän som i särskilt stor utsträckning har att göra med sådant material.

Jag avser, fru talman, att återkomma till de här sakerna under den allmänna motionstiden. Jag anser att någonting måste göras, och jag tror att vi i samförstånd kan komma fram den här vägen.

Anf. 128 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Jag delar Göran Ericssons uppfattning att sådana här olyckshändelser är mycket allvarliga. Och skulle det bli mer än olyckor är det ytterst allvarligt. Men jag kan inte hålla med Göran Ericsson när han säger att det här skulle vara någonting annat än rena undantagsföreteelser. När det gäller att komma till rätta med enstaka olyckor resonerar jag gärna med Göran Ericsson om det. Annars har jag den grundinställningen att det är en fråga för polisledningen i varje polismyndighet att i sin ledning av verksamheten se till att sådant här inte inträffar. Det kan då bli fråga om åtgärder av olika slag. Jag tror inte att polisledningarna runt om i landet är särskilt betjänta av pekpinnar, i varje fall från min sida. Vad som hittills har hänt och rapporterats till mig ger mig ingen anledning att i dag vidta några åtgärder.

Anf. 129 GÖRAN ERICSSON (m):

Fru talman! Jag tror inte heller på pekpinnar, men jag tror att det vore bra om landets polischefer, kanske då i de större distrikten där sådana här ärenden handläggs, snarare får stöd från justitieministern, från oss i riksdagen och i justitieutskottet än pekpinnar. Sådant stöd kan vi verbalt utforma så att man känner att det är en viljeinriktning från vårt håll.

Jag kan i och för sig säga att jag delar justitieministerns uppfattning att sådant här inte har hänt så kolossalt frekvent. Men när det händer är det kolossalt allvarligt och får sådana proportioner att om det händer alltför många gånger till, kommer det att avsätta mycket allvarliga spår i människors förtroende för rättsväsendet.

Överläggningen var härmed avslutad.

29 § Svar på interpellation 1984/85:3 och fråga 1984/85:43 om villkorlig frigivning och våldsbrottssituationen

Anf. 130 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Göran Ericsson har frågat mig

1. vilka åtgärder jag kommer att vidta med anledning av de uppgifter om en ökning av antalet bostadsinbrott som publicerats i en skrift från brottsförebyggande rådet,
2. hur stora ekonomiska vinster som statsverket gjort genom de år 1983 genomförda ändringarna av reglerna om villkorlig frigivning,
3. om jag ämnar lämna förslag till ändringar av reglerna om villkorlig frigivning,
4. vilka åtgärder jag avser att föreslå med anledning av våldsbrottsutvecklingen,
5. om jag avser att föreslå att polisens utredningskapacitet förstärks på våldsbrottsområdet.

Ann-Cathrine Haglund har frågat mig om vad jag på såväl kort som lång sikt avser att göra för att minska antalet våldsbrott.

Jag besvarar interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Göran Ericssons tre första frågor har sin utgångspunkt i den reform av den villkorliga frigivningen som genomfördes förra året.

Reformen inskränkte sig i princip till dem som dömts till kortare straff än två år. Den innebar att frigivning av dessa numera sker obligatoriskt när halva tiden har avtjänats. Tidigare hade verkställighetsmyndigheterna ganska stora möjligheter att bestämma när frigivning skulle ske. I allmänhet frigavs dem som reformen gällde när de hade avtjänat två tredjedelar av strafftiden, men åtskilliga kom ut tidigare. För dem som döms till exempelvis ett års fängelse har reformen således inneburit att de frigives från anstalt upp till två månader tidigare än förut.

Vilka effekter har nu det här haft på brottsligheten?

Om villkorlig frigivning och våldsbrottsituationen

Enligt Göran Ericsson föreligger det en studie från brottsförebyggande rådet (BRÅ) som "talar sitt entydiga språk" om att det hade varit nyttigt om regeringen lyssnat på oppositionens varningar för att reformen skulle leda till ökad brottslighet.

Inom BRÅ håller man på att studera frågan om den aktuella reformens faktiska effekter. Att denna fråga undersöks är väsentligt, och jag kommer att följa arbetet med stor uppmärksamhet. – Den studie som Göran Ericsson åberopar är dock inte något resultat av dessa undersökningar. Vad som har gjorts i den studien är endast att man har ställt upp en hypotes om att ökningen av en viss brottstyp – bostadsinbrott – skulle bero på halvtidsreformen. Huruvida ett sådant samband existerar eller inte kan ingen svara på för dagen.

Av formuleringarna i Göran Ericssons interpellation kan man emellertid få den uppfattningen att vi på grund av reformen skulle ha drabbats av en formlig brottsvåg. Jag vill därför peka på att antalet anmälda brottsbalksbrott inte ökade mellan första halvåret 1983, alltså tiden omedelbart före reformen, och första halvåret 1984. Ser vi till det totala antalet anmälda inbrottsstölder minskade de mellan de första halvåren 1983 och 1984. När det exempelvis gäller bedrägerierna minskade dessa mellan de aktuella perioderna med över 25 %.

Den mycket begränsade undersökning som gjorts på BRÅ talar inte något så entydigt språk som Göran Ericsson tycks tro.

När det gäller Göran Ericssons andra fråga vill jag nämna att det genomsnittliga antalet intagna kan beräknas ha minskat med ca 400 till följd av reformen. Detta har varit betydelsefullt framför allt genom att man har kommit till rätta med en besvärande överbeläggning inom kriminalvården. Det underlättar möjligheterna att genomföra en sådan differentiering av de intagna som statsmakterna har bestämt liksom att erbjuda meningsfull vård i övrigt. Jag avvisar Göran Ericssons påstående att besparingsskäl skulle ha varit ett huvudargument för reformen. Det har ingen täckning vare sig i propositionen eller i riksdagens beslut.

När det gäller frågan om jag avser att föreslå några ändringar i reglerna om villkorlig frigivning vill jag hänvisa till vad jag anförde i riksdagen i februari i år. Jag framhöll då att fängelsestraffkommittén (Ju 1979:04) ser över reglerna i ett större kriminalpolitiskt sammanhang. I avvaktan på kommitténs slutbetänkande ansåg jag det vara klokt att inte överväga några lagändringar. Jag har fortfarande samma uppfattning.

Göran Ericssons interpellation i övrigt och Ann-Cathrine Haglunds fråga vill jag besvara på följande sätt.

Jag delar uppfattningen att våldsbrotten är oroande många. Detsamma är fallet i fråga om annan s.k. traditionell brottslighet som stöld och vandalism. För de människor som drabbas av sådana brott har de ofta mycket allvarliga följder av både direkt och indirekt slag. Medborgarna har rätt att kräva att effektiva åtgärder vidtas för att motverka också dessa former av brottslighet. Framför allt gäller detta naturligtvis just våldsbrotten.

Genom den polisreform som nu håller på att genomföras skapas nya

förutsättningar för en intensifierad kamp mot den traditionella brottsligheten. De lokala polisstyrelserna får bl. a. möjlighet att anpassa verksamheten efter vad som är mest ändamålsenligt med hänsyn till de lokala behoven.

Enbart polisinsatser är emellertid inte tillräckligt. En förutsättning för ett framgångsrikt arbete är att insatser görs över en bred front. En viktig uppgift för de förtroendevalda i polisstyrelserna blir i detta sammanhang att förmedla kontakten mellan polisen och samhället i övrigt. Vid sidan av polisen måste en rad andra myndigheter, organisationer och även enskilda människor engageras i arbetet.

För att utbyta erfarenheter och ge impulser till hur arbetet kan bedrivas har jag inbjudit ett stort antal myndigheter och organisationer till en överläggning den 19 november. Som underlag för diskussionerna har en promemoria om brottsförebyggande samarbete på lokal nivå utarbetats inom justitiedepartementet.

Promemorian och överläggningarna är att se som ett steg i en målmedveten satsning på att utveckla och effektivisera åtgärderna mot den traditionella brottsligheten och då inte minst våldsbrottsligheten. Jag räknar med att kunna återkomma till frågan i budgetpropositionen.

Anf. 131 GÖRAN ERICSSON (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det interpellationssvar han har lämnat. Han har i detta försökt kommentera och avfärda den kritik som jag i interpellationen har riktat beträffande effekterna av den halvtidsfrigivningsreform som riksdagen fattade beslut om i april 1983.

Jag kan på många punkter inte dela statsrådets uppfattning. Jag anser att denna reform, som innebär att dömda frigives efter halva strafftiden, innebär brott mot en rad principer, bl. a. den att folk skall avtjäna de straff domstolarna dömer dem till. Domstolarna visste dock hur långa strafftiderna skulle bli. De kunde direkt döma högre upp i latituderna för att folk skulle sitta av så lång tid som de avsåg. Många – inte bara de som skrev remissvar på den proposition som åberopas här, utan också lekmannadomare och lagfarna domare – anförde att domstolarna instinktivt skulle komma att döma till längre strafftider. Egentligen skulle den enskilde fången komma att förlora på det här.

Fru talman! Det allvarliga med denna reform är den brottsökning som har ägt rum. När man läser interpellationssvaret får man intrycket av att jag i någon form av illvilja skulle ha kommit med felaktiga uppgifter. Faktum är att jag har suttit på en presskonferens på BRÅ, och jag har fått mig till del sakupplysningar. Dessa pekar på att ökningen av bostadsinbrotten under 1983 blev 2 800 stycken. Inbrotten skedde alltså under det år då ni den 1 juli släppte ut 500 människor som var högaktivt kriminella från landets kriminalvårdsanstalter – det är ett ostridigt faktum.

Jag skall citera vad BRÅ säger i sitt pressmeddelande: "Bostadsinbrotten har ökat mycket kraftigt under året. Jämfört med 1982 begicks 2 800 fler brott 1983 – en ökning med 13 %. I likhet med andra brott ökar antalet bostadsinbrott under det första halvåret jämfört med samma period 1982.

Torsdagen den
8 november 1984

*Om villkorlig friv-
givning och vålds-
brottsituationen*

Men till skillnad från andra brottskategorier, som minskar under det andra halvåret, fortsätter bostadsinbrotten att öka, och det kraftigt." Och det var ju under det andra halvåret som ni släppte ut 500 högaktivt kriminella personer.

Regeringens företrädare säger i dag att detta inte är faktiskt bevisat. Jag tycker ändå att det finns skäl att ta det här till sig, vilket ju justitieministern inte gör. Här säger alltså forskare – vi kan tvista om BRÅ och BRÅ:s verksamhet och inriktning, men integriteten hos dessa forskare kan vi inte nonchalera – att det är rimligt att anta att detta är ett resultat av halvtidsfrivgivningen. Jag tror att deras antagande bygger på en tämligen solid vetenskaplig grund.

Regeringens företrädare viftar bort det här, och han säger på detta sätt i interpellationssvaret: "Huruvida ett sådant samband existerar eller inte kan ingen svara på för dagen."

Jag tycker att det är en något märklig inställning till detta faktiska samband mellan frisläppandet och ökningen av antalet brott.

I det fortsatta interpellationssvaret upplyser statsrådet om antalet brottsbalksbrott och annat som jag i sak tycker är ovidkommande. Jag har pekat på dessa försörjningsbrott, som bostadsinbrott är. Statsrådet aktar sig för att ta upp en annan typ av försörjningsbrott som ökade under andra halvåret 1983, nämligen inbrott i bil.

Fru talman! Jag har pekat på en onormalt kraftig ökning av bostadsinbrotten. Jag förstår att ni från regeringens sida vill lägga ut litet dimridåer här. Det är möjligen på det sättet att ni inte inser vilket fruktansvärt övergrepp på den personliga integriteten ett inbrott i bostaden är. Det är möjligt att ni inte riktigt förstår vilken fruktansvärd känsla det är att förlora kanske det sista minnet av mor och far. Det är tänkbart att ni mera ägnar er åt brott mot staten och kommunerna, än ni ägnar er åt brott mot enskilda.

Jag tror att det skulle vara välgörande om den här regeringen litet grand ville börja titta på dessa försörjningsbrott, som sker emot människor i deras bostäder och i deras bilar.

Ni skall inte krypa undan ert ansvar. Stå nu upp här i kammaren och säg som det är! Upplys människor om att er politik på det här området ledde till en ökning med 2 800 bostadsinbrott förra året! Människorna kan ju få uppfattningen att detta är polisens fel – att den inte sköter sitt arbete ordentligt – när det egentligen är andras fel.

Fru talman! Mitt påstående att besparingsskäl låg bakom reformens genomförande avvisas av justitieministern. I proposition 1982/83:85, som denna debatt handlar om, nämligen villkorlig frivgivning i kriminalvård, står på s. 30 tredje stycket: "Detta gäller så mycket mera som beläggningen på kriminalvårdens anstalter under de senaste åren har ökat i en utsträckning som har gett upphov till betydande kapacitetmässiga problem. För mig står det klart att det även från samhällsekonomiska synpunkter måste vara ett önskemål att denna utveckling bryts." Stå då inte här i talarstolen och säg att det inte låg ekonomiska skäl bakom reformen.

Låt oss nu diskutera våldsbrotten, fru talman. Ett utflöde av den presskonferens som BRÅ hade var att man kunde konstatera att våldsbrot-

ten under senare år har ökat med ungefär 4 % årligen. Man kan möjligen säga att detta är en måttlig ökning, men den är tyvärr allvarlig. På denna punkt delar jag justitieministerns uppfattning. Anledningen till att jag tog upp denna fråga i min interpellation var att BRÅ framhöll att just gatufridsbrotten ökade med hela 10 % under 1983. För att uttrycka mig lika enkelt som de gjorde på presskonferensen kan jag säga att vart fjärde våldsbrott begås i Stockholms innerstad på en area av en till en och en halv kvadratkilometer.

Som justitieministern och kammarens ledamöter vet är gatuvåldsbrotten alldeles särskilt farliga. De begås mellan människor som inte känner varandra. Ibland, inte alltför sällan, kommer knivar och andra tillhyggen till användning. Fru talman! Det borde enligt min mening faktiskt vara möjligt att övervaka denna lilla del av Stockholm så att vart fjärde våldsbrott icke kommer till stånd. Det borde vara fullt möjligt.

Jag hade hoppats att justitieministern i dag skulle ge oss något konkret besked i den här ordkampen, men så visade sig inte vara fallet. Denna regering har halverat antalet polisaspiranter från 400 till 200. Ni har prioriterat eko-brotten så till den grad att polismän flödar över från andra rotlar – inte minst våldsrötlar som är arbetstyngda – till eko-rotlarna. Icke ens på detta område står ni helt skuldfria.

Fru talman! Jag delar statsrådets uppfattning att det icke endast är poliser som behövs, men om brott begås och om förundersökning skall inledas behövs faktiskt poliser. Jag tror att det skulle vara välgörande om vi granskade de våldsbrott som begås. Ökningen är måttlig, den kanske gömmer sig i alla andra typer av brott som vi ser på tidningarnas löpsedlar. Våldsbrotten är emellertid allvarliga.

Till sist tycker jag att statsrådet ändå skall svara på interpellationen. Han avfärdar dessa bostadsinbrott som om de inte alls hade med den här reformen att göra. Det är ju möjligt att han har rätt, men då säger han ju rätt upp och ned att han inte bryr sig om problemet. Vi misstolkade regeringen, säger justitieministern, när det gäller de ekonomiska motiven. Det är alldeles uppenbart. Men de ekonomiska motiven framgår av propositionen. Jag kan ju inte annat än läsa innantill. Jag har behov av en förklaring på detta. Statsrådet tänker inte förelägga riksdagen något förslag till ändring i nu gällande ordning, och kanske borde vi båda avvakta fängelsestraffkommittén och dess slutbetänkande.

Jag kan också konstatera att jag och Ann-Cathrine Haglund nog båda hade väntat oss en något mer konstruktiv inställning från justitieministerns sida när det gäller våldsbrotten.

Anf. 132 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Jag vill också tacka justitieministern för svaret på min fråga om vad statsrådet avser att göra för att minska antalet våldsbrott. Av svaret förstår jag att justitieministern delar min oro för utvecklingen, men jag kan ändå inte säga att jag är nöjd med svaret – jag är i stället ganska besviken.

Våldsbrottsligheten har ju under sommaren väckt berättigad uppmärksamhet och debatt. Våldsbrotten ökar. Vi vet att många människor är rädda

*Om villkorlig fri-
givning och vålds-
brottsituationen*

för att gå ut. Det gäller särskilt något äldre kvinnor. Även om statistiken visar att de som är mest rädda drabbas minst av våldsbrott ute – de som drabbas mest är yngre män i storstäderna – så är det kvinnorna som är räddast. Det är inga överord när jag påstår att det faktiskt gäller dessa kvinnors frihet. De vågar nämligen inte gå ut efter mörkrets inbrott, och det gäller även på mycket små orter.

Detta är mycket allvarligt. I ett rättssamhälle måste människor kunna gå ut efter mörkrets inbrott utan att vara rädda. Medborgarna har rätt att kräva trygghet på gator och torg.

Justitieministerns svar på min fråga ger inget lugnande besked till alla dem som inte vågar ge sig ut eller inte vågar öppna dörren när någon ringer på.

Jag frågade justitieministern efter åtgärder på såväl kort som lång sikt. I sitt svar talar justitieministern om polisreformen, som skall skapa förutsättningar för en intensifierad kamp mot den traditionella brottsligheten. De lokala polisstyrelserna får möjlighet att anpassa verksamheten efter lokala behov.

Jag vill fråga: Vad innebär detta konkret? Kommer vi att få se fler poliser ute på gator och torg, fler områdespoliser? Kommer polisstyrelserna att kunna prioritera fritt? Kommer det att medföra att gatumiljön blir tryggare och då även på små orter?

Att poliser syns ute på gator och torg kan innebära mycket för att få gatumiljön trygg och lugn. Åtgärder i det syftet kan ge effekt på mycket kort sikt. Men det räcker inte. Min stora besvikelse över statsrådets svar beror på att jag i svaret inte finner några åtgärder som på sikt kan förebygga och motverka våldsbrottsligheten.

I svaret finns ingenting om alkoholen som orsak till de hundratusentals våldsövergrepp som sker i hemmen och där kvinnorna oftast är de omedelbara offren och barnen präglas för livet av vad de får bevittna och vad de drabbas av. Svaret innehåller ingenting om dem som skulle hjälpa de misshandlade kvinnor som anmäler övergreppen och går till rättegång, nämligen juridiska biträden. Jag vill fråga justitieministern hur han avser att hantera frågan om juridiskt biträde. Den socialdemokratiska partikongressen gav ju faktiskt regeringen och riksdagens socialdemokrater bakläxa på den här punkten.

Ett system med juridiskt biträde för kvinnor som utsatts för sexuellt övergrepp och misshandel finns i Danmark och Norge. Ett sådant system förordas också av representanter för kvinnohus och kvinnojourer samt av nästan alla kvinnoförbund. Nu har partikongressen hjälpt oss. När kommer en proposition i den frågan?

Statsrådet säger heller ingenting i sitt svar om narkotikamissbruket, trots att det finns ett klart samband mellan narkotikamissbruk och brottslighet. Narkotikans inträde i vårt land, underlättad av den s. k. narkoliberalismen, har medfört en snabb ökning av förmögenhetsbrott, stölder, rån och bedrägerier. Den har medfört en ökning av gatuvåldet och de allmänna ordningsbrotten. Narkotikapåverkade personer uppträder ju ofta mycket aggressivt och oberäkneligt och skrämmer människor – skrämmer dem från

att gå ut. Narkotikan har också medfört att brottsligheten blivit grövre och att brotten har blivit hänsynslösare och råare.

Skärpta attityder mot narkotikamissbruk och narkotikahandling är nödvändiga liksom effektiv vård av dem som har hamnat i missbruket.

På kort tid har det kommit två narkotikapropositioner. Det finns vissa skärpningar i förslagen, och det är bra. Men det allvarliga är att det enligt propositionerna fortfarande skall vara tillåtet att använda illegal narkotika. Det yttersta syftet med den illegala knarkhandlingen är ju att få människor att konsumera narkotika. Och det skall vara tillåtet i vårt land!

Samhället måste klargöra och markera mycket kraftigt att narkotikahandling och bruk aldrig kan accepteras annat än av medicinska skäl. Denna markering är mycket viktig särskilt inför ungdomar, som måste finna att förhållandena annars är motsägelsefulla. En kriminalisering ger också helt andra möjligheter att ingripa när man påträffar människor som missbrukat, så att man både bokstavligen och bildligt kan "lyfta" missbrukare ur missbruksmiljön.

Debatten kring det tragiska fallet om Kersti, som vi läste om i somras, har lärt oss mycket, bl. a. att det gäller att snabbt och bestämt få en människa ur missbruksmiljön, ägna sig åt henne och förhindra fortsatt missbruk. Kriminalisering av missbruket vore en effektiv hjälp till detta.

Vad jag dock mest saknar i statsrådets svar är hur vi skall motverka att människor hamnar i missbruk och brottslighet, och hur vi skall motverka det våld som sker i hemmet. Även om jag nu kommer in på ett område som i och för sig inte lyder under justitiedepartementet, måste det i detta sammanhang ändå framhållas och betonas hur viktig en trygg och harmonisk uppväxt är för människor. Att stödja familjen och att stödja föräldrar i fostrarrollen är det allra viktigaste för att ge barn och ungdomar en trygg och harmonisk start i livet. Visst kan det gå snett även om föräldrarna ger allt de mäktar med av kärlek, stöd och ledning. Men en trygg familj är ändå den bästa motvikten. Föräldrar som orkar fostra och vara goda förebilder är de bästa barnvårdarna och det bästa skyddet. Skulle ett narkotikaberoende uppstå är familjen det bästa stödet. Det är därför så oerhört viktigt att stödja föräldrar så att de blir så bra fostrare som möjligt och så att de kan välja det sätt att leva som de anser bäst för barnen. I vår moderata familjepolitik finns väl genomarbetade förslag till hur man skall stötta familjerna och ge ökad valfrihet.

Föräldraansvaret är oerhört viktigt, inte minst när det gäller att lära barnen respekt för andra människor och att säga ifrån och sätta gränser för barns och ungdomars beteende och när det gäller att ge positiva alternativ till destruktiva aktiviteter, till våld och till bråk. Det är också föräldrarna som kan ge alternativ till videotittandet. Videovåldet har säkerligen en negativ inverkan på barn och ungdomar och påverkar deras syn på våldet och gör våldet råare. Föräldrar måste ta ansvar för vad deras barn gör på fritiden – att ropa på förbud hjälper föga.

Skolan har också en viktig roll när det gäller att säga ifrån och markera mot våldsövergrepp.

Fru talman! Vi måste reagera konsekvent och kraftfullt mot alla våldsöver-

Torsdagen den
8 november 1984

Om villkorlig frigivning och våldsbrottsituationen

grepp, och vi måste förebygga våldsbrott på såväl kort som lång sikt.

Jag vill till sist fråga justitieministern igen vad polisreformen konkret kommer att innebära, och om polisstyrelserna kommer att kunna prioritera fritt så att vi kommer att få se fler poliser som fotpatrullerar. Jag vill också fråga om justitieministern instämmer i synen på narkotikan som en huvudorsak till den allt grövre våldsbrottsligheten. Jag vill fråga varför det i propositionen inte föreslås en kriminalisering av narkotikamissbruket, något som 95 % av allmänheten anser riktigt enligt en SIFO-undersökning. Jag vill också fråga om justitieministern avser att föreslå juridiskt biträde för kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp och/eller misshandel, enligt partikongressens förslag. Till sist vill jag fråga om justitieministern instämmer i att stödet till familjens fostrarroll är den viktigaste förebyggande åtgärden.

Anf. 133 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Jag vill börja med att säga att jag förvisso inte hyser någon illvilja mot Göran Ericsson när jag gör en något annan analys av BRÅ-materialet. Kanske har vi litet olika faktaunderlag. Vi skulle kunna diskutera detta länge. Jag vill för min del bara säga att de bedömningar av samband som det här är fråga om är mycket svåra att göra. Det material som vi har i dag är inte tillräckligt entydigt för att man skall kunna dra några säkra slutsatser av det. Som jag sade i mitt interpellationssvar är BRÅ:s analyser viktiga, och jag tar dem till mig, Göran Ericsson. Men jag upprepar att jag inte är beredd att nu gå in och ändra i systemet för villkorlig frigivning i ett läge då vi ganska snart kommer att lägga fram fängelsestraffkommitténs slutbetänkande. Den lämpligaste tidpunkten att göra de slutliga säkra analyserna är, anser jag, vid beredningen av detta betänkande. Jag har i annat sammanhang sagt – och jag upprepar det – att den tekniska utformningen av villkorlig frigivning förvisso kan diskuteras. Vi skall naturligtvis också se till den faktiska effekten.

Jag har redan sagt att jag tycker att nivån för våldsbrottsligheten är oroande hög.

Det har talats om Stockholm. Trots vad som sagts om den oroande höga nivån kan man ändå med viss tillfredsställelse notera att antalet anmälda våldsbrott har minskat något under första halvåret 1984. Jag delar inte uppfattningen att ordningshållningen i city är dålig.

Jag delar över huvud taget inte uppfattningen att ordningshållningen är dålig i våra städer – jag tycker att den på det hela taget är bra. Här talar jag i viss utsträckning utifrån personliga erfarenheter. Jag fäster stort avseende vid dessa frågor och har personligen studerat förhållandena på åtskilliga platser.

Jag tycker, Ann-Cathrine Haglund, att vi skall tala med litet mindre bokstäver om faran för kvinnor att vistas på gator och torg. Vi skall ta allvarligt på kvinnors oro för att bli överfallna, men vi skall inte skapa en oro genom att använda för stora bokstäver.

Det handlar inte bara om att förebygga våldsbrott utan också om att reda ut dem. Det är viktigt att det sker effektivt, så att man finner gärningsmannen, men också att det sker i former som är insiktsfulla när det gäller

brottsoffrets situation.

Beträffande möjligheterna att klara upp våldsbrott kan jag bara konstatera att upplärningsprocenten faktiskt är förhållandevis hög.

Att få ett upplärningsförfarande som är acceptabelt hänger mycket på att förfarandet inte skall ta alltför lång tid. Därför har vi på åklagarsidan satt in förstärkningar för att minska balansen.

I fråga om att handla med insikt och känsla för situationen och brottsoffrets upplevelse vill jag säga att jag har tagit initiativ till en faktainsamling som skall ligga till grund för en utbildning av personal, i första hand inom rättsväsendet.

Det frågas vad polisreformen kommer att innebära när det gäller olika typer av brott och särskilt våldsbrott. Inom polisdistrikten kommer man i framtiden att kunna prioritera sina resursinsatser fritt, och polisdistrikten kommer att ledas av politiskt valda organ med full beslutanderätt. Jag räknar med att den större friheten kan komma att innebära att man på åtskilliga orter kommer att få se fler poliser patrullerande på gator och torg. Jag tycker själv att det är trevligt att se dem där, och jag tycker det är nyttigt. Men detta är något som i framtiden blir föremål för lokala bedömningar av politikerna.

Jag vet att man i polisdistrikten säger att det inte är så lätt att prioritera, eftersom det är ont om resurser inom polisväsendet. Därför tycker jag det är viktigt att också se på hur de totala resurserna för polisväsendet i Sverige är fördelade mellan olika polisdistrikt. Har det uppstått någon snedfördelning under de år som gått sedan 1965? Jag överväger f. n. att göra en analys av den frågan.

Naturligtvis, Ann-Cathrine Haglund, är frågan om bekämpning av våldsbrott på sikt en stor och viktig fråga, men det är också en svår fråga. Jag har inte gått så djupt in på den i mitt svar på Ann-Cathrine Haglunds fråga. Det är fråga om en samverkan och en attitydpåverkan, och därför måste vi alla hjälpas åt – det gäller myndigheter, föreningar, enskilda osv.

Att jag har varit kortfattad beror på att jag i svaret hänvisade till mitt initiativ till en överläggning den 19 november. Det är ett viktigt initiativ som jag fäster stort avseende vid. Ni som har interPELLERAT och frågat mig är välkomna att ta del av resultatet av denna överläggning.

Jag sade att det är många som skall samverka, och jag skall inte peka ut någon särskild förutom den kvinnorörelse som nu är på marsch och bygger upp kvinnohus och kvinnojourer. Jag tror att dessa kvinnor spelar en mycket stor roll i den förebyggande verksamheten på sikt.

Ann-Cathrine Haglund frågade hur det går med förslaget till juridiskt biträde för kvinnor i misshandels- eller våldtäktsmål. När vi lade fram förslaget till ny sexuallagstiftning i våras var läget det att det inte fanns något konkret och slutarbetat förslag till juridiskt biträde och inte heller några kostnadsberäkningar. Däremot fanns det ett förslag om s. k. stödperson, och det förslaget genomfördes. Jag sade då att jag ville utvärdera systemet med stödperson och sedan återkomma till frågan om juridiskt biträde. Nu kommer jag att göra båda delarna. Jag kommer att låta utreda frågan om hur ett juridiskt biträde skall fungera, hur reglerna för biträdet skall utformas och

Nr 23

Torsdagen den
8 november 1984

Om villkorlig frigivning och våldsbrottsituationen

hur vi skall skaffa pengar för att genomföra förslaget. Parallellt med detta kommer jag att göra en utvärdering av systemet med stödpersoner som jag också skall redovisa.

Till slut, fru talman, skall jag avstå från att vid detta tillfälle, på grundval av Ann-Cathrine Haglunds fråga, gå in i en stor narkotikadebatt eller en familjepolitisk debatt.

Anf. 134 GÖRAN ERICSSON (m):

Fru talman! Jag skall bara kortfattat konstatera att justitieministern i sitt svar inte nämnde någonting om de ekonomiska argumenten och vilka ekonomiska vinster som samhället hittills har gjort genom denna reform. Jag förutsätter att han därmed frånträder en del bastioner och att det när fängelsestraffkommitténs betänkande kommer möjligen blir lättare för oss att nå en gemensam ståndpunkt i dessa frågor.

Jag är inte riktigt lika hänförd som justitieministern tycks vara över ordningshållningen i denna stad. Jag vill än en gång påpeka att vart fjärde våldsbrott i Sverige begås i Stockholms city, och därför finns det anledning att framföra en del kritik. Jag sade i mitt inledningsanförande att det borde vara möjligt att övervaka en så liten del av jordens yta så att inte vart fjärde våldsbrott i Sverige inträffar här.

Därmed är vi tillbaka till resursfrågorna. Vårt parti har den uppfattningen att det kanske inte är tillräckligt att tillskjuta resurser. För polisen är det i dagens läge också i ganska stor utsträckning fråga om att vara effektiva och att rationalisera. Jag skulle för justitieministern kunna peka ut en rad förhållanden inom polisen som inte alls är särskilt rationella och effektiva. Jag tror att det går att göra rationella vinster och att en hel del skulle kunna åstadkommas inom ramen för nu gällande resurser.

Jag skall försöka att ta del av vad som händer den 19 november, och sedan får vi kanske återkomma i ett nytt meningsutbyte.

Anf. 135 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Justitieministern säger att vi skall tala med små bokstäver om kvinnors oro och att vi skall ägna oss åt att lugna. Det tycker jag också. Jag ställde frågan just för att få ett besked om vad justitieministern avser att göra för att lugna och för att människor, särskilt kvinnor, skall våga gå ut.

Jag vet inte om det är bra ordningshållning i vårt land som helhet, när vi ständigt får höra från just något äldre kvinnor att de inte vågar gå ut. Många lever sitt liv i ganska stor ensamhet och skulle ha behov av att gå ut på kvällen och umgås med andra, men vågar inte göra det. Det är för dem det behövs lugnande ord och konkreta åtgärder.

Det är bra att justitieministern säger att han tror att polisreformen kommer att leda till att vi får se fler poliser ute på gatorna. Det är det som kvinnorna efterfrågar. De tycker att det känns otryggt att gå förbi korvkiosken, torget eller andra ställen där ungdomar samlas och där det skränas.

Den viktiga frågan är hur man bekämpar våldsbrotten på sikt, och här är jag fortfarande besviken. Även om det är viktigt att kalla till en överläggning

för att få till stånd samverkan och för att diskutera åtgärder. är ju inte alkoholmissbruket eller narkotikamissbruket någonting nytt.

Vi vet att våldsbrottsligheten hänger samman med missbruk av alkohol eller narkotika. Misshandel i hemmet förorsakas ofta av alkoholmissbruk. Det är ingenting nytt, och det är detta jag saknar i justitieministerns svar.

Justitieministern säger att kvinnohus och kvinnojourer har en förebyggande roll och gör ett fantastiskt arbete, och visst gör de det. Det är ett frivilligt arbete som utförs på människors fritid. Men de tar oftast hand om människor när våldet, misshandeln eller övergreppet har begåtts. De tar hand om de kvinnor som blivit utsatta för övergrepp, och de har stor erfarenhet av t. ex. vad de kvinnor behöver som skall till en rättegång. De har en erfarenhet som säger dem att det behövs ett juridiskt biträde. Därför är det egendomligt att man beslutar om en stödperson – och sedan säger man att detta skall utvärderas. Kvinnorna på kvinnohusen och kvinnojournerna har redan en gedigen erfarenhet. De vet vad det handlar om när de föreslår ett juridiskt biträde.

Överläggningen var härmed avslutad.

30 § Svar på interpellation 1984/85:31 om den enskildes rättssäkerhet och integritet

Anf. 136 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Nic Grönvall har i en interpellation frågat mig

1. om jag anser att den enskildes rättssäkerhet och integritet alltid måste väja för det allmännas "intresse",
2. på vilka grunder jag skulle hävda att vissa kategorier brottslingar skulle sakna behov av social anpassning,
3. på vilken regel i av riksdagen beslutad lag som rätten att diskriminera vissa personer som omfattas av svensk kriminalvård i förhållande till andra skulle grundas,
4. på vilka grunder jag skulle hävda att s. k. ekonomiska fångar kommer från goda sociala miljöer och är "väletablerade".

Svaret på den första frågan är nej.

Som svar på de övriga frågorna vill jag säga följande.

Det är uppenbart att de människor som tas in på kriminalvårdsanstalt för att avtjäna straff är olika. De kommer från skilda sociala situationer och har olika behov.

Lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt antogs av riksdagen i stor enighet. Den ger ett betydande utrymme för individuell behandling av de intagna i kriminalvårdsanstalt. Detta är av stor betydelse för möjligheterna att bedriva en ändamålsenlig kriminalvård. Men lika klart är att de behandlingsåtgärder som vidtas inte får strida mot de krav på fasthet och konsekvens som också måste upprätthållas.

*Om den enskildes
rättssäkerhet och
integritet*

När det gäller personer som har dömts till frihetsberövande påföljd för ekonomiska brott, har i den allmänna debatten förekommit påståenden om att de skulle få en positiv särbehandling i förhållande till andra. Så mycket står också klart att de regler som nu gäller till stor del har utformats med syfte att underlätta anpassningen i samhället för dem som har särskilda behov i detta hänseende. Det kan medföra tillämpningsproblem när det gäller mera socialt väletablerade intagna, en kategori som många – men naturligtvis långt ifrån alla – av dem som har dömts för ekonomiska brott kan förutsättas tillhöra. Här möter enligt min mening frågor av principiellt intresse.

Det är därför som jag har tillkallat en arbetsgrupp med företrädare för departementet och kriminalvårdsstyrelsen. Den skall pröva om några ändringar av de bestämmelser eller den praxis som nu gäller bör genomföras. Jag förutsätter att gruppen därvid kommer att uppmärksamma situationen även för andra intagna med god social bakgrund än sådana som har dömts för ekonomisk brottslighet.

Anf. 137 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Jag tackar justitieministern för det här svaret. Jag skall genast säga att jag tycker att det första elementet i svaret är bra. Det är ett rättframt nej på frågan om den enskildes integritet alltid skall väja till förmån för det allmänna. Men frågan är egentligen mycket större än så. Den stora frågan är om den enskildes rättssäkerhet över huvud taget någonsin får sättas åt sidan för det allmännas intressen i en rättsstat. Rättsstatsprincipen lär ändå innebära att det är staten som garanterar den enskildes rättssäkerhet.

När därför ordföranden i eko-kommissionen – eller möjligen någon annan företrädare för kommissionen – uttalade att det skulle vara värre om en skattskyldig slapp skatt än om en oskyldig dömdes som ansvarig för ett brott uppfattade jag det som ett uttalande som alldeles klart visar en annorlunda hållning vad gäller rättsstatsbegreppet än den som jag vill se som allas vår uppfattning om detta begrepp. Det blir därför nödvändigt att nu fråga justitieministern om han delar den uppfattning som enligt denna uppgift har uttalats från eko-kommissionen eller om justitieministern vill ta detta tillfälle i akt att ta avstånd från en sådan uppfattning. Vi skall ju här i riksdagen i en lång serie ärenden diskutera just den frågan i relation till eko-brottslighet, och det vore mycket värdefullt om justitieministern ville, här och nu, i anslutning till den här interpellationen, redovisa sin hållning till det som jag har pekat på. Detta är särskilt viktigt, eftersom den socialdemokratiska partistyrelsen i sitt förslag till riktlinjer för bekämpande av den ekonomiska brottsligheten till den socialdemokratiska partikongressen gjorde ett uttalande, som i princip också justitieministern står bakom, nämligen

”Ett allmänt tal om rättssäkerhet, som i praktiken innebär att det bara blir lagöverträdarens rätt som skyddas, kan inte accepteras. Självfallet är det ett grundläggande krav att ingen döms på otillräcklig utredning. Men begreppet rättssäkerhet får inte fattas så snävt. I den för alla eftersträvansvärda rättssäkerheten måste också ingå ett skydd för människor mot att bli utsatta för brott. Det är den syn på rättssäkerheten som måste gälla även i

*Om den enskildes
rättssäkerhet och
integritet*

diskussionen om den ekonomiska brottsligheten.”

Detta förslag till uttalande, som jag förutsätter att partikongressen antog, antyder att den socialdemokratiska ideologin är beredd att göra en avvägning mellan det allmännas intresse av skatteuppbörd och laglydighet inom inte bara ett utan alla rättsområden, å ena sidan, och den enskildes rättssäkerhet, å andra sidan. Det blir alltså mycket viktigt att få uttolkat av justitieministern om vi hädanefter skall använda det kriteriet på rättssäkerhet att det innehåller två mot varandra helt ställda innebörder – och inte det som innebär att staten garanterar den enskildes rättssäkerhet i varje enskilt fall.

Min interpellation hade också ett andra avsnitt. Denna andra del grundar sig på information i pressen – det vill jag gärna understryka – om vad justitieministern uttalade beträffande behandlingen av s. k. ekonomiska fångar.

Jag utgår inte alls från att reportagen är korrekta, men jag vill ändå återge de uttalanden som lades i justitieministerns mun och som föranledde mig att ställa mina frågor. Först och främst kan jag konstatera, att justitieministern skulle ha sagt, att reglerna för hur ”ekonomiska” fångar skall behandlas i fängelse kommer att skärpas. Det nuvarande systemet är anpassat efter människor som behöver social rehabilitering. Ett sådant behov föreligger normalt inte när det gäller det här klientelet, säger justitieministern.

Även på den här punkten är justitieministerns svar bra. Jag tycker att justitieministerns interpellationssvar har mycket litet att göra med de texter som jag läste upp ur tidningarna – det är en mycket mera balanserad inställning till problemet som framkommer i interpellationssvaret. Men likafullt ställer jag mig frågan: Vad är avsikten med att utse den här kommittén? Vilka mål är det som justitieministern vill uppnå genom kommitténs arbete?

Frågan är utomordentligt angelägen – det är ett ganska långtgående ministerstyre som skymtar i förlängningen av tillsättandet av kommittén. Som justitieministern anförde i svaret har vi en lag om kriminalvård i anstalt som har antagits av en enig riksdag. Jag har aldrig förut hört att den har varit särskilt omtvistad, och det har jag inte heller kunnat finna när jag läst lagtexten och förarbetena till den. Det förefaller vara en lagstiftning som vi tycker om här i landet, och den går ut på att alla skall behandlas lika. Det är domstolarna som avgör hur brottet skall bedömas, och därefter överlämnas den dömda till kriminalvården och faller därvid under lagen om kriminalvård i anstalt. Jag skall inte citera den – jag är övertygad om att justitieministern kan den bättre än jag. Men man har onekligen rätt att fråga justitieministern hur en kommitté över huvud taget kan få i uppdrag – det har den tydligen fått, även om jag inte känner till det verkliga innehållet i uppdraget – att se över om justitieministern kan framlägga några förslag på det här området när vi på området har en lagstiftning som antagits av riksdagen.

Även det är en angelägen fråga, för om det är så att justitieministern överväger att införa regler som gör det möjligt för regering, departement eller till och med bara justitieministern att föreskriva att vissa kategorier av brottslingar – exempelvis de som har tagit sig orådet före att begå ett brott

Torsdagen den
8 november 1984

*Om den enskildes
rättssäkerhet och
integritet*

mot det allmänna – skall underkastas särbehandling i kriminalvården, skymtar onekligen vid horisonten ett system som används i andra länder, som öppet bekänner sig till totalitära synsätt på statsskicket. I detta andra avsnitt är min fråga till justitieministern: Kan jag litet tydligare få angivet vad som är målet med kommitténs arbete och vad justitieministern strävar efter när det gäller vården av dessa fångar?

Anf. 138 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Jag kan inte kommentera det uttalande om rättssäkerhet som Nic Grönvall här återgav, helt enkelt därför att jag inte vet vem som har gjort det, och jag vet inte heller om vederbörande verkligen uttryckt sig så som Nic Grönvall uppgav. Jag föredrar att säga var jag själv står i den frågan; det kan man läsa ut av den bilaga till eko-brottspropositionen som jag har signerat.

Jag har där sagt att en av huvudriktlinjerna vid kampen mot den ekonomiska brottsligheten är att traditionella rättssäkerhetskrav skall vara uppfyllda. Vad menar jag då med "rättssäkerhetskrav"? Till en början menar jag att lagarna skall vara klart och entydigt utformade, så att de går att tillämpa på ett enhetligt sätt. De skall också vara utformade så, att man i rimlig utsträckning i förväg kan förutse resultatet av lagtillämpningen. De skall medge att lika fall behandlas lika, och i lagtillämpningen skall naturligtvis varje fall utredas ordentligt.

Detta är självklarheter, men jag har ändå velat uttala dem. Jag har förklarat att de givetvis gäller även i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Detta har lagts fast såsom en av de riktlinjer som bär upp propositionen.

Rättssäkerheten har både för mig och för Nic Grönvall även en annan sida. Vi skall naturligtvis vara skyddade mot brott. Samhället skall ta itu med dem som ställer sig vid sidan av regelsystemet. Därför innehåller regeringens proposition om den ekonomiska brottsligheten åtskilliga åtgärder som är ägnade att effektivisera kampen: enklare och rakare lagregler, mera resurser, bättre kvalificerade resurser samt utbildning. Jag skall inte gå längre när det gäller att återge innehållet i propositionen.

I de övriga frågorna om villkorlig frigivning vill Nic Grönvall att jag skall tala om litet närmare vad jag är ute efter. Jag skall gärna göra det och på ett väldigt enkelt sätt. Jag har såsom bakgrund det enkla konstaterandet att kriminalvårdens hela behandlingssystem är utformat huvudsakligen med tanke på ett klientel, som är socialt handikappat i olika avseenden och som behöver en social rehabilitering. Sedan har vi i detta klientel fått in en relativt ny grupp, som inte har dessa sociala handikapp och rehabiliteringsbehov. Då kanske det är rimligt att undersöka om systemet är väl anpassat till den senare gruppen.

Bakgrunden till att jag då tog ett initiativ och bildade en arbetsgrupp var vissa uppgifter om behandlingsfall, där allmänheten tog sig litet för pannan och undrade om det var så här systemet skulle fungera. Utan att på något sätt gå in i något av dessa fall hade jag förståelse för den reaktion som jag mötte bland väldigt många människor. Därför tillsatte jag arbetsgruppen. Den har

ännu inte fått några direktiv. Jag har sagt åt den att den skall se på hur systemet fungerar och sedan redovisa för mig. När jag har fått den redovisningen, skall jag överväga om jag skall ge arbetsgruppen några särskilda direktiv för dess fortsatta arbete och om jag behöver ange någon särskild viljeinriktning. Längre har jag inte kommit. Nic Grönvall kan vara övertygad om att jag, om jag kommer fram till att vi skall göra ändringar i systemet som innebär att vi frångår gällande lag, naturligtvis inte skall göra detta på egen hand, utan då får vi överväga ändringar i lagarna.

Anf. 139 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Justitieministerns inlägg är egentligen lika sympatiskt som interpellationssvaret. Han uppehåller sig nu vid sådant som vi är rörande ense om. Men det hjälper ändå inte. Det är fortfarande angeläget att justitieministern tar ståndpunkt till den mening som jag läste upp. Jag kan inte garantera att uttalandet har gjorts av någon speciell företrädare för eko-brottskommissionen, men det har tillskrivits den. Det är angeläget därför att propositionen om riktlinjer för kampen mot eko-brotten är ytterst försåtligt skriven. Den innehåller en lång rad truismer som alla är överens om. Jag noterar att justitieministern har återkommit till somliga av dem.

Men väger man samman effekterna av den propositionen för den enskildes rättssäkerhet, blir nog resultatet ett annat än det sympatiska inlägg som justitieministern nyss gjorde, nämligen att justitieministern gör en avvägning av den typ som jag skisserade i mitt första inlägg och som innebär att det andra elementet i detta nyuppfunna rättssäkerhetsbegrepp väger tyngre än den enskildes rättssäkerhet.

Den sammantagna effekten av alla de välskrivna riktlinjerna blir att den enskildes rättssäkerhet försämras. Därför hade det varit befriande att höra att justitieministern kunde ta ärligen avstånd från den tanke som jag nämnde förut, vem som än har framfört den – vem det är kan jag alltså inte garantera.

När det slutligen gäller den mindre väsentliga frågan om justitieministerns åtgärd, förstår jag att det var en åtgärd litet grand i populismens tecken. Jag förstår att folk tycker illa om att läsa att människor som dömts till långvariga straff för ekonomiska brott reser till Genève och gör affärer. Det måste man tycka illa om.

Men vad jag ville med min fråga markera var att det i det nuvarande rättskomplexet finns lagt på en myndighet att tillämpa den gällande lagen just med hänsynstagande till vad justitieministern säger i interpellationssvaret, nämligen att den ger ett betydande utrymme för individuell behandling av de intagna i kriminalvårdsanstalt. Man kan alltså förvänta sig att kriminalvårdsmyndigheterna inom ramen för nuvarande lagstiftning kan ta hand om det problem som möjligen har gjort ont när man är justitieminister och blir kritiserad för att en känd ekonomisk brottsling har stora friheter.

Anf. 140 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Att Nic Grönvall kallar mig för populist tar jag med knusende ro.

I övrigt vill jag beträffande den ekonomiska brottsligheten och de förslag vi har lagt fram inte säga mera här avslutningsvis än att effekten av de förslagen skall bli att den som till äventyrs tänker försörja sig på fiffel, skatteundandra-
gande och annan ekonomisk brottslighet skall i fortsättningen leva farligt. Det är jag övertygad om att hela den seriösa företagarevärlden och den svenska allmänheten tycker är en utomordentligt positiv effekt.

Överläggningen var härmed avslutad.

31 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1984/85:36 till konstitutionsutskottet

1984/85:63 till kulturutskottet

1984/85:71 till skatteutskottet

1984/85:77 till näringsutskottet

1984/85:79 lagförslag 2 till socialförsäkringsutskottet

i övrigt till socialutskottet

1984/85:84 till finansutskottet

32 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1984/85:93–96 till justitieutskottet

33 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna och skrivelsen

1984/85:29 Ändring i lagen (1977:975) med tulltaxa, m. m.

1984/85:66 Godkännande av ändring i EFTA-konventionen

1984/85:72 Redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen

1984/85:73 Fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spanings syfte i vissa fall

1984/85:76 Beskattning av vissa utländska forskare

1984/85:82 Ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport, m. m.

34 § Anmäldes och bordlades

Redogörelse

1984/85:8 Redogörelse från svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling rörande församlingmötena under tiden april 1983–februari 1984 (35:e sessionen)

35 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1984/85:97 av *Anders Björck m. fl.*

1984/85:98 av *Staffan Burenstam Linder*

1984/85:99 av *Bertil Fiskesjö*

Inrättande av en statsrådslönenämnd (prop. 1984/85:17)

1984/85:100 av *Allan Åkerlind*
1984/85:101 av *Rune Gustavsson m. fl.*
1984/85:102 av *Ingemar Eliasson m. fl.*
1984/85:103 av *Nils Carlshamre*
1984/85:104 av *Ann-Cathrine Haglund*
Utformningen av det ökade stödet till barnfamiljerna (prop. 1984/85:39)

Nr 23

Torsdagen den
8 november 1984

*Meddelande om
interpellationer*

36 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 8 november

1984/85:62 av *Margareta Gard* (m) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om Dagmaröverenskommelsens inverkan på friskvården m. m.:

Genomförandet av den s. k. Dagmarpropositionen pågår nu ute i lands-
tingen. Konsekvenserna för de enskilda människorna kan ännu inte i sin
helhet överblickas. Det finns dock farhågor för att vissa, för medborgarna
viktiga, funktioner kommer att försvinna. Det kan gälla vissa former av
medicinsk verksamhet, som utvecklats tack vare läkares fritidspraktik. Det
kan också gälla den i levnadssituationer med medicinsk problematik viktiga
möjligheten att konsultera en från den offentliga sjukvården fristående eller
alternativ läkare, t. ex. inför svåra och avgörande beslut eller för att få tunga
medicinska besked vidimerade och förklarade av ytterligare en fackman.

För många motions- och idrottsaktiva är det ett problem att den offentliga
sjukvården oftast har begränsade kunskaper och resurser för att ta hand om
rådgivning och behandling vid skador och sjukdomar i anslutning till träning
och idrott. Detta förhållande står i motsats till samhällets i övrigt positiva
attityd till ökad fysisk aktivitet och idrottande i alla åldersgrupper.

Många kommuner, bl. a. i Dalarna, har satsat på friskvårdscentraler och
sportskademottagningar med stöd av intresserade läkare, som ofta har
fritidspraktik. För patienterna har det varit en stor fördel att dessa läkare
varit anslutna till den allmänna försäkringen (försäkringskassan), vilket
Dagmarreformen nu hindrar.

Gränsdragningen mellan friskvård, sjukvård och förebyggande vård är
många gånger flytande, och det har för den enskilde varit en fördel att få
hjälp med *hela* sin situation på en friskvårdscentral i stället för på en
sjukvårdsinrättning. Jag anser därför att dessa mottagningar fyller en viktig
funktion ur flera synpunkter.

Hur det skall gå för en verksamhet som har denna viktiga helhetssyn på
bl. a. idrott och motion i relation till vardagskrämpor, skador och medicinska
riskfaktorer, är i dag mycket ovisst. Det finns många medborgare som nu på
ett smidigt och invant sätt kan få hjälp med hälsokontroller, friskvårdsrådgiv-
ning och åtgärder mot medicinska riskfaktorer samtidigt som de får råd och

*Meddelande om
interpellationer*

behandling vid skador och sjukdomssymptom. Om denna typ av vård enbart hänvisas till den offentliga sjukvården, har sjuk- och hälsovården tagit ett steg tillbaka vad gäller service och personlig omsorg och vård.

Jag vill därför till sjukvårdsminister Gertrud Sigurdsen ställa följande frågor:

1. Anser sjukvårdsministern att beskriven verksamhet inriktad på idrottsmedicin och friskvård är viktig?
2. Är sjukvårdsministern villig att rekommendera landstingen att bevara mottagningar med sådan inriktning och där läkarvården hittills skötts av fritidspraktiserande läkare?
3. Är sjukvårdsministern beredd att vidta åtgärder så att en enskild människa i en för honom/henne svår medicinsk situation skall kunna konsultera en alternativ läkare utanför det offentliga sjukvårdssystemet?

1984/85:63 av *Gunnar Björk* i Gävle (c) till civilministern om åtgärder för att stärka folkrörelsernas roll:

De svenska folkrörelserna utgör en omistlig tillgång i vårt demokratiska system. Vi har hundratals folkrörelser och organisationer som med ett stort antal ledare och föräldrar utför ett omfattande och oegennyttigt samt ofta oavlönat arbete.

Folkrörelsernas roll kom under 1970-talet att få en ökad betydelse för att fördjupa demokratin. Bildandet av en särskild enhet i det dåvarande kommundepartementet var ett stort steg i positiv riktning. Avsikten var att denna folkrörelseenhet skulle få en samordnande roll i regeringskansliet för folkrörelsefrågor. Det framstår i dag som oklart om folkrörelseenheten fått och har den roll som det var tänkt. Det verkar som om den nuvarande regeringen har en annan målsättning, eftersom man visar sådan passivitet i folkrörelsefrågorna. För folkrörelser av enbart ideell karaktär – jag bortser då från de s. k. ekonomiskt drivna folkrörelserna – har samhället byggt upp ett omfattande anslagssystem. I SOU 1979:60 om statens stöd till folkrörelser visades att stödet till folkrörelser då sköttes av 38 olika myndigheter eller statliga verk. Det fanns då över 100 olika bidragsformer.

Ser man utvecklingen under de senaste 10–15 åren finner man en tendens till att alltmer ge s. k. projektstöd. De senare har tillkommit då samhället ansett en speciell åtgärd som viktig ur statens synpunkt. Ökningen av antalet projektstöd kan leda till en statlig styrning av folkrörelserna som inte är acceptabel. Dessutom leder det senare till onödig och kostsam byråkrati, eftersom varje stöd har sin egen byråkrati. Det krävs prövning av varje ärende osv. Detta har fått till följd att bilden av bidrag till vissa grupper av organisationer ibland har uppfattats som svåröverskådlig.

Projektstöd har bl. a. omfattat följande områden:

- Information i alkohol- och narkotikafrågor
- Omsorg om särskilda grupper
- Utvecklingsarbete och försöksverksamhet

- U-landsinformation
- Biståndsarbete
- Filmvisning i nya former
- Utställningsverksamhet
- Stöd till anläggningar
- Olika kulturella ändamål

De sammanlagda projektbidragen uppgick 1978/79 till 318 milj. kr. av de 1,7 miljarder som då utgick till folkrörelserna totalt.

I utredningsförslaget ingår också en rad synpunkter på hur man skulle förenkla den slutliga bidragsgivningen så att den skapar mindre byråkrati.

I nämnda utredning föreslogs också att man skulle se över principerna för stödet till folkrörelserna. Bl. a. framgick att några folkrörelsegrupper som grupp betraktat helt saknade stöd. Det var:

- Miljöorganisationer
- Radioorganisationer
- Kvinnoorganisationer

Tack vare initiativ från regeringen Fälldin föreslogs ett stöd till kvinnoorganisationer (SOU 1980:44. Utredningen om stöd till kvinnoorganisationer). Detta antogs också av riksdagen.

Fredsarbete

Utöver detta har frågan om stöd till organisationer som i sin målsättning har fredsarbete kommit att aktualiseras. Svenska freds- och skiljedomsföreningen har t. ex. i dag en betydande omfattning. Denna förening har inget reguljärt stöd utan är hänvisad till projektstöd från utrikesdepartementet m. fl. Även organisationer med denna inriktning bör ifrågakomma för stöd därest de har en riksomfattande verksamhet med tillräckligt stort antal medlemmar. I vart fall borde de stå på tur att upptas som ungdomsorganisationer för den del de har ungdomsverksamhet.

Med anledning av vad som anförts ber jag att till civilminister Bo Holmberg få ställa följande frågor:

1. Vilka initiativ avser civilministern att ta för att förstärka folkrörelsernas roll?
2. När avser regeringen att lägga förslag om bidragssystem för
 - a) radioorganisationer,
 - b) miljöorganisationer,
 - c) fredsorganisationer?
3. När avser civilministern att ta initiativ för att förverkliga de förslag till minskad byråkrati i statliga verk till förmån för folkrörelserna som föreslogs i utredningen om statens stöd till folkrörelser?

37 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 8 november

1984/85:180 av *Björn Samuelson* (vpk) till utbildningsministern om rätten till studiemedel för elever i gymnasieskolan:

Riksdagen beslöt för en tid sedan att i princip alla elever från grundskolan skulle beredas plats i gymnasieskolan. Ungefär samtidigt beslöt riksdagen på förslag från regeringen att elevers behov av studiemedel i princip skulle prövas mot föräldrarnas ekonomi ända tills eleven blir 20 år.

Nu har det visat sig att en del elever som kommer från grundskolan, och prioriteras vid intag till gymnasieutbildning, har måst sluta sin nyss påbörjade utbildning just på grund av de ekonomiska villkorsbestämmelser som jag nämnt ovan.

Jag vill mot bakgrund av den uppkomna situationen fråga utbildningsministern:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att möjliggöra studier i gymnasieskolan för de drabbade eleverna?

1984/85:181 av *Kerstin Ekman* (fp) till försvarsministern om kompensation till försvaret för prisstegringar:

Vårens försvarsöverenskommelse, som innebar en återgång till inriktningen i stort enligt 1982 års försvarsbeslut, är hotad.

Regeringen beslutade – utan de andra parternas medverkan – att priskompensationen till försvaret detta år bara skulle få bli 4 %. Då inflationen inte kommer att stanna vid 4 %, går försvaret för innevarande år därmed miste om minst 250 milj. kr.

I partiöverenskommelsen från i våras sägs, att ramarna "under budgetåren 1984/87" skall prisregleras "med utgångspunkt i gällande försvarsprisindex". Om försvaret nu inte får kompensation frångår regeringen denna överenskommelse.

Detta innebär att viktig materielanskaffning till krigsorganisationen, repetitionsutbildning och ubåtsskydd skjuts på framtiden.

Sveriges säkerhetspolitiska läge motiverar inte nya slumpvisa nedskärningar av försvarets medelstilleddning.

Avser regeringen att kompensera försvaret fullt ut för prisstegringarna under år 1984?

1984/85:182 av *Knut Wachtmeister* (m) till utbildningsministern om bibehållande av korrespondensundervisningen vid Hermods:

Enligt uppgift i pressen överväger det statliga Liber Grafiska AB att lägga ner korrespondensundervisningen vid Hermods i Malmö.

Avser statsrådet att ta något initiativ för att brevskolans verksamhet skall kunna fortsätta?

1984/85:183 av *Kerstin Ekman* (fp) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om den gynekologiska läkarvården:

En kvinna som söker vård för underlivsbesvär får i dag som regel träffa en gynekolog. De planer som finns i landstingen innebär dock att det kommer att bli allt vanligare att allmänläkare också sköter gynekologiska sjukdomar. Experter på socialstyrelsen menar, att det krävs gynekologer på vårdcentralerna.

Många kvinnor känner oro inför utvecklingen – de vill gå till en gynekolog med sina underlivsbesvär. Ett stort antal kvinnliga läkare har skrivit på listor för rätten att gå till en gynekolog.

Anser statsrådet att det är en önskvärd utveckling att kvinnor med underlivsproblem i större utsträckning skall tas emot av allmänläkare?

Om inte, avser statsrådet att vidta några åtgärder för att motverka denna utveckling?

1984/85:184 av *Knut Billing* (m) till bostadsministern om hanteringen inom departementet av förslag till bostadspolitiska propositioner:

Hyresgästernas riksförbund och SABO träffade nyligen en central uppgörelse om nivån för 1985 års hyror.

Till grund för uppgörelsen låg bl. a. en muntlig information från bostadsministern om en kommande proposition om kompensation för det förslag till fastighetsskatt som förelagts riksdagen.

Anser bostadsministern att bostadspolitiska propositioner skall delges skilda parter på bostadsmarknaden för att utgöra underlag för beslut innan de presenterats för riksdagen?

38 § Kammaren åtskildes kl. 16.48.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert